

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1907.   Andra Kammaren.   N:o 46.

Lördagen den 27 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 20 innevarande april förda protokollen.

§ 2.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Svar å interpellation.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Albert Petersson, som yttrade: Ledamoten af denna kammare, herr Staaff, har med kammarens begifvande till mig framställt följande frågor:

1:o) Hvilka åtgärder har regeringen vidtagit för att påskynda utarbetandet af förslaget om regeringsrätt? och

2:o) Kan det med säkerhet förväntas, att förslag i ämnet föreläggas nästa års Riksdag?

Jag anhåller att härå få afgifva följande svar:

I skrifvelse den 28 april 1903 anhöll Riksdagen om utredning och pröfning af frågan om inrättande af en särskild högsta domstol eller regeringsrätt för afdömande i sista instans af administrativa besvärsmål m. m. Med anledning häraf uppdrog Kungl. Maj:t den 12 augusti samma år åt dåvarande presidenten, numera envoyén i Köpenhamn, Hammarskjöld att verkställa utredning af berörda ärende samt utarbeta förslag till de ändringar i grundlag och till de författningar, som för ändamålet kunde anses erforderliga.

Angående den vidare fortgången af detta arbete har upplysningar meddelats i de till Riksdagen afgifna berättelserna om hvad i rikets styrelse sig tilldragit.

Så omförmälades i berättelsen till 1905 års Riksdag, att presidenten Hammarskjöld under omkring 9 månader varit helt eller delvis sysselsatt med uppdragets utförande, och lämnades redogörelse för

Svar å interpellation.
(Forts.)

de arbeten, hufvudsakligen af förberedande art, som därunder utförts.

I berättelsen till 1906 års Riksdag uppgafs, att arbetet under januari—juli månader 1905 fullföljts men afbrutits, då presidenten Hammarskjöld i början af augusti månad samma år utnämndes till statsråd, och sedermera, till följd af hans utnämning till envoyé i Köpenhamn, ej kunnat återupptagas förrän vid årsskiftet 1905—1906.

I januari månad 1907 anmälde envoyén Hammarskjöld hos Kungl. Maj:t, att han af det blifvande betänkandet utarbetat utkast till ändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen samt till lag om regeringsrätt med allmän motivering m. m. jämte öfversikt af utländsk och historik öfver svensk rätt i ämnet, samt att arbetet sålunda fortskridit så långt, att tryckning af betänkandet lämpligen kunde påbörjas med de då färdiga delarna; och har i anledning häraf Kungl. Maj:t den 10 januari detta år förordnat om betänkandets tryckning och anvisat därför nödiga medel.

I berättelsen till 1907 års Riksdag meddelas några närmare uppgifter angående omfattningen af det då utförda arbetet.

I anledning af en förfrågan angående arbetets fortgång, som jag under sistlidne mars månad framställde, har jag fått från envoyén Hammarskjöld emottaga en promemoria, dagtecknad den 2 april. Däri angifver han till en början åtskilliga omständigheter, som verkat fördröjande på arbetet. Bland dessa torde böra nämnas: att han under 1904 till följd af särskilda uppdrag vistades utomlands under mera än 6 veckor; att han, som förut nämnts, under 1905 var ledamot af regeringen under något mer än 3 månader; att han kort därefter utnämndes till sändebud i Köpenhamn och att omständigheterna ej medgifvit tillräcklig ledighet från detta senare ämbete.

Vidare bör ur samma promemoria meddelas följande: »För närvarande föreligga i korrektur 176 sidor och i tryckfärdigt manuskript, till största delen under sättning, 50 à 60 trycksidor, tillsammans innefattande inledning, svensk historik öfver den administrativa rättsskipningen, med redogörelse jämväl för tidigare förslag i ämnet, öfversikt öfver den administrativa rättsskipningen i 16 främmande länder samt allmän motivering, därunder äfven redogörelse för de under femårsperioden 1899—1903 afgjorda besvärsmålen. Vidare finnas utarbetade förslag till grundlagsändringar och till lag om den administrativa högsta domstolen. Hvad som återstår är dels redigerandet af förslag till vissa följdförfattningar, mestadels af mycket enkel beskaffenhet, dels författandet af den speciella motiveringen, dels åtskilliga till korrekturläsning hänförliga arbeten. Om erforderlig tjänstledighet kan beredas och sjukdom eller annat oförutsedt hinder ej mellankommer, bör betänkandet kunna aflämnas färdigtryckt under instundande maj månad.»

Några särskilda åtgärder för arbetets påskyndande ha, så vidt jag förstår, icke kunnat från regeringens sida vidtagas. Envoyén Hammarskjöld har nyss erhållit begärd tjänstledighet, och hyser jag den förhoppning, att arbetet därunder skall kunna bringas till slut.

På interpellantens andra fråga, om det kan med säkerhet förväntas att förslag i ämnet föreläggas nästa Riksdag, vågar jag icke svara med någon bestämd utfästelse. Gifvet är, att det betänkande, som nu afvaktas och som skall blifva grundläggande för den vidare behandlingen af ärendet, måste underkastas granskning och möjligen äfven ytterligare bearbetning, innan det kan såsom förslag framläggas för Riksdagen. Men hvilken omfattning ett dylikt arbete kan taga eller hvilken tid därtill kan komma att åtgå, är uppenbarligen omöjligt att nu bedöma. Regeringen är emellertid fullt medveten om önskvärdheten och angelägenheten af att nästa Riksdag — den sista i nu löpande treårsperiod — såvidt möjligt är icke bör åtskiljas utan att ha varit i tillfälle att behandla frågan. Under förhoppning att det väntade betänkandet aflämnas inom utlofvad tid, vill regeringen göra allt hvad på den ankommer för att anordna och påskynda den vidare behandlingen däraf.

Härefter anförde

Herr Staaff: Jag är herr statsrådet uppriktigt tacksam för det utredande och fullständiga svar, som han godhetsfullt lämnat i anledning af min interpellation. Jag är dessutom angelägen om att få förklara, ifall något som hälst missförstånd möjligtvis skulle kunna förefinnas i den riktningen, att det naturligtvis icke i allra ringaste mån varit min afsikt att rikta något slags anmärkning mot den utmärkte ämbetsman, åt hvilken detta arbete varit anförtrödt. Tvärtom: denna kammars ledamöter kanske erinra sig, att jag redan i motiveringen till min interpellation framhöll, huru upptagen och afbruten envoyén Hammarskjöld, sedan han erhöll detta uppdrag, hade blifvit af andra ytterst kräfvande uppdrag, hvilka under vissa tider fordrat hela hans arbete. Man må emellertid nu hoppas, och jag är synnerligen glad öfver att man kan hoppas det, att ärendet skall kunna komma in till nästa Riksdag.

Det underlag, som förarbetet skulle utgöra, bör man kunna förvänta vara särdeles godt, då detta förarbete blifvit anförtrödt åt en så skicklig hand som envoyén Hammarskjölds. Men själfklart är att, som herr statsrådet också anmärkte, det dock blott är ett underlag, som naturligtvis måste genomgå en mycket omfattande granskning och måhända öfverarbetning. Af statsrådets vidare yttrande hämtade jag emellertid den hugnesamma förvissningen, att regeringen icke skall lämna något ospardt, utan ägna de mest energiska åtgärder däråt, att detta arbete måtte blifva utfördt så kraftigt och fort, som det är möjligt.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

För hvar och en, som i någon mån har sökt att tänka sig in uti det politiska lifvet och dess utveckling här i Sverige, framstår denna angelägenhets snara ordnande som den mest bjudande nödvändighet; ty fullföljandet af Riksdagens uttalade önskan om inrättande af en regeringsrätt är i själfva verket en ovillkorlig förutsättning för att den svenska regeringen skall kunna befrias från sådana bördor, som den måste befrias ifrån för att kunna obehindradt ägna sig åt administrationens skötsel och åt reformarbetets kraftiga främjande.

Jag ber att ännu en gång få uttrycka min tacksamhet.

§ 3.

Föredrogos hvardera för sig Kungl. Maj:ts på kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bredden af hjulringar å arbetsåkdon på landet.

Till statsutskottet öfverlämnades Kungl. Maj:ts proposition angående beredande af tillfälliga understöd åt afskedade underofficerare och vederlikar vid armén.

§ 4.

Efter föredragning af herr *G. A. Ahlstrands* å kammarens bord hvilande motion, n:o 264, blef motionen hänvisad till statsutskottet.

§ 5.

Vidare föredrogos, men bordlades åter andra särskilda utskottets memorial, n:o 2, och Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 28.

§ 6.

Sammansatta banko- och lagutskottets härefter föredragna utlåtande, n:o 1, i anledning af justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om upphäfvande af vissa bestämmelser angående ränta, blef af kammaren godkänt.

§ 7.

Om
s. k. emissions-
banker.

Till afgörande förelåg vidare *sammansatta banko- och lagutskottets* utlåtande, n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående framläggande af förslag till lag om s. k. emissionsbanker.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 88, hade herr *E. D. W. Martin m. fl.* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till lag angående sådana banker, som kunde tillåtas idka handel äfven med aktier, s. k. emissionsbanker.

*Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)*

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, om och under hvilka villkor rättighet att drifva handel med aktier kunde medgifvas bolag, som vore eller blefve underkastade den för enskilda bankinrättningar gällande lagstiftning, samt till Riksdagen afgifva det förslag i ämnet, som en sådan utredning kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Moll, som yttrade: Herr talman! Då jag icke kan godkänna vare sig det slut, hvartill utskottet här kommit, eller den motivering utskottet presterat, tillåter jag mig att yttra några ord i den nu föreliggande frågan.

De ärade motionärerna hafva begärt förslag till lag angående en alldeles ny typ banker, afsedda att uteslutande sysselsätta sig med s. k. emissionsverksamhet, d. v. s. med aktiehandel och bolagsgrundning. Motionärernas banker hafva således till ändamål uteslutande sysselsättning med en bland de farligaste, om icke den allra farligaste grenen af bankverksamhet.

Denna verksamhetsgren är farlig därför, att den till följd af sin natur leder till fastläsande af bankernas tillgångar och minskning af bankernas förmåga att vid hvarje gifven tidpunkt fylla sina förpliktelser gentemot allmänheten; och till denna riskabla verksamhet få dessa banker använda icke allenast hela bankernas egna kapital utan äfven hela det från allmänheten inlånade kapitalet.

Såsom ett slags säkerhetsventil till skydd för allmänhetens intressen önska motionärerna begränsning af bankernas inlåningsrätt. Men om man vill på ett effektivt sätt skydda insättarnes intressen, skydda dem mot förlust i följd af risken af emissionsverksamheten, är det uppenbart, att ett sådant skydd icke kan åstadkommas därigenom, att man begränsar bankernas inlåningsrätt, utan därigenom att man begränsar deras rätt att bedriva emissionsverksamhet. Det är godt och väl, att en dylik bank får från allmänheten inlåna endast ett visst antal millioner kronor, men för den allmänhet, som i banken insatt dessa millioner, innebär det gifvetvis icke det ringaste skydd, att bankens inlåningsrätt är begränsad. Denna motionärernas skyddsanordning skulle kunna jämföras med en anordning till skydd för passagerare på en ångbåt, så beskaffad, att man ersatte säkerhetsventilen till förhindrande af ångpanneexplosion med en begränsning af antalet passagerare, som skulle få lof att följa med, om och när pannan exploderade. Och att banker, inrättade på sätt

Om
s k. emissions-
banker.
(Forts.)

motionärerna önska, hafva goda utsikter att förr eller senare explo-dera, anser jag vara alldeles visst.

Sådana banker, som motionärerna vilja hafva, finnas ingenstades i världen. Motionärerna omnämna i förbigående, att de tyska bankerna drifva emissionsverksamhet som en gren af allmän bankverksamhet, men de hafva alldeles förbisett betydelsen häraf. Ty i annat fall skulle motionärerna med logisk nödvändighet ha drifvits till ett annat slut, än det de i sin motion kommit till. Ej håller utskottet har haft blicken öppen för den afgörande betydelsen af den omständigheten, att bankerna i utlandet drifva emissionsverksamhet blott som en detalj af allmän bankverksamhet, ty eljest skulle utskottet säkert nödgats taga afstånd från den ståndpunkt, motionärerna intagit. Häremot har utskottet icke något annat att invända än att detsamma, som delar motionärernas uppfattning angående angelägenheten af att emissionsverksamheten på något sätt ordnas, icke anser med nödvändighet häraf följa, att emissionsverksamheten skall komma att drifvas af banker af den typ, motionärerna föreslagit. Således tager utskottet det lindrigast möjliga afstånd från eller snarare förordar hvad motionärerna föreslagit.

Utskottets kläm kan sägas innebära två förslag, nämligen dels förslag om utredning angående rena emissionsbanker enligt motionärernas typ, dels förslag om utredning, om och på hvilka villkor våra nuvarande banker må kunna få rättighet att drifva emissionsverksamhet. Hade utskottet inskränkt sig till allenast det senare förslaget, skulle jag för min del ur saklig synpunkt icke haft något att invända, men i så fall hade ingenting blifvit kvar af motionen, och utskottets hemställan hade kommit att falla fullständigt utanför densamma.

Om de ärade motionärerna till nästa Riksdag återkomma med förslag angående emissionsverksamhetens ordnande, blir det säkerligen för dem en lätt sak att så formulera detta förslag, att det kan och bör vinna Riksdagens godkännande. Men då ett bifall till utskottets nu föreliggande förslag med ty åtföljande motivering skulle kunna tolkas såsom ett uttalande från Riksdagens sida till förmån för emissionsbanker, sådana motionärerna tänkt sig dem, och då det är min bestämda öfvertygelse, att banker af detta slag skulle blifva till olycka för landet, skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka afslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Med anledning af hvad den föregående talaren anför, skall jag be att till försvar för utskottets förslag få säga några ord.

Såsom herrarne finna af den motivering, utskottet bifogat sitt betänkande, är denna fråga icke alldeles ny i Riksdagen. Förslag i enahanda riktning har tidigare förelegat. Vid 1903 års riksdag framlades i enlighet med bankkommitténs af år 1901 förslag en kungl. proposition om inrättande af sådana bankinstitut, som här

är i fråga, hvilka emellertid då benämndes industriförlagsbanker. Denna proposition bifölls dock icke af Riksdagen, som hyste vissa betänkligheter mot sådana institut. Under den tid, som sedan dess förflutit, har emellertid behovet af banker, som sysselsätta sig med aktieemission och startande af på aktier grundade industriella företag, gjort sig än mera kännbart. Ett bevis härpå har man däri att, såsom herrarne finna af motiveringen, under innevarande år ett dylikt institut under aktiebolagsformen bildats här i Stockholm. Motionärernas och utskottets mening är den, att detta behof borde tillgodoses på det sätt, att man skulle tillåta bildande af emissionsanstalter under bankform. Därmed afser man att vinna den fördelen, att dessa institut, hvilka, då de hafva formen af aktiebolag, icke stå under någon offentlig kontroll, skulle komma under den offentliga bankkontrollen. Nu är det, tror jag, allmänt vitsordadt, att det icke finnes något att anmärka emot det nybildade aktiebolaget, men huru det kan komma att ställa sig med afseende på dylika bolag i framtiden, vet man ju icke; och man förmenar dessutom, att därest dylika institut få bildas under bankform, denna form skall befinnas vara mera acceptabel och därför uteslutande komma att användas för sådana här emissionsanstalter. Den siste talaren fäste sig vid, att motionärerna talat om emissionsbanker, som uteslutande eller hufvudsakligen skulle sysselsätta sig med emissionsrörelse. Detta har nog icke varit motionärernas mening, icke ens med afseende på de anstalter, som bildats egentligen för sådant ändamål. Emellertid har utskottet påvisat äfven andra former för drifvande af emissionsverksamhet under bankform. Utskottet har på sidan 4 erinrat om att, såsom förhållandet är i Tyskland, emissionsverksamhet bör kunna drifvas äfven af bankaktiebolag och enskilda banker; och man hade tänkt sig, att detta skulle kunna ske till exempel så, att de för detta ändamål använde öfverskottet å sina reservfonder. Ingen torde kunna jäfva det omdöme utskottet uttalat, nämligen att, därest saken ordnas så, att emissionsrörelsen inskränkes till öfverskottet å reservfonderna, någon risk af rörelsen icke komme att förefinnas. Det är uppenbart, i synnerhet om emissionsrörelsen inskränkes till de större bankinstituten, att insätterne i dessa banker hafva full säkerhet i fonderna i öfrigt, så att det nämnda öfverskottet skulle kunna utan olägenhet disponeras för emissionsverksamheten.

Utskottet har icke utan noggrann pröfning och öfverläggning gått in på detta förslag. Vi hafva tillfrågat bland andra bankinspektören, och han har förordat det förslag, som jag sist omnämnt, och anser för sin del detta förslag vara gagneligt och fullt betryggande. Utskottet har dock ansett, att Kungl. Maj:t vid den begärda utredningen icke borde vara begränsad till ett sådant ordnande af emissionsverksamheten, som bankinspektören närmast tänkt på, utan att utredningen borde omfatta ämnet i hela dess vidd. Man bör icke, då Kungl. Maj:t skall utreda denna sak, binda Kungl. Maj:t

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

genom allt för snäva instruktioner. Riksdagen har i allt fall genom ett bifall till utskottets hemställan icke på något sätt uttalat sig för vare sig den ena eller andra formen, utan läser nog hafva full frihet i framtiden att taga hvad som är tjänligt för framtiden. Genom att göra en begränsning, på sätt den siste talaren föreslagit, torde man kanske afskära möjligheten att få fram just den lagstiftning, som för ett sundt ordnande af denna verksamhet skulle vara den bästa. På grund af hvad jag nu anfört, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Ahlstrand* och *Lovén*.

Herr Martin: Herr talman! I egenskap af motionär i denna fråga skulle jag kunna hafva åtskilligt att säga. Med hänsyn till den långa föredragningslista, som ligger på kammarens bord, och då de hufvudsakliga synpunkter, som jag anser vara bestämmande i frågan, redan blifvit anförda, vill jag dock visa kammaren den hänsynen att inskränka mig till att instämma med herr Widén.

I detta anförande instämde herrar *Ljunggren*, *Palme*, *Ekman* i Göteborg, *Röing*, *Ödman*, *Vennersten* och *Ekman* i Mo gård.

Herr Moll: Herr talman! Jag skall med anledning af hvad sammansatta utskottets ärade vice ordförande nyss yttrat, anhålla att få säga några få ord. Herr Widén yttrade, att motionärernas förslag går ut på ett tillgodoseende af behovet af emissionsanstalter i bankform. Ja, jag har för min del icke någon anledning motsätta mig, att detta behov blir fyllt, men skall det fyllas, skall det också fyllas på ett förståndigt sätt. Jag kan icke vara med om, att detta behov fyllas på sätt motionärerna ifrågasatt, men jag har ingenting emot, att det sker på den väg, som banksinspektören, enligt hvad som framgår af utskottets utlåtande, anvisat. När Riksdagen skrifver om denna sak, bör den väl i all rimlighets namn icke skrifva så, att skrifvelsens motivering kan sägas förorda sådana inrättningar, som man icke vill hafva. Det är sant, att Riksdagen icke är ovilkorligt bunden af hvad den skrifver, men jag tror, att vi hafva en ganska obehaglig erfarenhet af följderna af att Riksdagen skrifver om både likt och olik.

Herr Widén åberopade sig på 1901 års bankkommittéförslag, men jag tror att man inom bankvärlden tämligen enhälligt öfvergifvit den ståndpunkt 1901 års kommitté intog. Då nämnda kommittés förslag rörande industriförslagsbanker år 1903 framlades i Riksdagen, föll det i båda kamrarna utan votering. Åtskilliga år ha sedan dess gått, och banksinspektören, som själf satt i 1901 års kommitté och var med om att författa dess betänkande, har, såvidt jag förstått den diskussion, som förekommit i denna fråga, icke velat förorda motionärernas förslag, hvilket kan

sägas vara grundadt på nämnda kommittéförslag. Han står således i denna fråga nu på en annan ståndpunkt än den, som han år 1901 intog.

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

Herr Lindblad: Herr talman! Jag nödgas erkänna, att jag icke känner mig öfvertygad af de skäl, som herr Widén här anför. Tvärtom är jag villig att till alla delar instämma i de af herr Moll framförda synpunkterna. Här har man ju redan i år startat ett nytt aktiebolag med uppgift att bedriva emission af aktier i nya företag. Hvarför kan man då icke vänta och afvakta de resultat, som en sådan anordning kan medföra, utan i stället inlåta sig på fullkomligt nya principer, som hittills ansetts främmande för vår banklagstiftning, nämligen att använda från allmänheten mottagna banksättningar direkt till att grunda nya företag, industriella eller af annan art. Jag ser uti våra bankers hittillsvarande anordning en värdefull utväg för allmänheten att på ett fullt betryggande sätt få sina besparingar måttligt och säkert räntebärande. Men vi kunna icke vara lika öfvertygade, att detsamma kan sägas om den nya formen, som nu föreslås. Dylik verksamhet må man öfverlämna åt den vanliga aktiebolagsformen. Ty där får hvar och en, som inlåter sig i ett sådant företag, själf noggrant pröfva, hur företagen skötas och litar där icke på en mer eller mindre fullkomlig bankinspektion. Ty, mina herrar, bankinspektionen har naturligtvis till sitt förfogande hufvudsakligen skickliga bok- och bankkarlar, men jag tror icke, att man där finner några på det industriella området så synnerligen hemmastadda personer. Då får man utvidga bankinspektionen genom att anställa åtskilliga experter med officiell funktion, hvilka skulle betyga, att det och det företaget vore af den betryggande beskaffenhet, att allmänheten kunde saklöst åt detsamma öfverlämna sina medel. Jag anser det lyckligare, om hvar och en, som verkligen vill inlåta sig på dylika affärer, själf vill öfvertaga ansvaret att granska företagen så långt han förmår och icke blott litar på att det finnes en officiell bankinspektion.

Då nu utskottet företagit den förändringen, att det velat medgifva banker i allmänhet att bedriva aktieförsäljning, vill jag påpeka, att det redan finnes ett flertal banker, som utöfva sådan försäljning, men detta på sidan om sin egentliga bankverksamhet och då endast som *kommissionsanstalter*. Detta anser jag för min del vara för allmänheten långt mera betryggande än att gifva bankerna rätten att, om jag får använda ett kort uttryck, själfva jobba med aktier. Här ha under denna riksdag gjorts kraftiga uttalanden, att vår fondbörs icke är på ett tillbörligt sätt ordnad. Då vi redan ha varit med om att lyssna till en sådan kritik, vet jag icke hvarför vi nu skulle inlåta oss på att låta äfven våra banker, solidariska eller aktiebanker, för egen del bedriva dylik aktieförsäljning. Ty det har dock varit någon trygghet, om man vändt sig till en bank, som nu icke får draga större profit af aktieförsäljningen än enbart mäklare-

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

arfvide. Allmänheten har större möjlighet att på det sättet finna skydd och ett ordentligt behandlingssätt, men skulle vi lämna åt bankerna full frihet att för egen räkning och med egen vinst bedriva aktiehandel, kan jag icke däri se någon vinst för den stora allmänheten. Jag tror, att det är bättre att afvakta den utredning, som är utfövd på grund af den interpellation, som ägt rum i Riksdagen.

Jag ber i likhet med herr Moll att tills vidare få yrka afslag på motionärernas och utskottets hemställan.

Herr Åkerlund instämde häruti.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet för att säga några ord närmast med hänsyn till hvad den förste talaren på stockholmsbanken senast yttrade. Han sade, att jag skulle ha återopat mig på 1901 års kommitté och 1903 års förslag. Det har jag visst icke gjort. Jag endast nämnde, att ett sådant kommittébetänkande afgifvits och att en proposition i anledning därpå af Kungl. Maj:t blifvit framlagd för Riksdagen, men jag har icke alls sagt, att det man nu föreslår är lika med hvad som då föreslogs. Tvärtom har jag antyd, att man nu gått på en annan bog än man gjorde då.

Då talaren yttrade sig om bankinspektörens ställning till den här frågan och sade, att utskottet hade gått utöfver hvad bankinspektören för sin del ansåg tjänligt, så vill jag nämna, att det är just efter samråd med bankinspektören och väsentligen med användande af hans penna och hans formulering, som utskottets kläm blifvit affattad. Sålunda är det så långt ifrån att utskottet gått utöfver hvad bankinspektören i detta hänseende ansett tillrädligt, att utskottet just följt detsamma.

Nu har den siste talaren på sörmlandsbanken gått mycket längre än talaren på stockholmsbanken. Hans anförande gick ut på, att det icke alls borde finnas några sådana här anstalter, och har velat göra gällande, att man på sådant sätt skulle befordra jobberi. Ja, för närvarande ha ju icke våra banker rätt att drifva emissionsverksamhet, men jobberi ha vi alldeles tillräckligt af. Man har tänkt sig, att jobberiet skulle på detta sätt kunna hämmas, att man skall komma in i ordnade förhållanden, så att den nu rådande okontrollerade och okontrollbara aktiehandeln må upphöra. Det är just meningen att söka förekomma jobberi genom att införa ordnade förhållanden med afseende på aktieemission och aktiehandel.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Martin: Herr talman, mina herrar! Det är i anledning af herr Lindblads tal om jobberi, som jag ansett mig böra begära ordet. Hade herr Lindblad gjort sig besvär att genomläsa motionen, hvilket jag fruktar, att han icke har gjort, skulle han funnit,

att motionens väsentliga stöd leder sig tillbaka till att man med dessa kontrollerade anstalter skall kunna förekomma jobberi, därigenom att dessa anstalter, som handla i offentlighetens ljus, i sina uppgifter och balansräkningar måste vara sanningsenliga, och därigenom, att man kan åstadkomma ett ansvar inom aktiehandeln.

*Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)*

Jag vill nämna, att den svenska lagstiftningen på detta område är hvad man kallar prohibitiv. I hela den öfriga världen äro banker oförhindrade att drifva sådan verksamhet, som här är i fråga. Man har kännedom om, att dessa banker gjort synnerligen stor nytta i de länder, där de verkat, och man har trott sig finna, att det hinder, som i den svenska banklagstiftningen förefinnes mot en dylik verksamhet, bör under en eller annan form aflägsnas. Att motionärerna ställa sig på en särskild ståndpunkt i fråga om ordnandet af denna verksamhet beror helt enkelt därpå, att motionärerna trott, att det skulle vara kontinuitet mellan hvad som hittills förekommit och hvad som skulle förekomma. Men motionärerna ha för sin del ingalunda något emot, att denna verksamhet anordnas på något annat sätt, äfven det af herr Moll föreslagna.

Detta utskottsförslag lämnar i min tanke åt Kungl. Maj:t öppet att ordna frågan huru som helst. Den tankegång, som ledde herr Moll, då han tyckte sig finna, att utlåtandet skulle binda Kungl. Maj:t att anordna en typ af dylika banker, som uteslutande skulle handla med aktier, är fullkomligt oriktig. Ingen människa har tänkt sig, att dessa banker skulle uteslutande handla med aktier, utan de skulle endast gifvas rätt att i den omfattning Kungl. Maj:t efter utredning bestämmer drifva handel med sådana.

Jag återkommer till att, så länge vi icke ha denna rätt, vi äro ett land, som står utom den vanliga världen. Vårt land kommer ju allt mera att glida in i det stora europeiska kultursamhället, och då kan man uppställa den fordran, att äfven i vår ekonomiska lagstiftning rätta oss efter hvad som visat sig gagneligt och nyttigt i andra länder.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Moll: Utskottets ärade vice ordförande lämnade den intressanta upplysningen, att utskottet använt sig af bankinspektörens penna vid författandet af klämman. Jag kan icke annat än beklaga, att utskottet icke också använt hans penna till att skrifva motiveringen. Det hade blifvit enklare för utskottet och jag tror, att resultatet hade blifvit bättre, än det nu är.

Det skulle kunna vara ganska frestande att i detta sammanhang inlåta sig på en granskning af denna motivering, men jag skall icke onödigtvis upptaga kammarens tid. Jag skall dock be att få fästa uppmärksamheten på en sak. Utskottet säger på andra sidan: »Då ett eller annat bolag lyckats arbeta sig fram, fattas det ofta insikter, mod och kapital för att det lofvande företaget skall kunna utveckla sig till en väsentligen större affär.» Utskottet målar här bolags-

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

grundningen i landet i en synnerligen mörk dager. Redan motionärerna ha en mycket pessimistisk uppfattning om den saken, men utskottet går än längre. Man skulle af detta uttalande kunna draga den slutsatsen, att utskottet anser det vara en ren lyckträff, om här i landet någon gång ett aktiebolag verkligen lyckas. Denna uppfattning ter sig ganska underlig inför det faktum, att vi här dagligen se, huru bolag under våra ögon växa upp som svampar ur jorden och att af dessa bolag en massa, såsom vi veta, reder sig mycket bra.

Till sist ett par ord med anledning af hufvudmotionärens yttrande. Herr Martin förklarade, att ingen människa tänkt sig att dessa motionärernas banker skulle uteslutande syssla med aktiehandel och bolagsgrundning. Detta herr Martins yttrande stämmer illa öfverens med hans uttalande i motionen: »Dylika emissionsbanker, dock uteslutande befattande sig med denna gren af bankverksamhet» etc.

Herr Lindblad: Jag fäste mig vid herr Widéns yttrande, att man ville på det här sättet söka *förekomma jobberi*. Det tror jag nog är en from önskan, ty det går nog icke, allra minst på det här sättet. Ty det är min bestämda förvissning, att om man vill draga in våra banker i det verkliga aktiejobberiet, såsom det för korthetens skull må betecknas, så uppnår man mycket säkrare ett sådant resultat, om man tillägger bankerna själfva hela den vinst, som de kunna af denna verksamhet hemföra. Men däremot är man mera förvissad att få försäljningen på ett betyggt och ett fullt öppet sätt skött af *bankerna*, om de fortfarande hänvisas att blott taga courtage eller den provision, som följer af dylik försäljning. Då äro bankerna blott kommissionärer och ha icke något eget, stort intresse af att hålla på aktierna och att drifva upp prisen i det oändliga, utan de äro endast mellanhänder eller ombud för köpare och säljare, hvilka kunna vända sig till sin bank i full förvissning om ett hederligt behandlingssätt. Men hvad som nu föreslås, skulle ingalunda öka garantierna härutinnan.

Jag fäste mig också, liksom herr Moll, vid det uttrycket af herr Martin, att det icke vore någon tanke på att *uteslutande* låta dessa institutioner handla med aktier och undrade öfver meningen däri. Jag vill därjämte erinra, att enskilda banker äro förbjudna att äga fastighet utöfver egen banklokal annat än för kortare tid. Om sålunda en fastighet genom konkurs öfvergår till en bank, är denna skyldig att, så snart det är möjligt för den, afyttra samma fastighet. När banklagen är så sträng beträffande dessa påtagliga säkerheter, borde man väl ej tillåta bankerna att i fråga om mera växlande säkerheter, industriföretag och dylikt, att öka sina portföljer med sådana papper, och jag tror, att det är af vikt, att man söker bibehålla allmänhetens förtroende för handelsinstitutionen därigenom att de endast få äga lätt realiserbara tillgångar, hvilket jag icke anser

aktier af mer eller mindre twifvelaktigt värde i hvarje fall och i alla tider vara. De skulle medföra för liten säkerhet för insättarne. Det är på denna grund jag ansett mig böra uttala en viss betänksamhet och varsamhet i detta fall, då det dock gäller allmänhetens besparingar.

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

Herr Ödman: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag instämde med motionären i hans förra anförande, vill jag likväl till protokollet säga några ord.

Jag vill då på det lifligaste anhålla om bifall till detta förslag, och jag är säker om att ingen, som har kännedom om hvad det innebär, kan vara emot det.

Afsikten med detsamma är ju hufvudsakligen att upphjälpa industrien. Vi veta, huru hjälplös en person står, som vill starta en industri eller ett bolag. Han har egentligen ingen att hålla sig till, och om han icke själf innehar nödigt kapital, lär han sålunda ha svårt för att skaffa det. Nu vore just meningen med den föreslagna bankinstitutionen, att en person i sådan situation skulle kunna inlämna sina projekt till denna samt begära understöd för sitt företag. Detta skulle då noga pröfvas inom banken af särskildt kunniga och praktiska personer, och om de så finna affären god, åtager sig banken att skaffa pengar. Och icke nog med att banken då lämnar ut af sina egna disponibla medel, den söker äfven intressera allmänheten för företaget, och sålunda kommer detta till stånd tack vare bankens vitsord.

Hittills kan man däremot knappast säga, att våra banker varit till för att hjälpa upp industrien, utan kanske snarare för att stjälpa den. Man har ju ofta sett hurusom, när ett företag blifvit startadt genom enskild företagsamhet och med enskilda penningar och hunnit bli affär, bankerna *då* först börja köpa aktier.

Det är för att förekomma ett dylikt jobberi, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till förslaget.

Herr Ekman i Göteborg: Herr talman, mina herrar! Ehuru motionärerna åt sina önsknings gifvit den form, att emissionsbolag skulle medgifvas rätt till handel med aktier, hvilket är den enda form, i hvilken man kan upptaga denna önskan, är det ändå gifvet, att deras mening icke är att skapa nya institutioner, som skulle bedriva handel med äldre, redan i värde satta aktier — hvilket skulle kunna leda till jobberi — utan meningen är att förhjälpa landets industri på fötter. Hvar och en vet, såsom den siste talaren antydde, huru svårt nya aktiebolag ha att komma till stånd. När man kommer med en aktiebolagslista, betraktas det nästan, som om man komme med en tigarlista. Detta beror ofta därpå, att de nya företagen icke äro tillräckligt utredda, hvilket gör, att resultatet icke är så godt, som det skulle kunna vara. Under sådana förhållanden vore det ju synnerligen önskvärdt att få till stånd sådana institutioner,

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

som noggrant pröfvade ett projekteradt företag, innan de lade fram det för sina kunder. Huruvida dessa institutioner skola hafva bankform eller icke, har mycket diskuterats. Men när ett enskildt bolag får bedriva en sådan verksamhet, så borde väl ingen hafva något emot att äfven under kontroll ställda banker skulle få göra det.

Den förste talaren yttrade, att det är väl icke något intresse för den, som insätter penningar i en sådan institution och förlorar dem, att icke äfven andra personer göra det.

Men begränsningen af bankens affärer skulle ju gå ut på, att det kapital, som banken hade till sitt förfogande för affärer, skulle vara så stort jämfördt med de insättningar, som göras af allmänheten, att det vore tillräcklig garanti för att bolagets möjliga förlust icke komme att öfverskrida bolagets kapital och således icke ingå på aktieägarnes medel.

Nu är det sant, att här i hufvudstaden bildats ett emissionsbolag med stort kapital och under god ledning, men hvem kan garantera, att icke framdeles ett annat bolag kommer att bildas, som har endast en miljon eller kanske 100,000 kronors kapital. Blir det då lika säkert? Mig synes, att det vore bättre att hafva en bank, som är ställd under inspektion. Och i motsats mot de talare, som yttrat sig om bankinspektionens otillräcklighet, vill jag påstå, att densamma har en ganska sträng tillsyn öfver bankerna både i formellt och reellt afseende.

Då det nu för öfrigt endast är fråga om att aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning, om ock på hvad sätt emissionsanstalter i bankform kunna inrättas, skulle det mycket förvåna mig, om Andra Kammaren skulle vägra sitt bifall därtill. Vi känna ju alla våra myndigheters noggranna omsorg om våra bankers soliditet för att enda ögonblick kunna misstänka, att regeringen skulle medgifva något, som icke vore fullt betryggande.

På grund af det anförda anhåller jag att få yrka bifall till motionen och utskottets förslag.

Herr Moll: Herr talman! Nu hafva två af motionärerna, såvidt jag förstått dem rätt, öfvergifvit den form för emissionsbanker, de i sin motion föreslagit. Vid sådant förhållande hemställer jag, huruvida det kan vara lämpligt, att Andra Kammaren beslutar att aflåta en skrifvelse så beskaffad, att den innebär en rekommendation för den af motionärerna själfva nu öfvergifna formen. Jag vågar påstå, att hvar och en, som läst igenom utskottets betänkande, ovillkorligen borde fått den uppfattning, att utskottet icke haft något att invända mot den form för emissionsbanker, hvilken motionärerna föreslagit. Jag har för min del icke något emot, att en utredning verkställes, och skall jag gärna vara med om en skrifvelse om en sådan, dock endast under förutsättning, att skrifvelsen så affattas, att den icke innehåller något annat än hvad man i själfva verket önskar.

Friherre Adelswärd: Herr talman, mina herrar! Då jag är en af dem, som underskrifvit ifrågavarande motion, och dessutom är industriidkare och till följd däraf äger kännedom om den betydelse, detta slag af bankinrättningar skulle hafva för industrien, skall jag anhålla att få yttra några ord för att i min mån söka bidraga till att utskottets hemställan måtte af kammaren bifallas.

Om
s. k. emissions-
banker.
(Forts.)

Jag är viss om att jag icke säger för mycket, om jag påstår, att det är en allmän mening hos landets industriidkare och handelsmän, att dessa nu ifrågasatta bankinrättningar skulle vara af stor betydelse och verklig nytta för utvecklingen af Sveriges industri.

Sådana institutioner finnas redan nu i de flesta, ja, alla andra länder, och då man på allt sätt önskar befrämja industriens utveckling i vårt land, synes det mig mycket egendomligt, att man nu vill motsätta sig en åtgärd, som i sin mån otvifvelaktigt skulle bidraga till att befordra detta sträfvande. Det kan naturligtvis inträffa — det finnes icke något godt, som icke har något ondt med sig — att dessa bankinrättningar komma att sysselsätta sig äfven med annat än bildande af nya företag, nämligen handel med aktier, och att de måhända i undantagsfall på så sätt kunna komma att drifva en rörelse, som man brukar beteckna med ordet jobb. Men om ett sådant missbruk skulle ifrågakomma, må man dock ej förglömma, att detta missbruk med aktiehandel, detta jobb, i alla fall förekommer, och det är väl bra mycket sämre, om detta sker utaf oansvariga personer, som icke stå under någon kontroll, än om det bedrivs genom offentliga inrättningar, som blifva underkastade kontroll.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med friherre Adelswärd förenade sig herrar *Jansson* i Kalmar och *Andersson* i Bråborg.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen proposition dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag å berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta banko- och lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan och den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 100 ja mot 99 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Härefter föredrogs och godkändes lagutskottets memorial n:o 44, i anledning af kamrarnas återremiss af 2 § i det uti lagutskottets utlåtande n:o 32 intagna förslag till lag angående ändrad lydelse af 1, 2 och 3 §§ i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

§ 9.

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 27, i anledning af väckt motion af herr Matsson angående skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om jämnare fördelning af kommunernas skattebördor, föredrogs häruppå.

Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 10.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

Å föredragningslistan fanns därnäst i ordningen uppfördt konstitutionsutskottets memorial n:o 4, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokollen.

Efter föredragning af utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 rege-
ringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälan jämlikt § 107 regeringsformen.

Utskottet hade funnit följande, efter föredragning af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, enligt hvad nedannämnda protokoll utvisade, af Kungl. Maj:t afgjorda ärenden vara af beskaffenhet att böra jämlikt § 107 regeringsformen hos Riksdagen anmälas, nämligen dels det i protokollet den 2 mars 1906, n:o 27, omförmälda ärendet angående undervisningsplan för realskolan m. m., dels ock det i protokollet den 11 maj 1906, n:o 26, omhandlade ärendet angående undervisningsplan för gymnasiets första och andra ringar.

Sedan utskottets anmälan blifvit föredragen, lämnades på begäran ordet till

Herr Berg i Stockholm, som anförde:

I föreliggande memorial har utskottet med en majoritet, som synes vara tillkommen för att exemplifiera den bekanta formeln »hälften + en», gjort anmärkning mot föredragningen af två ärenden, nämligen de, som afse undervisningsplanen för realskolans sex klasser och undervisningsplanen för gymnasiet två lägre ringar. Om dem påstår utskottsmajoriteten, att föredragande departementschef skulle vid deras beredning underlåtit att iakttaga § 10 regeringsformen, som lyder sålunda: »Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, af den föredragande beredas.»

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

För att komma fram till detta påstående har utskottsmajoriteten lämnat ett slags historik öfver de båda ärendenas föregående behandling, men inrättat denna historik så ändamålsenligt, att den icke börjar i början, utan i stället vidtager omedelbart före slutet.

För hvar och en, som skaffat sig någon kännedom om hithörande förhållanden, är det emellertid väl bekant, att frågan om undervisningsplanerna för realskolan och gymnasiet går tillbaka till den skrifvelse af den 6 maj 1899, hvarigenom Riksdagen hos Kungl. Maj:t anhöll om utarbetande af förslag till en läroverksreform. Med anledning af nämnda riksdagsskrifvelse tillsatte Kungl. Maj:t den 26 maj 1899 en läroverkskommitté, hvilken i sitt betänkande lämnade förslag till undervisningsplaner för samtliga realskoleklasser och gymnasialklasser. För att visa, huru noggrant utarbetade och motiveerade dessa undervisningsplaner voro, må nämnas, att i kommittébetänkandet förslagen till undervisningsplaner ensamt för läroämnet kristendom upptogo ej mindre än 13 tätt tryckta sidor i stor kvart, samt att däri berördes alla de hufvudpunkter, om hvilka den under mansåldrar pågående debatten rörande kristendomsundervisningen blifvit förd, och med hvilka alla fackmän därför äro så väl förtrogna, nämligen: själfva den bibliska grundvalen för nämnda undervisning; de psykologiska principerna för ämnets urval och anordning; den betydelse, som tillkomme det dogmatiska, det historiska och det etiskt-religiösa; den ställning, som borde tillmätas Luthers lilla katekes, den s. k. katekesutvecklingen (som bekant gemenligen benämnd »långkatekesen»), utanläsningen o. s. v.

Sedan läroverkskommittén den 8 december 1902 afgifvit sitt betänkande med däri inrymda förslag till undervisningsplaner (bland annat för kristendomsundervisningen), utsände Kungl. Maj:t för nödiga upplysningars inhämtande detsamma till vederbörande myndigheter, bland dem domkapitlen, hvilka ju den tiden ännu hade med läroverkens styrelse att skaffa. På grund häraf inkommo under år 1903 en sådan mängd utlåtanden, att Kungl. Maj:t måste genom särskildt tillkallade biträden låta upprätta en öfersikt öfver dem. Denna öfersikt trycktes under titeln: »Sammanfattning af utlåtanden, yttranden och petitioner i anledning af läroverkskommitténs den 8 december 1902 afgifna betänkande» och utgör en volym på

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

208 kvartsidor. Däruti finner man ett särskildt kapitel om de utlåtanden, som afgifvits öfver undervisningsplanerna för realskola och gymnasium, upptagande 26 sidor, af hvilka 4—5 uteslutande röra undervisningsplanerna för ämnet kristendom. Vid 1904 års riksdag, då läroverkspropositionen framlades, utdelades till samtliga riksdagsmän såväl läroverkskommitténs betänkande som ifrågavarande »sammanfattning», och kunna konstitutionsutskottets medlemmar följaktligen ej ha varit okunniga om den grundliga beredning, som frågan om realskolans och gymnasiets undervisningsplaner i samtliga ämnen, bland dem kristendom, sålunda alltifrån början erhållit.

Sedan 1904 års riksdag i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den kungl. propositionen fattat sitt beslut om läroverkens reformering, skulle detta beslut genom Kungl. Maj:ts försorg bringas till utförande.

Första åtgärden för det ändamålet vidtogs redan under samma år, som läroverksreformen beslutats. Den bestod uti det cirkulär med undervisningsplan för realskolans fyra lägsta klasser, som utfärdades af Kungl. Maj:t den 3 juni 1904 och är kontrasigneradt af Carl von Friesen. Bland nyheter i fråga om kristendomsundervisningen upptog det den föreskriften, att Luthers lilla katekes härvid skulle användas, men att inga lärostycken i den s. k. utvecklingen (»långkatekesen») finge föreläggas till utanläsning. Ehuru domkapitlen då ännu kvarstodo som läroverksstyrelser, fann Carl von Friesen, att nya upplysningar från dem angående undervisningsplanen i fråga ej vore nödiga. Cirkuläret utfärdades således utan deras ytterligare hörande.

Nästa åtgärd blef den instruktion för läroverksöfverstyrelsen, som utfärdades af Kungl. Maj:t den 28 oktober 1904 och likaledes är kontrasignerad af Carl von Friesen. Genom denna instruktion föreskrefs bland annat, att det hädanefter skulle vara läroverksöfverstyrelsen, som närmast under Kungl. Maj:t skulle ha öfverinseendet öfver allmänna läroverken, inspektera dessa, bestämma om läroböcker, afgifva utlåtanden och verkställa utredningar i af Kungl. Maj:t remitterade ärenden o. s. v. Ehuru detta ju innebar en mycket genomgripande förändring, ansåg Carl von Friesen, att han för ärendets beredning ej behöfde nya upplysningar från domkapitel eller biskopar. Instruktionen utfärdades därför utan deras ytterligare hörande.

Då nu anförda båda ärenden, undervisningsplanen för de fyra lägre realskoleklasserna den 3 juni 1904 och instruktionen för läroverksöfverstyrelsen den 28 oktober 1904, förelågo till granskning inom 1905 års konstitutionsutskott, sutto i detta flera ledamöter, som varit med om nu föreliggande anmärkning; så hrr Sjöholm, von Mentzer, Lars Berg, af Ekenstam, Sæve och Behm m. fl. Men i utskottets decharge-memorial (n:r 13) finner man ingenstädes en antydan, att någon enda af utskottets ledamöter skulle ansett, att

Carl von Friesen vid beredningen af nämnda åtgärder försyndat sig mot § 10 regeringsformen.

På samma sätt gick det under andra året af läroverksreformens genomförande. Den 18 februari 1905 utfärdades den nya läroverksstadgan, äfven den kontrasignerad af Carl von Friesen. Här återfinnes bland annat den i föreliggande memorial anförda § 201, som gör det till ett åliggande för biskopen att besöka läroverken och åhöra undervisningen, särskildt kristendomsundervisningen, »börande han», heter det, »därest brister af honom bemärkas, därom hos öfverstyrelsen göra anmälan». Ehuru biskoparne härigenom, i sin egenkap af eforer, uttryckligen ställdes under öfverstyrelsen, så att denna blef öfverordnad och de underordnade, utfärdade Kungl. Maj:t stadgan utan att biskoparne fått däröfver afgifva andra yttranden, än de redan under 1903 varit i tillfälle att afgifva.

Några veckor innan denna läroverksstadga utkommit, hade Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 20 januari 1905 uppdragit åt den nyinrättade läroverksöfverstyrelsen att utarbета förslag till undervisningsplan för realskolans fem längre klasser. Förslaget inkom den 7 april 1905, och sex dagar därefter, den 13 april 1905, föredrogs det af Carl von Friesen inför Kungl. Maj:t samt fastställdes till efterrättelse. Redan af de sex dagarna kan man förstå, att ifrågavarande undervisningsplan icke underställdes biskoparnes förnyade pröfning, och detta ehuru den inrymde en så pass genomgripande och genom sina konsekvenser betydelsefull nyhet som den, att i femte klassens kristendomskurs den s. k. katekesutvecklingen icke var med ett ord nämnd.

Då ledamöterna af 1906 års konstitutionsutskott (från Första Kammaren väsentligen desamma som nu) granskade 1905 års statsrådsprotokoll, läste de däri äfven om läroverksstadgan af den 18 februari 1905 och om undervisningsplanen för realskolans fem lägre klasser af den 13 april 1905. Men om man genomletar utskottets decharge-memorial (n:o 5) aldrig så noga, finner man däri intet spår till antydan, att någon enda af dem ansett, att § 10 regeringsformen här blifvit åsidosatt. Icke ens biskop von Schéele lät då på minsta sätt förstå, att biskoparne gjorde anspråk på någon rätt att i sista hand granska förslag af ifrågavarande art, innan departementschefen tillåtes föredraga dem inför Konungen.

Men så, under tredje året af läroverksreformens genomförande, vänder sig bladet. Hösten 1906 skulle förra femte klassen rycka upp och bli den sjätte. Med hänsyn härtill utarbetade läroverksöfverstyrelsen förslag till undervisningsplaner för realskolans sex klasser samt för gymnasiets två lägre ringar. Detta skedde till åttlydnad af det redan under Carl von Friesens tid gifna uppdraget af den 20 januari 1905 och på grundvalen af läroverkskommitténs förslag jämte de däröfver afgifna utlåtandena samt under medverkan för hvarje ämne af särskildt tillkallade sakkunnige. I fråga om planen för kristendomsundervisningen hördes sålunda en teologie professor

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

och en kungl. hofpredikant samt dessutom två vid läroverken anställda erfarna och högt ansedda kristendoms lärare. Sedan förslaget till undervisningsplan för realskolans sex klasser afgifvits den 8 februari 1906, var det under fyra veckors tid föremål för omsorgsfull granskning i ecklesiastikdepartementet och stadfästes därpå af Kungl. Maj:t den 2 mars 1906. Likaså förfors med det förslag till undervisningsplan för gymnasiet första och andra ringar, som öfverstyrelsen afgaf den 27 april 1906 och Kungl. Maj:t stadfäste den 11 maj samma år. Sättet för beredningen och föredragningen i dessa båda fall var absolut detsamma, som blifvit iakttaget i fråga om undervisningsplanerna den 3 juni 1904 och den 13 april 1905 samt instruktionen den 28 oktober 1904 och läroverksstadgan den 18 februari 1905, alla kontrasignerade af Carl von Friesen. Enda skillnaden låg däri, att kontrasignanten nu var en man, om hvilken man på för mig okända grunder tyckes ha antagit, att han lättare skulle kunna skrämmas att leda sin konung till Canossa.

Klart är, att de utskottsledamöter, som gjort sig skyldiga till en så groft påtaglig själmotsägelse, som föreliggande anmärkning innebär, måste söka på något sätt bemantra densamma. Härvid ha de begagnat sig af två medel.

För det första ha de i möjligaste mån sökt för Riksdagen *undandölja* de nu omnämnda sakförhållandena, som dock måste varit dem väl bekanta, nämligen att undervisningsplanerna för realskolan och gymnasiet varit behandlade såväl i läroverkskommittéens betänkande som i de däröfver afgifna utlåtandena, samt att det efter 1904 års riksdagsbeslut och den därpå grundade instruktionen och läroverksstadgan numera obestriddligen är läroverksöfverstyrelsen, som utgör det ämbetsverk, genom hvilket Kungl. Maj:t inhämtar de för läroverksfrågors beredning nödiga upplysningarna. Detta senare framgår ju tydligt ur den af utskottsmajoriteten anförda, men fullständigt misstolkade § 201 i läroverksstadgan, och det vederlägges på intet sätt genom den af samma utskottsmajoritet åberopade § 3 i 24 kapitlet kyrkolagen. Ty denna senare paragraf har, betecknande nog, återgifvits i en stympad och därigenom högst vilseledande form. I omedelbart sammanhang med de anförda orden heter det nämligen däri om biskoparne: »De skola ock se på lektorer och skolmästare, med hvad flit, åhåga och nytta de sina ämbeten förrätta, *afskaffa* dem, som äro därtill oskicklige och försumlige, och inga andra därtill *befordra* än dem de förvisso känna och veta vara ungdomen nyttige». Om det är sant, hvad i kyrkomötet blifvit sagt, att 1686 års kyrkolag är i många stycken en lagruin, så är visserligen 24 kap. § 3 ett af den ruinens mest förvittrade partier. Ingen biskop lär med stöd af denna formelt oupphäfda, men reellt alldeles döda och obrukbara bestämmelse kunna taga sig för att »afskaffa» eller »befordra» vare sig lektorer eller adjunkter, och lika litet lär han kunna öfverändakasta de anordningar i fråga om öfverinseendet öfver läroverken, som blifvit af Riksdag och Konung år 1904 och 1905 fastställda.

I förbigående torde böra påpekas ett missförstånd, som skulle kunna uppstå beträffande de i paragrafen förekommande och af utskottsmajoriteten kanske ej utan en viss liten afsikt anförda orden om »ungdomens upptuktelse efter skolordningen, uti hvilken ingen må *egenvilligt* göra någon ändring.» Hvar och en, som det allra minsta känner vår läroverkshistoria, vet väl, att dessa Karl XI:s ord icke äro riktade mot Konungen och hans rådgifvare utan mot biskoparne. Det hade på 1600-talet upprepade gånger visat sig, att dessa uppträdde som små stiftsfurstar, hvilka organiserade gymnasierna, hufvudsakligen till prästseminarier och ej sällan gäfvö de af Kungl. Maj:t utfärdade skolordningarna en god dag, hvilket den ordningsälskande Karl XI inte tyckte riktigt om. Så förhåller det sig med den saken.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

För det andra har utskottsmajoriteten, för att kunna åstadkomma någon skymt af motivering för sin anmärkning, försökt göra troligt, att de af mig kontrasignerade undervisningsplanerna för realskolans sex klasser och för gymnasiets två lägre ringar skulle på något vis vara af annan art än de af Carl von Friesen kontrasignerade undervisningsplanerna för realskolans fyra lägre klasser den 3 juni 1904 och för realskolans fem lägre klasser den 13 april 1905. Äfven om ett dylikt påstående vore riktigt, skulle det naturligtvis ej i minsta mån skapa någon befogenhet för biskoparne att i sista hand få utöfva pröfningsrätt i förevarande hänseende. Men nu är påståendet dessutom alldeles oriktigt. De under 1906 utfärdade undervisningsplanerna äro, lika väl som de under 1904 och 1905 utfärdade, byggda på läroverkskommitténs förslag och de däröfver af myndigheterna afgifna utlåtandena. Gymnasieplanen innehåller ingen förändring, som med något fog kan kallas genomgripande. Realskoleplanen innehåller *en* sådan, hvilken efter min personliga mening måste anses vara i praktiskt-pedagogiskt afseende mycket betydande. Men med den förhåller sig så, att den endast är en fortsättning af hvad som påbörjats genom den af Carl von Friesen kontrasignerade planen den 13 april 1905. I denna fanns, såsom redan är omnämndt, ingen föreskrift, att i femte klassen skulle såsom lärobok användas den s. k. katekesutvecklingen. Planen af den 2 mars har i detta hänseende gått vidare. Däri föreskrifves, att Luthers lilla katekes skall användas, och att i fjärde och femte klasserna därjämte skall följas en kort lärobok, men det påbjudes icke, att denna lärobok nödvändigt skall vara just den s. k. katekesutvecklingen. Frånskiljer man alla fraser och allt tomt ordsvep, är det här, som anmärkningens egentliga kärna ligger; det är, emedan undervisningsplanen *icke gjort katekesutvecklingen obligatorisk*, som den väckt en sådan hätskhet och förbittring.

Utskottsmajoriteten låter förstå, att den omständigheten, att biskoparne ej i sista hand, omedelbart före föredragningen, fått uttala sig om ifrågavarande undervisningsplaner, skulle »haft till påföljd en allvarlig oro inom vida kretsar af landet». Detta torde med

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

skäl kunna betvivlas. Om någon allmänna folkrörelse till förmån för återställande af biskoparnes makt gentemot Kungl. Maj:t har sannerligen hittills intet försports. Något dylikt syfte ligger för visso icke heller i Svenska missionsförbundets petition den 8 juni 1906. Betecknande nog nämnes i denna petition, som jag här har under mina ögon, icke ett enda ord om de undervisningsplaner, mot hvilka föreliggande memorial så skarpt riktar sig, ja, där finnes ingen den ringaste antydning, att dessa undervisningsplaner skulle inom Svenska missionsförbundet ha åstadkommit någon oro. Sådant vore ju ock orimligt, då man känner den ställning, som detta förbund af gammalt intagit gentemot katekesläsningen. Förbundets främste man och främste undertecknaren af petitionen den 8 juni 1906, lektor P. Waldenström, inlämnade den 2 april 1900 till chefen för ecklesiastikdepartementet en skrifvelse, hvori han på det skarpaste bröt stafven öfver katekesläsningen och yrkade en genomgripande reform af kristendomsundervisningen. Önskar någon af dem, som nu med anledning af förevarande ärende orda om Svenska missionsförbundets »allvarliga oro», taga kännedom om denna skrifvelse, finnes ett exemplar däraf här hos mig till påseende.

Det händer ibland, att man i enskilda samtal om de af utskottsmajoriteten anfallna undervisningsplanerna får höra personer uttala, att dessa planer väl ändå måtte vara ganska betänkliga, eftersom de ju föreskrifva »en bekännelselös religionsundervisning» och »skjuta undan Luthers lilla katekes» m. m. Frågar man då, hvar de fått sådana idéer ifrån, blir svaret, att de visserligen ej själfva tagit reda på saken, men att det har stått så i den eller den tidningen. Läger man så undervisningsplanerna framför dem och ber dem undersöka, så kunna de efter verkställd granskning ej nog förvåna sig öfver, att så grundlösa påståenden blifvit uppfunna och utspridda. Men de förvåna sig med orätt. Ty i alla tider har det ju funnits en del personer, för hvilka kristendomen mindre varit en kraft till inre förädling och förbättring än en förevändning att få af hjärtans lust förkättra och fördöma sina medmänniskor.

Innan jag slutar, ber jag få tillägga några ord dels om föregående tillämpning af § 10 regeringsformen, dels om detta grundlagsbuds verkliga innebörd och mening.

I det förra hänseendet skall jag anföra endast ett exempel. År 1873, då Gunnar Wennerberg var ecklesiastikminister, framlade han ett förslag till läroverksreform. Vid dess behandling i Första Kammarerna den 9 maj 1873 fick han höra den förebräelsen, att han vid propositionens beredning icke iakttagit ifrågavarande grundlagsbud.

Härpå afgaf han följande svar:

Mot den formella behandlingen af ärendet anmärkes: »att här saknas den beredning, som enligt § 10 regeringsformen bör ske genom upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, här eforaterna, läroverkskollegierna och rektorskonferenserna». Det torde vara onekligt, att hörandet af alla dessa myndigheter skulle betydligt

uppskjutit behandlingen af denna fråga, hvilken man väl i allmänhet önskat att snart få afgjord. — — —

Men, säger man kanske, här är icke fråga om ett förr eller senare; grundlagen stadgar, att »vederbörande ämbetsverk skola höras». Och detta har icke skett. Hvilka äro då dessa *ämbetsverk*? Rektorskonferenserna finnas icke ens omtalade i skolstadgan, och läroverkskollegierna och eforaterna äro *icke* ämbetsverk. Strängt taget känner jag därför icke *något* ämbetsverk, som bort höras. Nu kan man visserligen säga, att om icke egentliga *ämbetsverk* finnas, finnas åtminstone vederbörande myndigheter, hvilka det varit i sin ordning att höra. Låtom oss se till, huru tillförne skett vid dylika frågors behandling! — År 1845 begärde Riksdagen en förändrad organisation af läroverken, och Kungl. Maj:t uppdrog åt vederbörande departementschef att urarbete ett förslag härtill och tillät honom därvid att anlita sakkunnige mäns biträde. Så har äfven nu skett. Departementschefens förslag gillades af Kungl. Maj:t alldeles såsom nu, och proposition afläts till Riksdagen på samma sätt som nu har skett, hvar efter förslaget af Riksdagen bifölls. Detta visar således alldeles samma behandling, som nu blifvit iakttagen. Sedan Riksdagen yttrat sig i frågan, utfärdades 1849 års cirkulär; men efter några år begärde Riksdagen, 1853, att en ordentlig skolstadga måtte utarbetas, och 1856 utfärdades *utan vidare omgångar* en ny stadga. Vid 1856—1858 års Riksdag begärdes en revision af densamma, i följd hvaraf Kungl. Maj:t i juli 1858 nedsatte en kommitté, som i december samma år inkom med sitt betänkande, och strax därpå utfärdades nu gällande stadga den 29 januari 1859. Äfven *då* samma sätt att gå till väga, som nu begagnats. Dessa prejudikat torde vara tillräckligt upplysande.

Till dem lade emellertid Gunnar Wennerberg ytterligare ett par nya prejudikat. Riksdagen godkände hans reformplaner, och med stöd häraf utfärdade Kungl. Maj:t på hans föredragning redan 1873 en reformerad undervisningsplan för läroverksklasserna 1 — 3 och 1875 en ny sådan för läroverksklasserna 1—5, båda utan att däröfver hafva inhämtat yttranden från några myndigheter och utan att vare sig konstitutionsutskott eller biskopar kommo med några erinringar.

Frågar man nu, huru han och för öfrigt flera andra departementschefer kunnat så förfara, blir svaret helt enkelt detta: *de ha i § 10 regeringsformen läst just hvad däruti finnes, ingenting mer och ingenting mindre*. Denna paragraf föreskrifver, att departementschefen skall gifva alla ärenden erforderlig *beredning*, och att han därför, då upplysningar pröfvas *nödiga*, skall inhämta sådana från vederbörande ämbetsverk. Som bekant finnes det en mängd regeringsärenden, om hvilka inga utlåtanden inhämtas, emedan sådana icke *behöfva* inhämtas. I vissa ärenden kan departementschefen anse sig behöfva höra endast *ett* ämbetsverk, i andra *några få*, i åter andra *en hel mängd*, allt eftersom han finner behofvet kräfva. Hvad be-

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

stämelsen innehåller är en förpliktelse för honom att sörja för den beredning, hvarje ärende för sitt afgörande fordrar.

I motsats härtill har konstitutionsutskottets majoritet vänt bak och fram på det betraktelsesätt, som i paragrafen kommit till synes. På icke mindre än fyra ställen i sitt memorial har den sökt däruti inlägga en rättighet för vissa »ämbetsverk» — det skall här vara biskoparne — att, som det heter, »få göra sig hörda», »erhålla tillfälle att få yttra sig» — uttryck, som äro för paragrafen alldeles främmande och som kasta om hela dess tankegång. Det är förunderligt, att en dylik frihandstolkning kunnat ens försökas i en tid, då man från skilda håll så kraftigt reagerar mot den *byråkratism*, som så länge förlamat vår handlingskraft. Finge utskottsmajoriteten sin vilja igenom, blefve ju vår statsförvaltning i ännu högre grad än hittills en stor roterande papperskvarn med remisser och utlåtanden och remisser och utlåtanden i all oändlighet. Svenska konungamakten blefve reducerad till ett slags pappersexpeditör, och hela vårt offentliga lif drunknade i det mest orimliga mandarinväsende. För min del vågar jag hoppas, att ingen Riksdag och ingen regering, vare sig höger eller vänster, skall vilja låna sig till ett försök att föra utvecklingen in i en så fördärfelig riktning.

Vidare yttrade

Herr af Callerholm: Herr talman! Efter det sakrika och uttömmande bemötande af konstitutionsutskottets anmärkningar, som vi nu fått höra från den föregående talaren, hvilken saken nu närmast rör, kan det icke vara något att egentligen tillägga.

Jag ber endast att få fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att den nu föreliggande saken har en formell och en reell sida.

Den formella sidan är den, att ärendet icke skulle hafva blifvit behandladt och beredt på det sätt, som 10:de § regeringsformen föreskrifver. Sakens reella sida återigen är kursplanens innebörd ifråga om undervisningens i kristendom ordnande. Denna sakens reella sida har ytterst litet kommit till synes uti utskottets utlåtande. Det är endast så godt som en antydning om den oro uti vida kretsar, som skulle hafva uppstått, hvilket också den föregående talaren har vidrört. Ja, detta är ju naturligt, ty konstitutionsutskottets anmärkning berör icke sakens reella sida. Den gäller endast, märken väl det, mina herrar, den formella sidan, nämligen det, att ärendet icke skulle hafva blifvit i författningsenlig ordning beredt.

Nu har ju här visats, att ärendet blifvit beredt på samma sätt, som ärenden utaf alldeles lika beskaffenhet under de närmast föregående åren, utan att någon anmärkning ifrån konstitutionsutskottets sida mot vederbörande föredraganden rörande dessa ärenden ens ifrågasatts.

Jag för min del har icke kunnat finna, att vederbörande föredragande åsidosatt något af hvad honom enligt den åberopade pa-

ragrafen i regeringsformen ålegat till ärendenas vederbörliga och författningsenliga beredning. Vid sådant förhållande skall jag icke tillåta mig att nu längre uppehålla tiden utan ber endast å egna och mina medreservanterns inom utskottet vägnar få hemställa, att Andra Kammaren måtte besluta att med ogillande af de gjorda anmärkningarna lägga den föredragna punkten till handlingarna.

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar Höjer, Nyström, Palme, Wallis, Wavrinsky i Stockholm, Byström, Hammarlund, Moll, Zetterstrand, friherre Bonde, Juhlin, Kjellberg, Fürst, Wawrinsky i Saltsjöbaden, Ericsson i Alberga, Lindqvist, Lindhagen, Blomberg, Forssling, Bosson, Rune, Johansson i Jönköping, Andersson i Örstorp, Ljunggren, Larsson i Klagstorp, Thylander, von Geijer, Larsson i Lund, Thorsson, Söderbergh i Karlshamn, Wallentin, Lundgren, Broström, Larsson i Göteborg, Wijk, Röing, Jansson i Edsbacken, Sandin i Grums, Forsberg, Larsson i Västerås, Jansson i Krakerud, Ericsson i Vallsta, Hammarström, Olsson i See, Starbäck, Lindh i Gäfle, Sundström, Nordin, Kvarnzelius, Karlsson i Fjäl, Olsson i Älfvalsåsen, Hansson, Camitz, Bromée i Billsta, Sundin, Wickström, Carlsson i Malmberget, Berglund, Neiglick och Branting.

Herr Pehrsson i Österby: Herr talman, mina herrar! Jag får, då jag nu i någon mån vill bemöta, hvad som nyss sades af förre statsrådet, mot hvilken denna konstitutionella anmärkning är gjord, allra först börja med att förklara min synnerliga glädje öfver, att den ärade talaren här anser lämpligt att manifesteras sin ställning till det politiska ideal, hvars formel är hälften + 1. Jag trodde eljest, att det att få detta politiska ideal realiseradt var något som för honom var af synnerligt stor betydelse, men här synes dock detta ideal icke passa för honom, när dess realiserande kommer från konstitutionsutskottet.

Det var likaså en annan omständighet, som förvånade mig.

Jag har lärt mig, att *saken talar bäst för sig själf*. Då förvånar det mig, att här dragits in ord om den maktlystnad, som skulle ligga bakom. Jag trodde icke, när herr Centervall under den debatt, af hvilken den nu pågående tydligen är en fortsättning, affärdade *den* saken genom att säga, att han icke ville tala om klerikalism eller icke klerikalism, ty slikt må vara tidningarna förbehållet, att denna fras skulle komma igen i ett yttrande af den valör, som det föregående vill göra anspråk på. Likaledes trodde jag icke, att sådana personliga synpunkter här skulle behöfva dragas fram, som att det vore fråga om att vilja förkättra en misshaglig man.

Då jag emellertid här går att svara på detta, vill jag hålla mig till saken, och jag försäkrar den ärade talaren, att, hvad jag kommer att säga, refererar sig icke till personen, för hvilken jag hyser högaktning, och hvars arbete i skolans tjänst jag till fullo uppskattar, utan det är från den sakliga synpunkten jag vill utgå.

Den ärade talaren förde själf frågan in litet djupare, än hvad kon-

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

stitutionsutskottet har gjort, och han talade om, att konstitutionsutskottets betänkande vore »en ändamålsenligt inrättad historik.» Ja, mina herrar, jag tror äfven, att hans egen här framlagda historik i frågan var skäligen ändamålsenligt inrättad. Ty hvad som är kärnan i denna sak är i alla fall, *huru denna öfverstyrelse tillkommit, och hvilken dess befogenhet är.* Och den saken berördes icke. Jag har visserligen icke själf varit i tillfälle att i Riksdagen deltaga i behandlingen af denna fråga, men, såsom herrarne väl veta, det finnes möjlighet att följa den frågas utveckling äfven uti Riksdagens förhandlingar.

Jag skall då be att här få relatera förloppet.

Läroverkskommitténs betänkande af år 1902 talar icke om någon öfverstyrelse. Öfverstyrelsen nämnes icke alls utaf kommittén, utan, så vidt jag kan erinra mig, blott af en enda reservant, en men ett lejon visserligen, den nuvarande öfverdirektören, som afgaf en reservation, för hvilken han stod ensam. Icke ens herr Nils Höjer tog del i reservationen, utan yrkade endast på en utvidgad läroverksbyrå. Jag ber att få påpeka detta, därför att den ärade talaren lade sådan vikt vid utlåtanden, som afgifvits af domkapitlen. Men, mina herrar, dessa utlåtanden rörde sig icke om öfverstyrelsen och dess befogenhet, ty endast ett fåtal yttrade sig om den reservation, som förde fram tanken på denna sak. De flesta ansågo tvärtom, att det låg utom området af det ämne, hvaröfver de hade att yttra sig. Endast ett domkapitel yttrade sig för, och ett domkapitel yttrade sig emot denna sak. Så förhåller det sig i själfva verket.

Hvad säger nu den ärade reservanten, som sedan fick sin sak fram? Jo, han säger uti mom. 5 af sin framställning, att bland de funktioner, som läroverksrådet skulle ha, skulle ingå: »Granskning af läroböcker, verkställd periodvis, eller på vederbörande författares begäran efter tillkallande af särskilda sakkunnige för olika ämnen». — Jag tar frågan här i en större omfattning både hvad gäller läroböckerna och kursplanen. — Upprättandet af kursplanen är däremot aldrig föreslaget skola ingå bland öfverstyrelsens uppgifter. Det finnes heller ingenstädes någonting sådant bestämdt, och därför torde man därföfver icke behöfva yttra sig.

Så kom frågan till Riksdagen. Den kom genom en kungl. proposition, som de af herrarne, hvilka då voro närvarande, väl minnas.

Hvad säger den kungl. propositionen? Jo, där tager man upp herr Carlsons reservation som regeringsförslag.

I de 12 punkter, som utgöra linjerna för öfverstyrelsens befogenhet och funktioner, finns ingenting, som talar om läroböcker eller om kursplan, utan öfverstyrelsen skall utöfva, som det heter i första punkten, inspektionen öfver de allmänna läroverken o. s. v. Det är inspektionssynpunkten, som framför allt skarpt betonas. Men här finnes en motion af stor betydelse vid sidan af denna proposition. I denna motion af herr Larsson i Lund föreslogs det — det ber jag herrarna lägga märke till — att den *befattning med läroverksärenden, som*

tillkommer eforus och konsistorierna, måtte upphöra. Han profeterade också. Då vi nu stå midt uppe i det han förutsade, se vi att han profeterade rätt. Han sade nämligen, såsom nu också förhållandet blifvit, att genom den nya stadgan komme att uppstå en inkonsekvens, emedan vid sidan af öfverstyrelsen jämväl eforerna och konsistorierna skulle fortfarande taga befattning med läroverksärendena. Och däraf ansåg han skulle en menlig inverkan på systemet icke utebli.

Således förelåg för Riksdagen en kungl proposition, som icke dragit in de synpunkter, här äro ifråga, och där förelåg en motion, hvori dessa synpunkter finnas framdragna.

Hvad blef Riksdagens beslut? Jo, det särskilda utskottet hemställde att med afslag å herr Larssons i Lund motion en öfverstyrelse måtte inrättas »till *biträde* vid öfvervakande af examina och utöfvande af den *ecklesiastikdepartementet* tillkommande uppsikten.» o. s. v — jag ber herrarne lägga märke härtill. Eforalstyrelsen är således icke med ett ord nämnd i kungl. propositionens hemställan, icke i utskottets förslag, och ej heller i Riksdagens beslut eller i den skrifvelse, som afgick till Kungl. Maj:t; och den motion, som yrkade på eforalstyrelsens upphörande *afslogs*.

I dag har icke talats om den debatt, som då fördes i kammaren rörande detta ämne, men uti den sista debatten i denna fråga var saken framme.

Hvad sades då i debatten? Jo, då nämndes icke ett ord om öfverstyrelsens befogenhet i nu omtalade afseende. Men däremot betonades skarpt från hvartenda håll, att det gällde inspektionen, *ecklesiastikdepartementets* inspektion, som skulle öfvertagas af öfverstyrelsen. Det är således sant, fullkomligt sant och rätt, att där finnes ingenting sagdt om detta i debatten. Jag skulle kunna gå igenom de olika talarnes anföranden, ty jag har grundligt studerat saken. Herr Centervall talade om inspektion, och statsrådet von Friesen talade också om inspektionen. Går jag till Första Kammaren, är t. ex. biskop Billing på tvären emot förslaget, men han har tydligen icke en tanke på att det skall gälla eforalstyrelsens befattning med kristendomsundervisningen, utan också han talar om inspektionen, och detsamma skulle man finna, om man ville gå igenom alla talares anföranden.

Den ärade talaren nämnde något om det inflytande, som biskoparna ville utöfva, biskoparnas maktlystnad alltså, om han också icke använde just detta uttryck. Då, mina herrar, Carl von Friesen här förut i dag citerats, torde det kanske tillåtas äfven mig att citera något af hvad han yttrade i Första Kammaren, när läroverksfrågan där var före. Där invändes, att det kunde blifva farligt nog med en sådan öfverstyrelse, som kunde komma med hvad den behagade kalla behöfliga förbättringar i det högre skolväsendet, och med anledning däraf yttrade då den ärade ecklesiastikministern följande: »Man får väl förvänta, att icke förflugna personer skola tagas till dessa platser och att Kungl. Maj:t pröfvar de tagna initiativen lugnt och utan nervositet». Det var sålunda en viss farhåga väckt äfven hos von

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Friesen själf för möjligheten, att det skulle kunna blifva något förhastadt företaget i det stycket af en blifvande öfverstyrelse.

Hvilka slutsatser dragas nu af allt detta? Jo, man kan draga två slutsatser af dessa premisser. Den ena är den, som flere talare här i dag och äfven åtskilliga i den föregående debatten dragit, nämligen att då ingenting är sagdt om förändring af eforernas ställning till kristendomsundervisningen i läroverken, är det ju själfklart, att förändringen däri skall ske i samband med den nya anordningen. Jag drager en annan slutsats däraf, nämligen den: »Är ingenting sagdt i detta hänseende, då skall det förblifva vid det gamla». Den slutsatsen ligger mycket närmare till hands att draga än den förstnämnda, såvidt jag förstår.

Här har anförts ett yttrande ur debatten af von Friesen såsom bevis för, hvad han i nu ifrågavarande hänseende tänkt. »Föreliggande förslag innebär», sade dåvarande statsrådet, *»en början till att i någon mån sekularisera* läroverkstyrelsen, och jag tror, att detta är ett steg åt rätta hållet». Men, mina herrar, jag ber att få påpeka, att han använde så pass vaga uttryck som *»en början till att i någon mån sekularisera»*. Men hvad är det då, som det nu är fråga om? Är det början till att i någon mån sekularisera? Jag kan icke tänka mig ett starkare sekulariserande än detta, att taga ifrån våra kyrkliga myndigheter just det, som är själfva kärnan i deras befogenhet, nämligen uppsikten öfver kristendomsundervisningen. Detta är ett verkligt och fullkomligt sekulariserande. Att här sålunda bygga på von Friesens uttryck synes mig vara synnerligen olyckligt, ty däraf kan man icke draga sådana slutsatser, som man här gjort.

Biskoparna ha mycket inflytande kvar, säger man. Ja, det har sagts, såsom herrarna veta, att biskoparna ha det kvar, att de få bjuda på middag, när det varit examen o. s. v. Det är ju litet mera som är kvar, men om öfverstyrelsens uppfattning är den rätta, är det verkligen så litet, att man här kan tala om en fullständig sekularisering.

Vi gå vidare till *läroverksstadgan*. Där har man icke heller fått syn på, att det gäller att få bort eforerna från deras ställning. I läroverksstadgan § 201, som citeras i utskottets memorial, är, såsom herrarna finna, den gamla synpunkten ännu kvar. Om vi sedan gå till instruktionen, som utfärdades den 23 oktober 1904, så finna vi däremot, att det där i § 3 mom. består, att på förslag af rektor och vederbörande ämneskonferens *äger öfverstyrelsen bestämma val af läroböcker*. Detta är ett fullkomligt nytt steg, hvarom Riksdagen icke har beslutat, såsom framgår, af denna frågas behandling i Riksdagen. Där är alltså en utvidgning af det beslut, som Riksdagen i denna fråga fattat, och jag hörde nyss en f. d. läroverkslärare och ecklesiastikminister i Första Kammaren säga ungefär följande: »Hade vi haft en aning, om att man skulle lägga in en sådan betydelse uti vårt beslut, som genom denna instruktion skett, hade detta säkerligen aldrig kommit till stånd».

Det är ju en gammal sats som heter: de mortuis nil nisi bene. Jag värderar den alltför tidigt bortgångne chefen för ecklesiastikdepartementet och anser, att vårt folk genom hans fränfälle gjorde en stor förlust. Jag är öfvertygad om, att hvad han här gjorde, det gjorde han på god tro, och jag vill således icke på något sätt lägga honom till last, att han skulle så att säga lockat Riksdagen in i en fälla och att han följaktligen på smygvägar gått längre än hvad beslutadt var. Jag är, som sagdt, förvissad om, att han handlade i god tro, om han än hade en uppfattning om beslutets räckvidd, hvilken var en annan än den, hvilken, såsom det vill synas, andra hade. Man trodde då icke, att det skulle gälla kristendomsundervisningen, ty man hade gällande kyrkolag och läroverksstadga att bygga på, och därför var det en fullkomlig öfverraskning, när denna instruktion kom. Det är först, sedan detta skett, som man fått syn på hvad saken innebär.

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Jag ger alltså den ärade talaren på stockholmsbänken fullkomligt rätt däri, att det icke är han, som börjat denna inkonstitutionella praxis, utan efter mitt sätt att se saken har han endast lockats till efterföljd. Det första inkonstitutionella steget i kyrkliga frågor var likväl visst icke taget vid det tillfälle, som jag nu nämnt, utan det var taget långt förut, och det har följts af åtskilliga andra.

Det har talats om, att utlåtanden skulle afgifvits i denna fråga. Ja, jag har redan nämnt, huru dessa utlåtanden *med afseende å öfverstyrelsens befogenhet* kommit till. Dessa utlåtanden, mina herrar, rörde också *kursplanerna*, hvilka jag efter den föregående utredningen nu vill något uppehålla mig vid. Dessa kursplaner uppgjordes fullkomligt i öfverensstämmelse med läroverkskommitténs betänkande. Där fanns således, så länge så var förhållandet, ingen anledning att infordra ytterligare utlåtanden, icke ens när stadgan af den 13 april 1905 utgafs. Men därmed afsågs endast ett provisorium, för att man skulle kunna få se, huru saken skulle verka. Men sedan kommer stadgan af den 2 mars år 1906. Där har, såsom också den ärade talaren fullt lojalt erkände, *mera genomgående förändringar just i afseende å kristendomsundervisningen blifvit vidtagna*. Då tillkallade man sakkunnige och med anledning af dessa sakkunniges utlåtanden har Kungl. Maj:t på öfverstyrelsens förslag utfärdat kursplaner. Där hördes således icke eforalstyrelserna; de äro därefter ur räkningen. Öfverstyrelsen kunde naturligtvis icke själf utfärda kursplaner, men Kungl. Maj:s hörde icke några andra än sakkunniga. Kungl. Maj:t har således, såvidt jag förstår, gjort en ganska säregen tolkning af bestämmelserna i § 10 regeringsformen. Det är väl högst ovanligt, att något sådant förekommit i vår författningshistoria.

Detta är hvad konstitutionsutskottet säger. Hvad som här skett, är ju icke i och för sig af så stor vikt, men jag vill erinra herrarna om de vådliga konsekvenser, som i själfva verket följa häraf. *Konfidentiella samspråk med af departementschefen utsedda personer, som icke yttra sig under ansvar och hvilkas yttranden departementschefen icke har någon som helst skyldighet att taga under öfvervägande eller*

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

fästa afseende vid, sättas i stället för den förberedande handläggning, som i ett officiellt ämbetsverk bör ifrågakomma i form af officiella utlåtanden o. d. Det är i detta åsidosättande, som själfva kärnpunkten i konstitutionsutskottets anmärkning ligger. Man torde väl här kunna fråga sig: är detta ett konstitutionellt förfarande eller är det icke snarare en inkonstitutionell praxis, som här vuxit fram? Hvert leder detta? Jo, det leder till ett osäkerhetstillstånd, som kan vara ganska betänkligt. Här gäller det, mina herrar, ett grannliga ämne, ett af vårt folks lifsintressen, och därför hade man väntat, att de, som stå i närmaste och innerligaste kontakt med det religiösa tros-lifvet och den åskådning, som är en af de bärande krafterna i vårt folks lif, skulle ha fått tillfälle att åtminstone yttra sig i denna ömtåliga sak; man hade haft rätt att vänta, att man i denna fråga icke förbi-gått kyrkan och, mina herrar, kyrkan, det är icke prästerskapet och biskoparna, utan det är det svenska folk, hvars lif bäres upp af religiöst intresse, och det är detta folk, som här hade bort få göra sig hört genom några sina organ.

En ruin sade den ärade talaren att den paragraf i kyrkolagen var, som han citerade. Ja, den bör naturligtvis förstås i enlighet med de nya förhållanden, hvarunder vi nu lefva. Men det är dock detta, som är kärnan i lagbestämmelsen, att sambandet icke skall på denna väg brytas mellan den svenska reformationskyrkan och de svenska läroverken.

Skall detta samband brytas, nåväl, då skall man göra det med öppet öga, med syn för konsekvenserna, sådana som missionsförbundet framställt dem, men icke genom kungliga administrativa förordningar gång efter annan taga ett litet steg till upplösande af detta samband. Ärliga, fullt klara linjer skall det vara, och på den vägen kan man komma till en uppgörelse, som kan för land och rike vara nyttig; men icke på det sätt, som nu skett. Ingen oro har försports, hette det och den ärade talaren försökte därvid att här kasta in en brand emellan de olika religiösa riktningarna i vårt land. Han ville också hjälpa sin sak genom att taga fram den gamla animositeten mot hvad han kallar — ja, det uttrycket får stå för hans räkning, jag skulle eljest icke ha använt det på denna plats — »långkatekesen». Men det är nog icke *den* det gäller. Om herr Berg kunde en smula känna hvad som rör sig i vårt folks innersta, så tror jag att han äfven upp till denna sal skulle höra något eko af de taktfasta bataljoner, som marschera upp, när det gäller den kristna religionens bevarande i vårt land, och som vilja att det skall vara kärna, icke skal, i den kristendomsundervisning, som vi skola gifva vårt folk. I denna fråga stå vi ense allesammans, högkyrkliga och lågkyrkliga, evangeliska fosterlandsstiftelsen och missionsförbundet. Såväl missionsförbundet som fosterlandsstiftelsen hafva förut yttrat sig i frågan, ja, äfven metodister eller baptister. Ty när det kan komma fram en lärobok i kristendom, i hvilken det talas om »sagan om Kristi uppståndelse», och hvad garanti ha vi inom öfverstyrelsen att icke så kan ske en dag,

då tror jag, att — kanske icke ledarne, hvilka kunna vara bundna af hänsyn utaf olika slag — men väl de djupa leden skola inför en sådan möjlighet för vår kristendomsundervisning stå såsom en man och hålla tillsammans i kampen.

Jag hade icke ämnat gifva mig in på detta, för så vidt icke den ärade talaren själf fört saken in på det området.

En annan dag gäller det kanske något annat än de *kyrkliga* intressena: »i dag mig, i morgon dig», heter det ju, och jag tror därför, att vi göra klokt i att genast försöka få den konstitutionella vägen i detta stycke klar. Det finnes vägar till att få klarhet i det som är oklart och grumligt i denna sak, det kan ske genom en kungl. proposition eller genom motioners framläggande af enskilda motionärer i Riksdagen. När man talar om, att läroverksreformen skulle genom eforernas bibehållande vid en verklig uppsikt öfver kristendomsundervisningen blifva förfuskad, så svarar jag: öfver läroverksreformen står dock det stora lifsintresse för folket, hvarom jag nyss talat. Hvad mig beträffar, kommer jag att under alla förhållanden sätta detta lifsvärde högre än läroverksreformen, huru mycket jag än aktar denna senare. Men icke för främjande af läroverksreformen, icke ens för att främja dessa största lifsintressen, kommer jag att tillåta mig hylla den satsen, att ändamålet helgar medlen.

Det starkaste skälet, som jag i denna sak hört frambäras här i kammaren, är det, att riksdagen själf fattat beslut i den riktningen. Jag tror mig ha visat, att så icke är förhållandet härvidlag. Men det påståendet är för mig något, inför hvilket jag böjer mig med den djupaste vördnad. Detta bottenar, mina herrar, i det största draget i svensk historia, nämligen att hos oss är den germanska statstanken att samhället är i första hand ett rättsamhälle renare och klarare uttryckt i vårt statsväsen och mera intryckt i folkmedvetandet, än hvad kanske fallet är annorstädes. Men det gäller då för dem, som på de högsta platserna äro lagens vårdare, att se till, att icke genom sådana vändningar, som här skett, respekten för lagen kommer att rubbas, ty därmed rubbas också grundvalen för vårt samhällslif. Svensk mans aktning för lag och rätt är nämligen den fastaste grundvalen för svensk folkfrihet. Därför är det, som jag biträder konstitutionsutskottets hemställan i detta stycke; icke för de faror, som kunna ligga i *nuvarande* kursplan, ty de farorna tror jag icke på, utan för det osäkerhetstillstånd, inför hvilket vi stå. Vi kunna ju på detta sätt genom en kupp i form af en administrativ stadga när som helst kastas, vi veta icke hvart. Icke heller därför, att jag på något sätt vill kasta en skugga på den dugande man, som härvidlag endast följt ett gifvet föredöme. Ty jag måste fullt erkänna, att han i detta fall endast tagit ett vidare steg till dem, som redan hade tagits.

Det är således af de skäl, jag nyss nämnde, som jag, herr talman, ber att få yrka, att konstitutionsutskottet ifrågakvarande betänkande läggas till handlingarna.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Räf, Mallmin, Berg* i Staby, *Lindblad, Risberg, Nilsson* i Kattleberg, *Hultkrantz, Ahvenius, Magnusson* i Salstad, *Söderberg* i Hobborn, *Lundblad, Johansson* i Rönna, *Jonsson* i Hökhult, *Magnusson* i Tumhult och *Fornander*.

Herr Beckman i Djursholm: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren — hvilken »alltid talar till hjärtat» — framhöll i sitt föredrag, att han framför allt skulle hålla sig till sak. Han har också hållit sig till sak; men icke precis till den sak, hvarom här är fråga.

Så vidt jag kan förstå, utgjorde nämligen större delen af hans anförande en gensaga och en anmärkning emot, icke det förfarings-sätt, som uti ifrågavarande fall har förekommit, utan mot det sätt, hvarpå instruktionen för läroverksöfverstyrelsen utfärdats på dåvarande statsrådet Carl von Friesens föredragning. Talaren har angripit öfverstyrelsen och dess befogenhet, men han glömde, att man för denna sak icke kan göra ansvarigt det afgångna statsråd, mot hvilket de nu föreliggande anmärkningarna framställts. Den saken är nämligen en regeringshandling, som ägde rum *före* dennes tid.

Om man då i stället söker återföra diskussionen till det, som saken nu närmast gäller, nämligen huruvida konstitutionsutskottets majoritet haft fog för ifrågavarande anmärkning, så ställer sig den saken helt annorlunda. Om man läser § 10 i regeringsformen rätt, så ser man, att där står, att »nödiga» upplysningar skola i regerings-ärenden inhämtas från »vederbörande» ämbetsverk. Man måste då först undersöka, hvilka vederbörande ämbetsverk i detta fall äro. Har icke talaren på Stockholmsbänken klart framlagt hvad som verkligen i detta fall bör förstås med vederbörande ämbetsverk? Det förefaller mig svårt att kunna konstruera fram, att detta skulle kunna vara eforalstyrelsen, d. v. s. biskopen, när han tjänstgör såsom högste styresman för läroverken i stiftet. Man har för en sådan åsikt åberopat såväl 201 § i stadgan för rikets allmänna läroverk som äfven kap. 24 § 3 kyrkolagen. Men det har ju blifvit påpekat, att, i den mån som kyrkolagen här icke innehåller det-samma som läroverksstadgan, kyrkolagen väl måste anses vara fak-tiskt, om än icke i laga ordning, upphäfd. Ty paragrafen i kyrko-lagen, citerad af talaren på Stockholmsbänken, är, såsom han ut-tryckte sig, endast »en lagruin», så att den uti de stycken, i hvilken densamma icke på annat sätt konfirmeras, faktiskt måste betraktas som upphäfd. I stället för eforalstyrelsen har just i det stycke, som här föreligger, ställts öfverstyrelsen; det är denna, som numera in-träder, när det är fråga om bestämmande af läroböcker eller af-gifvande af förslag till kursplaner. Är det då så underligt, om Kungl. Maj:t, efter den förberedande behandling frågan undergått — den har ju varit föremål för utredning genom kommittéer och sakkun-nige vid flere olika tillfällen, och den har äfven blifvit behandlad af eforalstyrelserna — är det då så underligt, frågar jag, om Kungl.

Maj:t till slut måste anse, att saken nu är mogen och färdig? Är det underligt, om Kungl. Maj:ts rådgifvare anser, att detta remitterande icke kan fortgå i all oändlighet? Och bör han klandras därför att saken, när han anser den redan vara utredd, icke ytterligare remitteras? Helst då icke i grundlagen finnes något uttryckligt påbud om huru många ämbetsverk ett ärende skall remitteras till. Det har här klart utvecklats, att man dock till sist måste låta Kungl. Maj:t själf i någon mån afgöra, huru länge detta remitterande skall fortgå. I vissa fall remitteras ju ett ärende endast till ett ämbetsverk, i andra åter till flere; och hvad beträffar detta ärende så har det tidigare remitterats till flere myndigheter, och man ansåg, att remitterandet borde ha nått sin gräns. Således, i detta fall hafva enligt Kungl. Maj:ts — d. v. s. hans rådgifvares — uppfattning förefunnits »nödiga» upplysningar, ämbetsverk hafva, så långt detta behöfdes, hörts och fått tillfälle uttala sig. Är det då verkligen inkonstitutionellt, att Kungl. Maj:t äntligen fattar sitt beslut och att detta går i den riktning, som är hans rådgifvares personliga uppfattning?

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Emellertid har man också gått in på den reella sidan af saken. Man har velat framhålla, att »allvarlig oro uppstått inom vida kretsar i landet», därför att — icke biskoparna blifvit hörda i frågan! Men det har redan påpekats, att åtminstone en stor del af denna oro svårigen *kan* anses vara föranledd däraf, utan att det måste finnas en annan orsak. Jag tror icke, att oron skulle kunnat stillas därigenom, att just biskoparna blifvit hörda. Säkertligen skulle detta föga kunnat stilla oron, åtminstone hos den ena klassen af de petitionärer, som här omnämnts. Nej, förhållandet är nog ett helt annat. Man har sökt göra troligt, att i denna kursplan skulle förekomma något, som verkligen skulle stryka ut hvad man kallar den evangeliskt-lutherska kossionen och de trossatser, som af densamma äro erkända. Men det kan icke på något sätt visas, att så är förhållandet. Om man går till själfva undervisningsplanen för realskolan, så finner man först en kursplan, en vanlig metodisk framställning af den kursfördelning, enligt hvilken denna undervisning bör bedrivas, och denna innehåller, så vidt jag kan se, icke något som på ett eller annat sätt skulle kunna anses stå i strid med den lutherska läran. För öfrigt behöfver man endast gå till de metodiska anvisningar, som äro fogade till kursplanen, och då skall man finna, att det står där uttryckligen, att det är Luthers lilla katekes, som skall ligga till grund för kristendomsundervisningen. Och denna bok utgör väl dock en dogmatik, om jag så må uttrycka mig, som bör anses vara för skolans behof tillräcklig. Och den för samma behof mest uttrycksfulla läroboken i fråga om den evangeliskt-lutherska bekännelsen måtte väl vara just denna Luthers lilla katekes.

I dessa metodiska anvisningar uttalas för öfrigt bl. a. följande: »Kristendomsundervisning skall genomgående meddelas på grundval

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

af den heliga skrift. Det historiska stoffet skall i möjligaste mån bilda utgångspunkt för det dogmatiskt-etiska läroinnehållet. Detta senare skall vara af religiöst-sedligt verklighetsvärde och får aldrig inskränkas till endast abstrakta lärosatser.» Jag förstår sannerligen icke — om man verkligen gör sig besvär att se efter, hvad som står att läsa i de till kursplanen fogade metodiska anvisningarna, och icke endast går efter hörsägnen — huru man skall kunna draga de vidtgående slutsatser, som den siste ärade talaren gjorde, eller påstå — om jag nu förstod honom rätt — att här vore början till att på omvägar smyga in en skilsmässa emellan kyrkan och skolan och en schism emellan det svenska folket och hvad det från reformationen nedärft. För min del tror jag snarare, att i den kursplan, som här framställes, ligga många skäl till att stilla en viss oro, som annars kanske kunde förekomma, nämligen hos de många, som frukta att för mycket af kristendomsundervisningen ägnas åt utanläsning och åt saker, som stå öfver barnens fattningsförmåga och som icke äro i pedagogiskt afseende rätt affattade för de olika klasserna inom läroverken. Jag tror, från föräldrarnas synpunkt sedt, att man måste vara tacksam för att vederbörande sökt bringa detta ämne, så vidt möjligt, in under samma metodiska och pedagogiska sakkunskap som öfriga läroämnena. Ty med all vördnad för biskoparna, hvilka i sin petition önska att få ensamma bestämma om läroböckerna i kristendom, kan man dock väl icke säga, att de alltid kunna förutsättas äga speciell pedagogisk sakkunskap. Deras teologiska sakkunskap bestrider ingen; men den pedagogiska sakkunskapen härvidlag förefinnes helt säkert icke endast därför, att de innehafva biskopsämbeten. Jag håller således före, att om man ser saken lugnt, sådan den verkligen föreligger, och icke uppkonstruerar en bild af hvad som under vissa andra förutsättningar skulle kunna inträffa, har man icke rätt att anse, att i den kursplan, som utgifvits, skulle ligga något angrepp på en rätt fattad, sann kristendom. Snarare tvärtom.

Då således enligt min uppfattning blifvit ådagalagdt, att icke på något sätt i formellt afseende den konstitutionella rätten blifvit åsidosatt, *då* därjämte — något som visserligen kan bestridas vara afgörande, men som likväl måste tillerkännas ej ringa betydelse — häfd upprepade gånger förekommit för ett sådant tillvägagångssätt, som det man nu klandrar, och *då* slutligen i realiteten icke — jag vågar trotsa någon att med framläggande af bevis kunna påstå motsatsen — någon sådan skada skett, som den talaren på Upplands bänken sökt framhålla, så finnes det ej något skäl, hvarför icke kammaren skulle bifalla det här redan af utskottets vice ordförande gjorda yrkandet, till hvilket jag ber att få sluta mig. Jag anhåller således, herr talman, att memorialet måtte med ogillande läggas till handlingarna.

Herr Eriksson i Elgered: Herr talman! Herr Pehrsson i Österby anmärkte, att dessa stadganden, som blifvit utfärdade å administrativ väg om öfverstyrelse för läroverken och instruktion för öfverstyrelsen, blifvit utfärdade utan att biskoparne eller eforalstyrelserna blifvit hörda i frågan. Jag ber då att få konstatera, att sålunda från de mest motsatta läger, där man icke varit van att höra sådant, man måhända vill vara med om att öfvergå från administrativ författning till civillag. Jag tror, att såväl läroverksstadgan och skolstadgan som åtskilliga andra författningar på hit-hörande område behöfde förflyttas från det administrativa området och få civillags natur.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Den fråga, som nu föreligger, har en dubbel innebörd, såsom anmärktes af förre ecklesiastikministern — eller om det var konstitutionsutskottets vice ordförande, det lämnar jag därhän — dels en *formell* innebörd, dels en *reell* innebörd. Hvad den förra, den formella sidan, angår har denna häfdats af den förre ecklesiastikministern så, att det sannerligen icke finnes något öfrigt att önska i det afseendet. Han har visat, att 10 § regeringsformen, på hvilket stadgande detta memorial stöder sig, hufvudsakligen talar blott om att myndigheter och ämbetsverk skola höras för att frågan skall få erforderlig utredning. Om således detta mål att få frågan tillräckligt utredd vunnits, är det icke vidare nödigt att höra flere myndigheter. I annat fall skulle det fortgå i oändlighet, och frågor aldrig bli lösta, utan endast bli pappersexpeditioner. Men då frågas: »Har statsrådet verkligen låtit denna fråga föregås af behöflig utredning?» Ja, denna fråga har förberedts af öfverstyrelsen, och det är just den auktoritet, som den föregående ecklesiastikministern, Carl von Friesen, begagnade sig af utan att höra biskoparne. Det är således här fråga endast om ett fortgående på en redan förut inslagen väg. Och denna öfverstyrelse för de allmänna läroverken måste anses vara en auktoritet — äfven om prästerna icke i allt kunna gilla densamma — af den beskaffenhet, att vi — i synnerhet om man ser den i belysningen af hvad Riksdagen uttalat i frågan — sannerligen få gifva det erkännandet, att frågan fått tillräcklig utredning.

Men hvad är det då man egentligen vill? Jo, man åberopar en paragraf i kyrkolagen, nämligen 3 § i 24 kapitlet, och citerar hvad som där stadgas. Och man förmenar, att denna paragraf skulle vara försatt ur kraft, då biskoparne icke blifvit hörda i förevarande ärende. Ja, detta vore sant, därest biskoparne icke hade någon annan uppgift än att höras om kursplaners uppgörande och läroböckers antagande. Men om det finnes någon annan uppgift för våra biskopar, så tror jag sannerligen icke, att det nyssnämnda skälet är giltigt. Frågar jag mig då: »finnes det någon annan uppgift, som våra biskopar ha att fylla», så behöfver jag, för att få ett svar å denna fråga, icke annat än uppsöka en punkt i den läroverksstadga, som nu är gällande. Punkten i fråga är tämligen lik stad-

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

gandet i 24 kap. 3 § kyrkolagen, och den betonar särskildt, att biskoparne skola hafva öfverinseendet öfver undervisningen vid läroverken. Och det är, tror jag, en helt annan sak än att vara med vid kursplaners uppgörande och läroböckers antagande eller höras i sådana frågor.

Jag kan icke, som sagdt, finna, att, från formell synpunkt sedt, förre ecklesiastikministern gjort sig skyldig till minsta fel vid detta ärendes behandling. Och jag ber att få konstatera, att herr Pehrsson betonat, att det icke egentligen är emot förra statsrådet och hans förfarande i detta fall, som han opponerade sig, utan emot den princip, som redan förut blifvit tillämpad, och att det således här egentligen vore fråga om ett fortgående på samma väg som förut, och att det var däri, det riskabla låge. Ja, det är ju godt att åtminstone få höra ett erkännande, att statsrådet icke förfarit på ett sätt, som är stridande mot grundlagens anda.

Öfvergår jag därefter till att sysselsätta mig ett ögonblick med den reella innebörden, så frågar jag mig först: »Hvad är denna? Finnes det i denna kursplan för allmänna läroverken och realskolan något, som tager bort någonting af kristendomens egentliga kärna och innebörd?» Nej, visst icke, om man också tagit bort en del af utanläsningen af den s. k. »stora katekesen» eller förklaringen! Herr Pehrsson menar dock nu, att det här verkligen vore fråga om någonting af utomordentlig vikt, och han ville komma därhän att i denna fråga draga in alla möjliga religiösa riktningar, högkyrkliga och frikyrkliga, missionsförbundet, fosterlandsstiftelsen, baptister och metodister — hela klungan skulle vara ense i denna fråga. Med anledning häraf kan jag icke underlåta att påpeka, att herr Pehrsson, som beskyllde herr Berg för att söka skapa en schism mellan de olika riktningarne af religiösa, sannerligen själf synes mig genom sitt yttrande söka skapa en schism, som icke är mindre. Ty till sådant gjorde han sig i hög grad skyldig, då han här drog in sådant, som att det i en lärobok talades om »sagan om Kristi uppståndelse». Ty detta har icke mera att göra med kursplanen än »Guds fred, yxskäft». Lika litet hör dit, hvad en eller annan lärare kan taga sig för att vid sidan af den föreskrifna kursen meddela. Att hindra sådant har varit biskoparnes icke minsta uppgift; de skola — såsom det står i kyrkolagen — vidtaga sina mått och steg för att hämma en sådan undervisning, som strider emot skolordningen, och söka få undervisningen förlagd inom lämpliga gränser. Men att blanda in denna sak och säga, att undervisningen går därhän, att man söker skaffa bort Den heliga skrifts lära och dess auktoritet, därtill finnes nu ingen anledning. I kursplanen finnes åtminstone ingenting, som talar härom. Förgäfves skall herr Pehrsson söka bevisa något sådant. Detta kallar jag att söka skapa en schism, där ingen sådan finnes. Jag är ense med herr Pehrsson därutinnan, att om den dag vore inne, då man sökte aflägsna kristendomens

kärna och väsen, så vore det illa ställt, och jag skulle vara den förste att ställa mig på den motsatta sidan.

Inom parentes vill jag nämna, att jag vill taga afstånd från den strid, som föres mellan skolmännen och prästerna om religionens vara eller icke vara i skolorna. Jag vill icke blanda mig däri.

Men jag vill säga det, att när förre ecklesiastikministern skött denna sak på ett så utmärkt sätt, kan jag icke annat än inlägga min protest häremot. — Ja, herrarne få ursäktas, att jag i hastigheten kom att göra mig skyldig till en missägning. Herrarne förstå nog ändock min mening. Jag menade naturligtvis, att jag vill inlägga min protest mot, att man klandrar förre ecklesiastikministern för hans förfaringssätt i detta ärende.

Jag ber emellertid, herr talman, att få förena mig i det yrkande, som gjorts af konstitutionsutskottets vice ordförande, herr af Callerholm, nämligen att kammaren måtte med ogillande lägga memorialet till handlingarna.

Herr von Schöele: Herr talman, mina herrar! Jag ber att först få vända mig emot den högt ärade talare, som inledde debatten, med hänsyn till några af de uttalanden, som han gjorde.

Han började med att anmärka, att den historik, hvilken blifvit i korthet gjord af utskottet, har gått alldeles för kort tillbaka i tiden. Jag instämmer med honom häri och vill blott säga, att det dock synes mig, som om utskottet kan till sitt försvar hänvisa till ett yttrande, som förekommer i andra stycket på sidan 4 i föreliggande memorial, där det talas om den senaste läroverkskommitténs kursplan. Det har följaktligen icke varit utskottets mening att förbigå något af betydelse för den sak, hvarom fråga är, utan man har blott ansett det vara olämpligt att gå in på en utförligare historisk framställning, något som jag för min enskilda del anser icke vara ur vägen och därför vill litet längre fram söka göra.

Vidare har utskottet blifvit klandradt af nämnde talare för att dess beslut i förevarande fråga synes honom icke stå i öfverensstämmelse med hvad som förut i saken har blifvit af konstitutionsutskottet åtgjort. Härom vill jag ej yttra mig, såvidt man går längre tillbaka än till år 1906, då jag första gången hade äran att såsom ordinarie medlem deltaga i konstitutionsutskottets arbete. Likväl hade äfven 1906 års granskning att beröra ett ärende liknande det, som i år föranlett anmärkningen i fråga. Ja, men märk, mina herrar, det på nämnda ställe i memorialet uttryckligen angifna skälet, hvarför konstitutionsutskottet år 1906 ansåg sig icke böra framställa någon sådan anmärkning. Det var nämligen så 1906, att man delvis var bunden af föregående åtgöranden eller uraktlåtenheter, och framför allt må beaktas, hvad som också konstitutionsutskottet påpekat i den korta historiken, sidan 27, nämligen att öfverstyrelsen, såsom den själf förklarar, funnit sig nödsakad vidtaga en mera genomgående förändring i fråga om ämnet kristen-

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

dom i den läroplan, hvarom vi nu yttra oss, i motsats mot hvad som föregående år varit händelsen, då de principer, som lågo till grund för den genom nådiga brevet af den 13 april 1905 framställda kursfördelningen, icke i allmänhet rörande kristendomen förefunnits från läroverkskommitténs kursplan skiljaktiga.

Nu kommer jag till en anmärkning, vid hvilken jag nödgas taga odeladt afstånd från den ärade talaren. Han har nämligen åberopat sig på kyrkolagens 24 kap. 3 § och sagt, att då en viss del af den, nämligen den sista delen, är upphäfd, så är också paragrafen i sin helhet upphäfd, och följaktligen har man icke kunnat, såsom konstitutionsutskottet gjort, stödja sig på denna första del såsom en laggrund för utskottets tillvägagående. Men jag vädjar till de lagkunnige såväl som till eder alla, mina herrar, huruvida detta är riktigt. Kan icke — och är icke detta ofta förhållandet — en del af en paragraf i lagen upphäfas, utan att för den skull paragrafen i sin helhet blir upphäfd? Jag skulle kunna framlägga många exempel härpå just med hänsyn till vår kyrkolag, som trots sin skröplighet måste vara i många stycken underlaget för de kyrkliga myndigheternas handlingar, såvidt vi icke skola stå alldeles laglösa. Det skulle kunna, säger jag, andragas en hel mängd exempel på att vi använda lagparagrafer, hvilka delvis äro upphäfd, men i andra delar obetingadt fortfarande gällande.

Slutligen har jag mot denna ärade talare att göra en gensaga, som jag inte trott, att jag skulle behöfva göra, med den kännedom jag har om honom, såsom den där vill gifva hvar och en sin rätt och icke söka undgå ett obehag genom att lämna obeaktadt något, som skulle kunna vändas mot honom själf. Jag tror ej heller, att det härvidlag varit afsiktligt, men faktiskt kan det dock så hafva varit. Han talade nämligen ironiskt om den allvarliga oro, som utskottet i förbigående sagdt hafva inom vida kretsar af landet blifvit en följd af de åtgärder, som nu gjorts till föremål för konstitutionsutskottets anmärkning. Vid anförandet häraf gjorde den ärade talaren en erinran om Missionsförbundets inlaga till Kungl. Maj:t, och hvad han därom sagt äger ju sin riktighet. Missionsförbundet hade icke yttrat någonting om behofvet af eforalmyndighetens uppsikt öfver kristendomsundervisningen vid våra högre allmänna läroverk. Det har blott velat åt sig häfda den frihet, som dissenters rätteligen äga, friheten att taga sina barn ur skolan med hänsyn till ifrågavarande undervisning, då de önska det. Men hur skall jag förklara, att samme talare alldeles lämnade åsido den Evangeliska fosterlandsstiftelsens likartade skrifvelse? Det är ju någonting, som torde vara än mera betydelsefullt och går längre tillbaka än den förut nämnda inlagan, om hvilken mången fick kännedom först genom herr ecklesiastikministerns uttalande här om dagen i kammaren. Vi veta, att sagda stiftelse, som verkat nu i mera än 50 år, har satt till sin uppgift att på den evangelisk-lutherska bekännelsens grund främja Kristi rikes tillväxt och med

fri anslutning till vårt kyrkosamfunds inrättningar vara en föreningspunkt för frivilliga krafter i anförda syfte. Denna förening har en mycket omfattande verksamhet. Jag tillåter mig endast att anföra några få bevis på hvilken omfattning den har vunnit. År 1906 voro de röstberättigade provinsombuden icke mindre än 803, hvart och ett af dem representerande en visserligen större eller mindre, men alltid mycket afsevärd mängd svenska medborgare, och bland dessa 803 provinsombud äro fem medlemmar af den nu samlade riksdagen. Till stiftelsen anslutna föreningar med rätt att sända röstberättigade deputerade till konferenserna uppgå till ett antal af 247. Dessutom har man icke mindre än 1,600 olika föreningar till understödjande af stiftelsens verksamhet och en stor mängd ungdomsföreningar, som sammanslutit sig i »De ungas förbund». Den framställning, som denna Evangeliska fosterlandsstiftelse gjort till Kungl. Maj:t, refererar sig uttryckligen till den sak, hvarom här är fråga, nämligen eforalstyrelsernas ställning till kristendomsundervisningen i vårt land, och anholder hos Kungl. Maj:t, att dessa styrelser icke blott måtte få behålla sin kontroll dels öfver de läroböcker, som vid kristendomsundervisningen i våra skolor användas eller komma att användas, dels öfver de lärare, åt hvilka denna undervisning är anförtrödd, utan ock — om jag minns rätt — att denna deras kontroll måtte varda skärpt.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Och nu till hvad jag har att för egen del anföra! Jag lofvade, att jag skulle här något vidga den historik, som utskottet lämnat. Det kunde kanske tyckas, som om detta numera skulle vara obehöfligt, sedan både förra statsrådet Berg och talaren på Uppsalaläns-banken kompletterat utskottets något knapphändiga historiska redogörelse. Men hvar och en har ju sin syn på tingen, och jag vill begränsa mig till sådana synpunkter, som ej blifvit berörda och som för mig äro af framstående vikt.

Jag går då tillbaka till den punkt, som herr Berg ansåg böra utgöra utgångspunkten, nämligen läroverkskommitténs betänkande af den 8 december 1902, och får jag bekänna min anslutning till den ledande princip, som där är framhållen, och som har en stor räckvidd i reallt hänseende med hänsyn till den fråga, som nu är för handen, och hvars reala innebörd vi icke kunna helt och hållet lämna åsido. Denna ledande princip, mina herrar, är den, att den dogmatiska kristendomsundervisningen bör vika åt sidan för den historiska — en tanke, som jämväl har tagit sig uttryck i just den läroplan för realskolan, hvarom här är fråga, och hvaruti realskolan får närmare anvisning om hvad som redan af läroverkskommittén blifvit principiellt fastslaget. Häri innebäres en mycket betydande ändring af kristendomsundervisningen vid icke blott realskolan, utan alla de högre allmänna läroverken inom vårt land. Ty man kan icke neka, att — och vid behandling af denna fråga i Riksdagen 1904 har jag jämförelsevis fullständigt uttalat mig därom — den tid har kommit, då det icke går an att på det sätt, som förut

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

skett, ställa hela undervisningen vid våra högre allmänna läroverk under endast klerikalt inflytande. Det kommer alltid en tidpunkt i människoandens utveckling, då denna med nödvändighet kräfver en större frihet och själfständighet, emedan den känner sig myndig vorden på det område, som betyder ännu mer än det rent naturliga området, jag menar sjäslifvets; och det går icke an att i lagstiftningen lämna denna punkt obeaktad.

Den reservation, som fanns fogad till läroverkskommitténs betänkande och gaf uppslag till den nuvarande öfverstyrelsen, handlade, såsom redan har blifvit påvisadt, blott om ett läroverksråd, hvilket, märken väl, mina herrar, icke skulle ha att på något sätt ingripa i det bestämmande angående kristendomsundervisningen, som förut tillkommit de kyrkliga myndigheterna allena, annat än med hänsyn till lärarnes tillsättande. Och vid denna tillsättning af lärare, hvilken reservationen framhöll såsom något, som borde öfvergå till Kungl. Maj:t, sattes icke annat i fråga än att eforalstyrelserna skulle höras, innan tillsättningen skedde. Detta har också blifvit af Kungl. Maj:t bestämdt, såsom herrarna torde veta, i afseende å de främsta läroverkslärarna i kristendom, nämligen lektorerna i detta ämne.

Jag kommer nu öfver till Riksdagens skrifvelse i saken till Kungl. Maj:t, som väl måste anses vara den lagliga grund, på hvilken öfverstyrelsens befogenhet ytterst hvilar. Såsom redan blifvit sagdt, heter det i denna skrifvelse endast, att »till biträde vid öfvervakande af examina och utfölvande af den ecklesiastikdepartementet tillkommande uppsikten öfver allmänna läroverken och därmed jämförliga undervisningsanstalter samt för handläggning af vissa läroverksärenden må, enligt närmare föreskrifter i särskild af Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, inrättas en öfverstyrelse, bestående af en ordförande och fyra ledamöter, hvilka af Kungl. Maj:t förordnas för en tid af 5 år». För att emellertid rätt förstå detta har man att tillika fästa sig vid, hurusom Riksdagen lät det forna anslaget till byråchefen för den högre undervisningen utgå ur staten och därigenom gaf tillkänna, att det var dennes värf, som skulle öfvergå till öfverstyrelsen. Jämväl bör bemärkas hvad den med saknad af en hvar omnämnde Carl von Friesen yttrade härutinnan, då ärendet var före i riksdagen. Jag ber herrarna lägga märke till, hurusom den sekularisering, han talar om, och som äfven jag ju i visst hänseende erkänt innebära något berättigadt, af honom betecknas endast såsom *en början*, blott i *någon mån* genomförd, *ett steg* åt detta hållet. Hela hans anförande går ut på att visa, hurusom läroverksöfverstyrelsen skulle ersätta just läroverksbyrån inom ecklesiastikdepartementet. Det är allenast i slutet af anförandet, som han nämner något litet om domkapiteln, men där finnes icke ett ord om eforalstyrelserna.

Så kom då emellertid öfverstyrelsen till stånd, och det dokument, som därvidlag närmast är att beakta, är samme Carl von

Friesens yttrande till statsrådsprotokollet, hvilket ligger till grund för Kungl. Maj:ts åtgöranden i denna sak. Där omtalas domkapitlens principiella aflägsnande från snart sagdt allt slags befattning med läroverken, men detta är blott ett närmare utförande af hvad som antydde i det af mig nyss omnämnda anförandet uti riksdagen. *I instruktionen för öfverstyrelsen och läroverksstadgan* har emellertid gjorts någonting vida mer, i det att öfverstyrelsen fick för framtiden på sig öfverflyttadt det väsentliga af eforalstyrelsens dittills varande befogenhet. Då häri innebars en mycket betydande del af svenska kyrkans förpliktelse med hänsyn till kristendomsundervisningen i vårt land, hade vi biskopar såsom laglydiga undersåtar ju intet annat att göra än begagna oss af den rätt, som tillkommer hvarje svensk medborgare, nämligen att på petitionsvägen söka ändring hos Kungl. Maj:t, såvidt vi anse det nödvändigt för fyllande af vår ämbetsplikt härutinnan. Denna är nämligen kvar både genom kyrkolagens kap. 24 : 3 och läroverksstadgans § 201, som åt eforerna eller, om man så vill, biskoparne såsom eforer framgent lämnar att utöfva tillsyn öfver kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken. Frågan är blott, om vi kunna utföra detta uppdrag i den omfattning, som det onekligen har, med mindre än att vi på något sätt också ha rätt att yttra oss, då man bestämmer förutsättningarna, bland hvilka lärobok och läroplan väl höra till de allra viktigaste.

Nu är det just fråga om en läroplan, nämligen den för realskolan den 2 mars 1906 utfärdade läroplanen. I denna har, såsom jag förut påvisat, enligt uttryckligt uttalande af öfverstyrelsen själf, en mera genomgående förändring vidtagits med hänsyn till ämnet kristendom. Många anse, att denna läroplan tillkommit på ett sådant sätt, att man icke kan vara tillfreds inför sitt samvete, om man såsom medlem af konstitutionsutskottet låter den gå obeaktad förbi. Jag får bekänna, att jag icke känt mig manad att inleda denna till sina konsekvenser sannolikt mycket ödesdigra strid. Men då frågan från annat håll utan något mitt åtgörande blifvit upptagen, har jag naturligtvis icke kunnat annat än, på samma gång som jag handlade i öfverensstämmelse med min medborgerliga plikt, följa den särskilda kallelseplikt, som jag likasom hvarje människa har och för hvars rätta följande jag har att stå till ansvar inför en annan Herre än staten, hvilken dock lyckligtvis lämnat oss det budet, att vi skola gifva kejsaren hvad kejsaren tillkommer, på samma gång som vi gifva åt Gud hvad som tillkommer Gud.

Om jag nu går att granska innehållet af § 10 i regeringsformen, som motsidan påstått icke skulle innebära något sådant som konstitutionsutskottets majoritet här velat göra gällande, så må det ske i den historiska belysning, förre statsrådet Berg i annat afseende med rätta påyrkat.

År 1809 gafs uppslaget till denna §. Vi hade då en rikets all-

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

männa ärendens beredning, bestående af 8 personer, en inrättning som ansågs vara lika viktig för ärendenas afgörande sedermera inom statsrådet, som nu nedre justitierevisionen är för måls behandling inom högsta domstolen. Men efter 1840 bortogs denna rikets allmänna ärendens beredning och därmed blef vikten af paragrafens fullständiga tillämpning af synnerligen stor betydelse. Den lyder numera i denna del sålunda: »Innan ärenden hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk af den föredragande beredas». Det blir i växande grad nödvändigt att taga vara på en sådan bestämmelse, då vi se, huru ofta regeringarna nu för tiden i vårt land kunna växla, till följd hvaraf kontinuiteten i ärendenas behandling mången gång kommer att väsentligen ligga just hos dessa »vederbörande ämbetsverk».

Två frågor framträda härvid. Å ena sidan måste man fråga sig: Hvilka äro de ämbetsverk, som här skola höras? Och å andra sidan: Hvilka äro de nödiga upplysningar, som här skola inhämtas?

Hvad den första af dessa frågor beträffar, svara otvifvelaktigt mina motståndare — och de svara så med allt fog — att det är närmast öfverstyrelsen, som skall höras. Öfverstyrelsen har emellertid varit den myndighet, som på Kungl. Maj:ts befallning gjort själfva framställningen, och låt vara att till öfverstyrelsens biträde kallats tvänne sakkunnige män, så har likväl i icke ringa grad afgörandet kommit att blifva dess eget. Men hvilket annat ämbetsverk fanns då att höra? Tvenne kyrkolagskommittéer hafva ju varit tillsatta, som haft att se till, huruvida icke vår gamla kyrkolag skulle kunna bringas i öfverensstämmelse med tidsmedvetandet och lagstiftningen för öfrigt. Dessa båda kommittéer ha afgifvit utlåtanden, åren 1846 och 1873, och däri ha de, som bestått jämväl af kyrkans målsmän, uttalat sig i den riktningen, att 24 kap. 3 § kyrkolagen bör till stor del betraktas såsom varande af sådan natur, att Kungl. Maj:t kan däröfver bestämma. Här gäller dock, om det, som Kungl. Maj:t i förevarande afseende tillåtit sig, kan med fog anses falla under Kungl. Maj:ts s. k. ekonomiska lagstiftning.

Då jag sedan kommer in på den andra frågan, nämligen hvad för upplysningar som kunna anses vara nödiga, så beror detta dels på hvilka garantier vi hafva för den hörda myndighetens kyrkliga insikt och intresse, dels på hvad det förhållandet, att Sverige har en statskyrka, gifver svenska folket för rätt att härvidlag vänta och begära ett visst inflytande. Jag ber att i förra afseendet få fästa uppmärksamheten på hurusom det redan nu icke är någon säkerhet för att det kyrkliga intresset blir tillvaraget inom öfverstyrelsen. Därpå lägger jag dock icke så mycken vikt, då jag vet hvilka män, som f. n. sitta där, och hurusom vi kunna med personligt förtroende lita på dem. Men därmed får man icke vara belåten, därmed får man icke låta sig nöja, när fråga är om att

iakttaga grundlag och upprätthålla det konstitutionella statsskicket i Sverige, utan vi måste se till, hvilka faror som hota genom hvad som i framtiden kan blifva händelsen. Och då hemställer jag, mina herrar, huruvida icke ställningen är sådan, att det kan hända, att hela denna öfverstyrelse kommer att bestå af personer, som icke hylla den troslära, som är vår och till hvilken Konung och statsråd skola bekänna sig. Det är ingenting som hindrar, att de kunna vara judar, hvilket är så mycket mera möjligt, som man känner judarnes öfverlägsenhet i så många hänseenden. Men den kristliga och namneligen den evangeliskt-kristliga lifsåskådningen har en helt annan karaktär än den israelitiska.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Hvad man framför allt har att lägga märke till och hvad som gjort det för mig till en tvingande nödvändighet att ställa mig på den sida, som jag gjort, när det nu gällde att fatta posto, sedan frågan blifvit aktuell, det är detta, att i Sverige finnes en statskyrka eller, om man så vill, en folkkyrka, den svenska kyrkan, och att det icke kan tänkas, enligt min uppfattning, att man skall kunna ändra någon del af de förhållanden, som hos oss äro genom kyrkolagen eller på annat sätt legalt betryggade, och hvilkas omgestaltning skulle rubba själfva grundvalen, utan att kyrkan får hafva något finger med vid bestämmandet häraf, så länge religionen i detta land är icke blott en individens sak, utan därjämte en samhällets eller statens. Vi, kyrkans män, kunna omöjligt tänka oss annat, än att Konung och Riksdag och äfven kyrkomötet på sin plats måste ha ett ord med, då det gäller anordningen af den offentliga religionsundervisningen i landet. Jag tror, att också i borgerligt hänseende statskyrkoskicket har så stor betydelse för vårt folk, att man får vara ytterligt försiktig, innan man vidtager åtgärder, som kunna blifva af betydelse för beståndet af det urgamla nära förhållandet mellan stat och kyrka i Sverige.

Det kan komma den dag, då vi, som äro tjänare i den svenska statskyrkan, känna det som en plikt att frånträda våra befattningar på grund däraf, att vi icke se någon möjlighet att fullgöra med godt samvete hvad som åligger oss i denna dubbelställning. Och inte har jag något emot att lämna åt andra kyrkliga organ än biskoparne uppsikten öfver kristendomsundervisningen vid de högre allmänna läroverken, om vi ej åtnjuta folkets förtroende. Tvärtom tror jag, att det i sådant fall skulle vara godt med hänsyn till det demokratiska drag, som utmärker vår tid och som I nog, mina herrar, veten jämväl känneteckna min personlighet. Man måste känna sig buren af förtroende, om man skall med glädje kunna fylla sin prästerliga tjänst, och den stund, som förhållandet mellan staten och kyrkan blir sådant, att kyrkans tjänare icke känna sig burna af allmänt förtroende, tror jag, att mången i likhet med mig hellre skulle vilja afstå från en verksamhet, som för öfrigt blifvit honom dyrbar och kär, än att han skulle med tryckt samvete fullgöra densamma.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Jag har intet yrkande att göra, och hvad vidkommer en möjlig omröstning, så skall jag naturligtvis ej deltaga däri. Jag har uttalat, hvad jag känt som en samvetsplikt att uttala, och ber, att mina ord af eder, mina herrar, måtte upptagas med välvilja.

Herr Elowson: Herr talman, mina herrar! Man kan spörja, hvad som är det centrala i nu föreliggande ämne, och jag skall strax angifva, hvad som enligt min mening är svaret. Det centrala är realskolans lärare. Inledaren af denna debatt sysselsatte sig med realskolans förhistoria. Ja, det gamla läroverket hade en annan organisation än som passade för tiden. Tiden hade vuxit ifrån den gamla skolans organisation. Det högre allmänna läroverket hade enligt gällande lag två mål, två uppgifter, som icke lätteligen kunde förenas med hvarandra. Den ena var att meddela de kunskaper, som voro grundläggande för fortsatta studier vid universitet och högre bildningsanstalter, den andra var att meddela de kunskaper, som kunna anses erforderliga för allmän medborgerlig bildning. Undervisningsplanen riktade sin spets mot afläggandet af mogenhetsexamen, men till mogenhetsexamen hunno endast ungefär 25 procent af det gamla läroverkets lärjungar; de 75 procenten lämnade läroverket än i den ena klassen än i den andra klassen utan att ha fått något afslutadt helt i afseende på sitt kunskapsförråd.

Nu har här talats om förberedande af regeringsärendena, och man har tolkat hvar och en på sitt sätt § 10 regeringsformen. Det ligger naturligtvis i vederbörande ministers ompröfning att bedöma, hvilka upplysningar som kunna vara nödiga eller icke. Hvad som enligt min uppfattning är det mest ledsamma i denna sak är, att vederbörande föredragande icke ansåg nödigt att inhämta yttrande från realskolans lärare. Vi skola erinra oss, att realskolan var någonting nytt. Man hade kommit på den tanken att dela det gamla läroverket ungefär på midten i två stora afdelningar. Det skulle bli en enhetlig undervisning i de fem lägre klasserna, och på dessa fem klasser skulle man bygga gymnasiet, och så skulle man därjämte få en sjätte klass såsom realskola i egentlig mening. Den kungörelse, som utfärdades om läsplan för denna realskola är dagtecknad den 2 mars 1906 och läsplanen skulle träda i tillämpning först med början af höstterminen år 1906. Det var således god tid för inhämtande af upplysningar. Nu var, som jag nyss sade, realskolan med dess sjätte klass någonting nytt, någonting som icke funnits förut. Den afsåg att meddela de kunskaper, som voro erforderliga för allmän medborgerlig bildning. För en sådan medborgerlig bildningstyp uppgjordes denna undervisningsplan. Den kan vara förträfflig, men den kan ock mottaga förbättring; intet mänskligt är fullkomligt. Jag erinrar mig vid detta tillfälle hvad en gammal inspektör vid ett högre artilleriläroverk här i Stockholm för många, många år sedan sade. Han kom och såg på en ritning,

som en löjtnant gjort. Han tittade och tittade på den. Den är bra, sade han, löjtnanten har gjort ett godt arbete. Men så ref han sönder ritningen. Den blir mycket bättre, sade han, om löjtnanten gör om den. Om det nu fallit föredragande ministern in att inhämta yttranden från realskolans lärare på frågans tidigare stadium, så skulle detta äfven haft det goda med sig, att det varit ett uttryck af aktning för dessa lärare. Det ledsamma är, att ministern icke ansett nödigt att inhämta dessa lärares yttranden, oakadt det var en alldeles ny lärotyp, som infördes i Sverige. Man kan ju säga, att undervisningsplanen är alldeles förträfflig, men den skulle icke blifvit sämre, om lärarne blifvit satta i tillfälle att om densamma afgifva yttranden. Möjligen hade de kommit med några anmärkningar, som varit obefogade, och som kunde, om de blifvit följda, hafva ledt till att planen blifvit försämrad; dessa anmärkningar hade väl emellertid icke upptagits. Men det kunde också händt, att lärarne kommit med en eller annan erinran, som varit till nytta och som föredragande minister haft gagn af att reflektera på. Det är detta, som jag ansett vara hufvudsaken.

Inledaren af debatten erinrade om ett yttrande, som statsrådet Wennerberg skulle haft i Första Kammaren.

Jag tycker mig minnas, att detsamma syftade på 89 § regeringsformen. Som vi veta, har Kungl. Maj:t fullständig lagstiftningsbefogenhet i afseende på undervisningen, både den högre och lägre. Det är endast en liten del af detta område, som är undantagen genom lagen om döfstumundervisningen. Jag vill i detta sammanhang erinra om hvad en af rikets herrar — en titel som fordom fanns — vid ett tillfälle år 1809 yttrade, sedan han fått kännedom om innehållet af 89 § i regeringsformen, nämligen att Konungens administrativa lagstiftningsrätt var både »enorm och abnorm.»

Således kan det hända, att i afseende å undervisningsväsendet ecklesiastikministern lätt kan missbruka sin makt öfver undervisningsfrågorna. Men naturligtvis gäller äfven om föredraganden i undervisningsfrågor hvad som står uti regeringsformens 10 §.

I motsats till f. d. statsrådet Wennerbergs uttalande i Första Kammaren skall jag be att få framföra ett annat prejudikat, som också stöder mitt uttalande. Det afser den om vårt undervisningsväsende högst förtjänte ecklesiastikministern F. F. Carlson. Han hade kommit på den tanken, att man skulle framflytta inträdesåldern till skolan för gossar från 9 till 10 år. Jag minnes det mycket väl. Hur gjorde han, innan han fick ett beslut därom till stånd? Jo, han lät höra lärarna; han utsände till alla Sveriges elementarlärare ett cirkulär med anmodan att yttra sig i denna sak. Detta var enligt min mening riktigt. Han genomförde också sin plan och inträdesåldern fastställdes till 10 år. Det gick någon tid. Men sedan kom han underfund med att det icke var lämpligt. Och så återinfördes den gamla bestämmelsen om 9 år.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Paragraf 10 i regeringsformen har naturligtvis en mycket stor betydelse för en konstitutionell regering. Vi hafva haft lyckan att äga en fast tradition i afseende å ärendenas beredning. Ja, jag kan säga, att för ett par decennier sedan satt vid Konungens rådsbord en man, som vann ett högt anseende just på grund af den noggranna omsorg, hvarmed han såg till, att ärendena blefvo väl beredda.

Nu skall man icke tro, att detta grundlagens bud att vända sig till vederbörande ämbetsverk stannar *där*, utan det går naturligtvis långt ned, ända ned till dem det vederbör. Skulle man alltså vilja höra lärarna, så får man naturligtvis ställa till så, att ärendet kommer till dem.

Jag skall tillåta mig att taga ett annat exempel. Det är fråga om en ansökan att taga grus å ett kyrkoherdeboställe. Ja, då remitterar Kungl. Maj:t detta ärende till kammarkollegium. Men icke stannar det där; och icke sätter sig kammarkollegium ner och teoretiserar i ärendet, utan kammarkollegium skickar det till domkapitlet, kanske till Konungens befallningshafvande eller båda två. Jag antager nu det förra fallet. Domkapitlet hör då kontraktsprosten. Denne skickar ärendet vidare till kyrkoherden såsom boställshafvare, och denne anser det kanske vara nödvändigt att utlysa kyrkostämman för att denna skall få tillfälle att yttra sig i saken. För ett konstitutionellt styrelsesätt är denna beredning utaf en synnerligt stor betydelse. Och det är godt att iakttaga laga former. Det kan nog komma tider då man kan hafva anledning att säga: bevara ordningen, och ordningen skall bevara dig.

Jag skall, herr talman, be att få sysselsätta mig litet med frågan om gillande eller ogillande af ett dechargebetänkande. Jag gjorde en undersökning därom förilordet år, då en anmärkning, enligt mitt förmenande af ganska stor betydelse, var före, och jag yrkade det oaktadt, att betänkandet skulle läggas till handlingarna. Herrarna veta, att någonting annat förekommer icke i Första Kammaren, då man afser att lägga konstitutionsutskottets granskningsmemorial ad acta. Men under debatten där om just denna anmärkning yttrade en man, som många år suttit vid Konungens rådsbord, ungefär följande, nämligen att han angående den föreliggande anmärkningen skulle hafva framställt yrkande om dess gillande, såvida han icke haft full visshet, att Första Kammaren ej godkänner något yrkande, som innehåller vare sig gillande eller ogillande af en anmärkning enligt 107 § regeringsformen. Jag har kommit till den öfvertygelsen, att enligt grundlagens andemening det icke är riktigt att hvarken gilla eller ogilla konstitutionsutskottets anmärkningar, utan att de utan vidare skola läggas till handlingarna. Emellertid har såväl gillandet som ogillandet förekommit, och jag skall be att få meddela dess ursprung. Det härleder sig ända från 1868. Då förekom ett egendomligt fall, ett sådant som icke nu föreligger. Jag kan meddela, att det varit tal om att medels motions väckande få en grund-

lagsändring, enligt hvilket det skulle stå konstitutionsutskottet fritt att göra en anmälan utan att särskildt åberopa 107 § regeringsformen. Och första gången något sådant förekom angick det tillämpningen af 9 § regeringsformen. Det var ett besvärsmål rörande giltigheten af ett Stockholms stadsfullmäktiges beslut. Stadsfullmäktige i Stockholm hade fattat ett beslut, och detta var fattadt med enkel pluralitet. Då blef fråga om huruvida ärendet var af sådan beskaffenhet, att det skulle vara enkel eller kvalificerad pluralitet. Och det anfördes besvär öfver beslutet. Dessa gingo till öfverståthållareämbetet och fullföljdes sedan hos Kungl. Maj:t. Konstitutionsutskottet anförde, att det ansett sig pliktigt att meddela hvad i detta ärende förekommit, utan att 107 § är åberopad. Andra Kammaren fattade den 21 mars 1868 det beslut, att kammaren lade memorialet till handlingarna med gillande af de i den ifrågavarande punkten uttalade åsikter. Och märk, mina herrar, *det* är alltså någonting annat att uttala gillande eller ogillande af konstitutionsutskottets uppfattning. Ty om man uttalar ett ogillande, så drabbar det konstitutionsutskottet och icke ministern. Och *det* tror jag icke är grundlagens mening. Riksdagsordningen, hvarefter konstitutionsutskottet skall rätta sig, innehåller en tydlig och uttrycklig bestämmelse i § 38 om utskottets rätt och plikt att efter granskning af statsrådsprotokollen hos Riksdagen anmäla de anmärkningar, hvartill denna granskning funnits föranleda. Konstitutionsutskottet har således rätt och plikt att granska statsrådsprotokollen och om det gör någon anmärkning, skall det anmäla detta. I regeringsformen stå bestämmelserna, huru utskottet skall förfara i afseende på granskningens resultat. I regeringsformen upptagas två fall. Det ena, att konstitutionsutskottet äger befogenhet att införa riksrätt anställa åtal mot vederbörande minister, utan att angifva det för Riksdagen, som alltså icke får kännedom därom förr, än Riksdagen får höra talas om att konstitutionsutskottet anställt åtal inför riksrätt mot ett eller flera statsråd. Därmed har Riksdagen således ingenting att göra. Detta förfarande bestämmes genom 106 §. Så står i 107 § helt enkelt: Skulle konstitutionsutskottet framställa anmärkning mot vederbörande statsråd, äge då utskottet att sådant tillkännagifva för Riksdagen. Skulle det verkligen ligga någon rimlig mening uti att man uttalar ett gillande eller ogillande af detta tillkännagifvande? Måhända Riksdagen 1868 haft några funderingar om hvad Andra Kammarens gillande utaf konstitutionsutskottets åsikter betydde; det ledde emellertid icke till någon Riksdagens åtgärd. Ja, mina herrar, antingen man beslutar gillande eller ogillande, föranleder det aldrig till någon Riksdagens åtgärd. Således är det blott ett hugg i tomma luften. Hufvudinnehållet af konstitutionsutskottets befogenhet enligt 107 § regeringsformen bestämmer nämligen sålunda: Skulle konstitutionsutskottet anmärka något beträffande en statsrådets ledamot, äge då utskottet att sådant tillkännagifva för Riksdagen. Hvad har då Riksdagen

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

enligt 107 § regeringsformen att göra? Jo Riksdagen kan, om den finner rikets väl det kräfva, hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord. Detta är hvad Riksdagen kan göra. Om Riksdagen gör någonting sådant som att uttala gillande eller ogillande, på samma gång som memorialet lägges ad acta, så har Riksdagen icke grundlagen på sin sida, utan då uppammar man den teorien, att det är tillåtet att göra allt hvad som icke är förbjudet. Men jag tror, att det är en farlig teori, och jag skulle för min del mycket gärna se, att Andra Kammaren ville afstå från detta bruk att uttala gillande eller ogillande af konstitutionsutskottets anmälningar. Ty i själfva verket betyder det icke någonting.

Beträffande den nu föreliggande frågan, har jag redan förut uttalat min ledsnad däröfver, att icke realskolans lärare hafva blifvit hörda i denna fråga. Det kan naturligtvis icke falla mig in att yrka hvarken gillande eller ogillande af memorialet, utan hemställer jag, herr talman, att detsamma måtte läggas till handlin-garna.

Herr Byström: Hvad först angår det formella i denna sak, så anser jag utskottets majoritet icke hafva tillräckliga skäl till anmärkning mot förre ecklesiastikministern Fr. Berg eller till den anmälan som nu gjorts. Och skulle man hafva varit oviss i denna sak, så hafva vi hört sådana framställningar göras utaf de två första talarna, att egentligen ingen skulle behöfva sväfva i någon ovisshet om huru han i det fallet bör rösta eller handla. Ty äfven den andra af dessa två talare antydde ju, åtminstone om jag fattade honom rätt, att han ansåg, att det egentligen icke var något så vidare formellt riktigt att göra denna anmälan.

Det synes mig också, som om striden väsentligen vore mera en maktfråga än en lärofråga.

Uti betänkandet framhålles, att en allvarlig oro skulle råda i landet rörande denna sak. Jag vill icke förneka, att på sina håll så kan vara fallet. För det första hafva vi ju de yttringar, som visat sig från statskyrkligt eller prästerligt håll, och då särskildt från kyrkans högsta män, nämligen biskoparna. Det vet man ju, att hvilken korporation det gäller, som förlorar något af sin maktställning eller står i begrepp att förlora densamma, så blir den orolig. Så är det i rösträttsfrågan. Där veta vi ju, huru *de* jämra sig, som möjligen hafva utsikt att förlora något på rösträttsreform. Det synes vara någonting liknande i detta fall. Jag anser emellertid, att man för den skull icke bör alldeles afvika från den väg, på hvilken Riksdag och regering slagit in i fråga om skolreformerna.

I fråga om den skrifvelse, som ingått till Kungl. Maj:t från Evangeliska fosterlandsstiftelsen, så har denna, såvidt jag har uppfattat den rätt, lagt största vikten vid att man skulle se till, att man

får riktiga och lämpliga lärarekrafter, då det gäller kristendomsundervisningen i skolorna. Det är ej nog med att man har vanliga formuleringar i läroboken, man måste ock se till att det blir riktigt utlagdt af läraren. Det heter härom i den nämnda skrifvelsen: »mycket vanligare synes det börja blifva, att man med en viss riktning inom den moderna teologien visserligen använder för den kristna församlingen kända uttryckssätt, men i dessa inlägger något helt annat än församlingen från början gjort och så utgifver för kristendomen, hvad som enligt Nya testamentet icke är det.» Det säges vidare: »Det är visserligen sant, att inga åtgärder äro tillräckliga för att i våra skolor garantera en verklig och god kristendomsundervisning. Den förutsätter af kristendomens sanning genomträngda personligheter, och sådana kan endast församlingens Herre gifva oss.» Visserligen talar skrifvelsen om önskvärdheten af att biskoparna eller kyrkans högste styresmän må få göra sin mening gällande, då det blir fråga om att stadfästa läroböcker för kristendomsundervisningen, men som sagdt: jag finner skrifvelsen vara af den beskaffenhet, att den måste anses lägga vikten vid lärarnes personlighet, och jag tycker den frågan är den hufvudsakliga, ty efter min mening är det knappast något, som är så absurdt, som att hafva en lärare, som egentligen ej alls intresserar sig för kristendomen eller som har en åskådning, som är afvikande från den lära, som bibeln framställer, till att undervisa i kristendom vid våra skolor.

Detta är också den synpunkt, som blifvit framställd i den skrifvelse, som ingafs till Konungen af Svenska missionsförbundets ombetrodde. Den framhåller önskvärdheten af att man ser till, att undervisningen grundas på de två hufvudprinciper, som framhåldes genom den lutherska reformationen, nämligen den om den Heliga Skrifts gudomliga auktoritet och den om rättfärdiggörelsen genom tron allena. De betona ock i följande ord nödvändigheten af att få goda lärare. »Barnen kunna förvisso ändå förfalla i otro och demoraliseras, utan att kristendomslärarne i våra offentliga skolor hjälpa till, att det så må gå.» Och i slutklämmen anhålles »att Eders Kungl. Maj:t, såsom kyrkans högste biskop och högste styresman för Sveriges skolväsen, må taga under öfvervägande, hvad göras kan, att detta sorgliga förhållande må bli ändradt, eller, därest så dant icke ske kan, medgifva föräldrar rättighet att från deltagande i kristendomsundervisningen i skolan befria sina barn, där denna undervising bedrifves så, som nu är sagdt.»

Det är sålunda skrivelserna från biskoparne och fosterlandsstiftelsen, som gifva uttryck åt den oro, som förnummits däröfver, att möjligen biskoparne förlora något af den maktställning, de hittills haft.

I skrifvelse från Svenska missionsförbundet förekommer ej ett enda ord af klagomål däröfver, att ej biskoparne få behålla den makt, som de förut haft. Och det kan man ej undra på, om man vet, hvilka yttranden som äfven i Riksdagens Andra Kammare fällts angående

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

kyrkliga frågor af Svenska missionsförbundets främste — något, som också blifvit antydt af en föregående talare.

Komma vi så till de andra kyrkosamfunden här i landet, så vet jag inte, att någon särskild oro öfver att biskoparne icke skola hafva uteslutande makt öfver läroböckerna försports bland baptisterna, och ej heller har jag hört det vara fallet bland metodisterna. Jag hade ett samtal med en af de senares ledande män i dag på morgonen, innan jag gick hit, men han visade i detta stycke ingen oro. Det är min mening, att, hvad angår baptisterna, herr Perssons i Österby yttrande ej är alldeles riktigt. Det finnes punkter, på hvilka han och jag och många med oss äro eniga och däribland den, att vi vilja hafva fram evangeliets verksamhet i landet, men vi äro icke eniga i den frågan, huruvida biskoparne skola hafva den uteslutande bestämmanderätten i det fall hvarom nu är fråga.

Och enligt den framställning, som ärkebiskop Ekman gjort inför Kungl Maj:t, skulle detta blifva fallet, äfven om den modifikation skulle kunna införas, som af öfverstyrelsen är föreslagen, då den nämligen föreslagit en särskild kommitté eller nämnd, som skulle bestämma öfver innehållet i läroböckerna. Som herrarna veta, har öfverstyrelsen tagit kommitténs medlemmar från olika håll och då äfven en representant för biskoparne. Nu vill ärkebiskopen gå med på denna öfverstyrelsens framställning, men med det villkor, att biskoparnes representant skulle få absolut bestämmanderätt öfver innehållet i ifrågavarande läroböcker. Jag anser därför, att oron icke kan sägas vara så allmän, som somliga hafva sagt, utan att man kanske i betydande grad får modifiera detta påstående. Däremot tror jag, att det blefve någon oro på en del håll äfven bland kristligt sinnade personer här i landet, om man äfven för framtiden skulle få den bestämmelsen, att biskoparne skulle uteslutande bestämma öfver läroböckernas innehåll. Vi hafva någon erfarenhet af deras verk i detta afseende, och det gäller väl ej minst katekesen. Vi minnas, hur vi hade att arbeta med den gamla katekesen, som de, som äro mina samåldriga, hafva läst, och jag anser dock den bättre, än den katekes, som nu finnes och användes. Jag skulle blott vilja citera styckena n:is 80 och 310 af den af mig åsyftade gamla ärkebiskop Lindbloms katekes. Den kunde emellertid ej i längden gillas. Men äfven med den nya katekesen råder missnöje. Flere framstående kyrkans män hafva och uttalat detta missnöje. Likaså minnas vi lektor Waldenströms kritik. Jag har här en resolution från baptisternas konferens för några år sedan, som helt enkelt går därpå ut, att hvad angår katekesens dogmundervisning den skulle uteslutas ur de allmänna skolorna — åtminstone i hvad den angår 4:de och 5:te hufvudstyckena. Resolutionen lyder: »Konferensen besluter ingå till Kungl. Maj:t med underdånig anhållan därom, att religionsundervisningen måtte vid folkskolorna och elementarläroverken ordnas så, att katekesundervisningen därifrån borttages, eller, om detta icke kan ske, åtminstone undervisning i katekesens fjärde och

femte hufvudstycken måtte alldeles utgå från dessa skolors undervisningsplan.» Och beträffande den saken, har jag också för något år sedan väckt motion i denna kammare. Den ställning, som detta samfund i allmänhet intager med hänsyn till läroböckernas innehåll, torde ej vara alldeles obekant.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Hvad nu angår bestämmanderätten öfver dessa läroböcker anser jag, att, om man skall välja representanter i kommissionen eller pröfningsnämnden, det visserligen bör vara sådana, som intressera sig för kristlig verksamhet och bibeltro, men att man ej bör inskränka sig till biskoparnes eller till statskyrkans präster ensamt, utan man bör utvidga kretsen så, att man låter äfven andra kristligt sinnade ha någon liten del i detta bestämmande. Hvad angår den enighet som råder bland de troende, hvarom en talare yttrade sig, så vilja vi gifva honom rätt däri, att i flere fall, ja, i många fall dess bättre enighet finnes, men den finnes ej utefter hela linjen. Det kunde man få ett bevis på, om man t. ex. tänkte sig, att en metodist skulle söka anställning som teologisk lärare vid något läroverk, eller om en baptist eller någon annan dissenter skulle göra det. Detta skulle säkerligen de maktägande ännu ej tillåta. Det må därför ej förvåna, om man ställer sig tveksam gentemot den ifver, som från visst håll framkommer rörande den nu ifrågakvarande bestämmanderätten.

Det anföres också i detta betänkande, att så länge, som vi hafva statskyrka i landet, så måste prästerna eller biskoparne bestämma öfver kristendomsundervisningen. Ja, det är ju möjligt, att så kan vara fallet, men då få de som vilja hafva någon andel häri också tänka sig, huru man skall göra med själfva statskyrkan. För min del anser jag idealet vara en fri kyrka i en fri stat. Och jag anser det förra vara så mycket riktigare, som efter min uppfattning det är en fri kyrka, som framställes i den Heliga skrift. Likaså anser jag idealet vara att hafva en fri stat, och jag hoppas, att vår stat, det gamla Sverige, skall förblifva fri till evärdeliga tider. Sålunda: en fri kyrka i en fri stat!

Jag skall slutligen instämma med dem, som hafva yrkat, att den gjorda anmälan må med ogillande läggas till handlingarna.

Med herr Byström förenade sig herrar *Janson* i Bråten, *Hammarström*, *Olsson* i Älfdalsåsen och *Flörnstén*.

Herr Hazén: Det ordet »sakkunnig utredning» är ett märkvärdigt ord, ty stundom gör man med det så, och stundom gör man så. Sistlidne onsdag lade man mycket vikt vid allsidig och sakkunnig utredning, när det var fråga om en liten tullfråga, och ännu mer skedde det en tid förut, då vi hade att behandla en liten fråga, som rörde Småland. Det rörde nämligen något så litet, som en mosse, och då fick både regeringen och ett enhälligt statsutskott bakläxa därför, att man förment, att något litet moment i denna utredning var förbigånget. Alltså: Andra Kammaren vill verkligen, att frå-

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

gorna skola genomgå en sakkunnig och allsidig utredning, och det ländar verkligen Andra Kammaren till ära och berömmelse. Det fordrar Andra Kammaren af sig själf, när den skall göra något, och den plägar i vanliga fall fordra det också af regeringen. Är nu detta visst och sant, så är det ju också tillbörligt, att en så viktig fråga, som denna beträffande undervisningen i våra läroverk, skall hafva genomgått en sakkunnig, allsidig och oväldig utredning. Men det är just detta, som man påstår nu icke hafva skett. Förslaget har kommit från läroverksstyrelsen, som lär hafva utarbetat det tillsammans med utsedde sakkunnige män — män, hvilka stått på dess egen ståndpunkt och sålunda ej tillfört arbetet några nya synpunkter. Så har förslaget kommit till regeringen, men har egentligen icke heller där fått någon annan slags behandling, såvidt jag kunnat finna. Jag tror, att vi, som stå på den andra ståndpunkten, vi, som ej kunnat dela den uppfattning, som öfverstyrelsen och deras utsedde sakkunnige hafva, vi kunde också hafva haft rätt att på något sätt i laga form hafva blifvit hörda, och hvilka skulle då hafva blifvit hörda bland dem, som officiellt representera oss, om ej våra biskopar, som i öfrigt stå så nära frågans behandling? De, som skola hafva uppsikt öfver kristendomsundervisningen i läroverken, de stå frågan så synnerligen nära, att de dock borde vara med om bedömandet af den kursplan, som blifvit antagen. I öfrigt är det ännu ej bevisadt, om det än starkt blifvit påstådt, att 3:dje paragrafen af 24 kap. kyrkolagen har blifvit upphäfd. Man har ännu ej visat någon i laga form tillkommen bestämmelse, hvarigenom man kan säga den hafva blifvit upphäfd. Jcke ens en för detta regeringsledamots påstående kan träda i stället för den gällande lagbestämmelsen i den delen. Jag tror ej, att den är upphäfd, utan att den står fast och det till dess man kan med klar lag visa, att den icke vidare gäller. Åtminstone är den frågan äfven för dem, som stå på vänsterhåll, så pass ömtålig, att visligheten hade kraft, att man hellre hade gått åt det hållet, än åt det andra hållet.

Nu har man sagt, att oro uppkommit i landet, sedan den nämnda kungörelsen af 1906 om kursplan kommit ut, och det veta vi litet hvar. Man har visserligen påstått, att oron hos oss icke uppkommit därigenom, att biskoparna icke blifvit hörda; det må så vara. Oron uppkom till äfventyrs icke däraf, utan fastmer af den anledning att berörda kungörelse med kursplanen hade ett sådant innehåll och var af den art, som nu verkligen är förhållandet. Det var det, som uppkallade missionsförbundet, evangeliska fosterlandsstiftelsen och också allmänna svenska prästföreningen samt många enskilde på skilda trakter i landet.

Jag är förvissad om, att, hade den sida, som jag tillhör, med ett ord de *konfessionelle*, fått yttra sig, öfver denna kursplan, så hade kursplanen aldrig kunnat blifva sådan som den blef. Låt vara, att vi icke hade fått in i den sådana uttryck, som denna tiden icke tål att höra, såsom »konfessionell», »evangelisk-luthersk» eller något

sådant, och låt vara, att vi icke hade fått in de bestämmelser, som vi helst önskat; men man hade väl ändå visat oss det tillmötesgåendet, att man icke i kursplanen hade inryckt sådana uttryck, som gentemot oss äro direkt utmanande, och som stå i samband med den moderna rationalistiska teologien; och vi misstänka just, att bakom dessa uttryck ligger en krypto-rationalism, som man nu vill låta tåga in i våra skolor.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Här hade kräfts försiktighet, enär det gällde ett privilegieradt ämne. Kristendomen är nämligen i vårt land ett ämne, som är privilegieradt genom många stadgar och bestämmelser, hvilka föreskrifva, att svenska kyrkans barn hafva rättighet att få en evangelisk-luthersk uppfostran. Under sådana förhållanden hade man naturligtvis måst laga så, att kursplanens bestämmelser kommit i harmoni med dessa allmänna bestämmelser; man månde sedan ha haft hvilka tankar därom som helst. Ty säkert är, att ännu hafva vi den lagliga rätten kvar; och intill dess vi medborgare hafva varit med om att upphäfva denna rätt, så hafva vi den kvar. Man får icke på administrativ väg, genom kursplaner och dylikt, springa förbi hvad som är bokstaflig lag och bokstaflig rätt; utan, skall den nuvarande skolan afskaffas och konfessionslösa skolor eller till och med rationalistiska skolor införas, må man då upphäfva de lagbestämmelser, som vi hafva; men man skall icke komma på normalplansvägen eller på den administrativa vägen och göra detta. Ty det är icke rätt handladt.

Flere talare hafva här yttrat sig om kursplanen, såsom herr Beckman i Djursholm, herr Berg, herr Byström och äfven herr Halvar Eriksson, och sagt, att det icke funnes något att mot den anmärka. Ja, det beror på hur man läser den. Det skulle vara mycket intressant att punkt för punkt genomgå denna kursplan, med aktgifvande på de metodiska anvisningarna. Uttrycken äro mycket fiffigt valda; och allt beror på, hvad man lägger in i dessa fiffiga uttryck. Jag skall såsom exempel taga endast ett uttryck, därför att det redan blifvit berördt af en föregående talare, herr Beckman från Djursholm, som ville visa, att eftersom där *talades* om Luthers lilla katekes, så vore ju kursplanen konfessionell. Dock jag vill nu icke närmare gå in på den saken; men skall i stället upptaga en annan punkt, som ger kursplanen sken af att vara mycket bibeltrogen. Den börjar: »Kristendomsundervisningen skall genomgående meddelas på grundvalen af den heliga skrift». — Det är sant; vi bibeltrogne hålla fast vid sådan undervisning. — Sedan fortgår det på samma sätt hela kursplanen igenom, tills man kommer mot slutet; där möter ett uttryck, hvarigenom bra mycket, ja nästan alltsammans, af det som förut sagts, så att säga tages tillbaka. Uttrycket är till utseendet nog så oskyldigt. Det lyder: »I sammanhang med bibelläsningen i fjärde och femte klasserna lämnas en kort, på *historiska grunder* byggd öfversikt öfver de bibliska böckernas uppkomst och innehåll.» Det är icke mer än detta lilla uttryck »historiska grunder» jag påsyftar. Natur-

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

ligtvis står det där såsom en terminus technicus gentemot »traditionella grunder» eller något sådant.

Nu tycker man, att det där är mycket oskadligt; men jag skall visa, hvartill bara ett sådant litet uttryck kan leda. Vi hafva här i kungliga bibliotekets läsesal en bibelkommentar — det är väl någon modern teolog, som fått dit den; och det är den enda kommentar öfver gamla testamentet, som där finnes — ett utförligt arbete af professor Nowack, som säger att det är utarbetadt af honom jämte flere sakkunnige. Den, som skrifvit kommentaren till 1:a Moseboken, är den bekante professor Herman Gunkel i Berlin. Det första, han i sin kommentar yttrar, är detta: »Genesis är en samling af sagor». Sedan går han vidare och frågar: »Äro berättelserna i Genesis historia eller saga?» Härpå svaras: »Denna fråga är för den moderna historieforskningen icke längre någon fråga.» Där ser man, hvad det lilla uttrycket »historiska grunder» innebär.

Sedan talar han om syndafallssagan och om Abrahamssagan, han talar om den vackra sagokransen om Josef o. s. v.; och så är hela Genesis en sagokrans. Om nu en lärare, som i skolan skall undervisa om de bibliska böckernas uppkomst och innehåll, tar fram en sådan bok som den nämnda och efter de däri angifna »historiska grunderna» lär barnen, att hela 1:a moseboken är en sagokrans, så vet jag icke, att man med stöd af kursplanen kan förevita honom detta. Med ett ord: man känner i denna stadga igen så mycket af det, som tillhör den moderna rationalismen och hypotesteologien. Men, mina herrar, de kristliga föräldrarna hafva ännu rätt i vårt land att, då de skicka sina barn till skolan, få dem undervisade i den *evangelisk-lutherska läran*, och, såsom svenska missionsförbundet så kraftigt framhållit, efter den lutherska reformationens principer.

Ja, det förefaller mig rätt smärtsamt att yttra mig mot min högt ärade vän f. d. departementschefen Berg; och jag vill verkligen icke lägga honom så ofantligt mycket till last i den här frågan, ty man kan icke fordra, att en departementschef skall känna till alla stadgar och bestämmelser; utan mina ord äro fastmera riktade mot läroverksöfverstyrelsen, som, då den tog på sig hela ansvaret i saken, hade bort utföra sitt uppdrag med mera grannlagenhet och på ett mindre utmanande sätt. Hvilken auktoritet man än vill tillerkänna denna läroverksöfverstyrelse, ännu äro de kristne i vårt land icke benägna att tillerkänna den rätt att vara en *religionsreformator*. Åtminstone tror jag icke, att den öfverstyrelsens ämbetsåtgärd, som vi nu hafva behandlat, är af den art, att vi utan vidare vilja godkänna allt hvad öfverstyrelsen gör eller låter.

Det är med uttalande häraf, som jag, herr talman, ansluter mig till utskottets uttalande.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Jag hade icke tänkt att uppträda i den här ömtåliga frågan; men då jag tillhör konstitutionsutskottet, och då jag varit förhindrad utaf arbete i

annat utskott att deltaga just i handläggningen af detta ärende, har jag i alla fall ansett, att jag borde med åtminstone några få ord gifva tillkänna min ståndpunkt i saken.

Under en del af debatten hafva här åtskilliga andra synpunkter än de, som strängt taget höra till ämnet, gjort sig gällande; men som tiden nu börjar blifva långt framskriden, så torde det vara skäl, att under den korta tid, som möjligen kan vara kvar för debatt, vi försöka att hålla oss till ämnet.

Jag vill då erinra därom, att utskottsmajoriteten för sin del ansett, att f. d. statsrådet Berg förfarit lagstridigt, då han inför Kungl. Maj:t föredragit ifrågavarande ärende, oaktadt biskoparne ej förut fått tillfälle att yttra sig öfver de föreslagna undervisningsplanerna, i hvad de afse läroämnet kristendom. Men utskottet meddelar på samma gång, att undervisningsplanerna blifvit upprättade i samråd med för ändamålet tillkallade sakkunniga.

Mot själfva undervisningsplanerna har, såvidt jag funnit, under debatten ingen anmärkning förekommit från någon annan talare än den, som uppträdde näst före mig. Han hade mot dem åtskilliga anmärkningar, som må stå för hans räkning; men utskottet, som för öfrigt framställt anmärkningar mot statsrådets förfarande, har icke funnit något att erinra i afseende å undervisningsplanernas beskaffenhet, och det oaktadt en så framstående och teologiskt bildad man som biskop von Schéele tillhörde utskottsmajoriteten.

Emellertid synes utskottets förmenande, att förutvarande statsrådet i detta mål förfarit grundlagsstridigt, då han underlåtit att före afgörandet låta biskoparne yttra sig, sakna stöd i biskoparnas egen uppfattning af frågan, åtminstone vid den tiden, då ärendena inför Kungl. Maj:t företogos till afgörande, hvilket skedde den 2 mars och den 11 maj 1906. Ty i sin till Konungen aflåtna beryktade skrifvelse af den 1 maj samma år anhöll biskoparna i underdånighet, »att Kungl. Maj:t måtte utfärda bestämmelser, dels därom att eforerna skulle hafva att bestämma om de läroböcker, som vid kristendomsundervisningen i de allmänna läroverken skulle få användas, och dels därom, att det skulle tillkomma eforerna att afgifva yttrande om läroplanen för kristendomsundervisningen vid sagda läroverk.»

Detta var själfva klämman i biskoparnas skrifvelse. Hade nu desse högvärdige och för sin egen och kyrkans sak stridbare män haft den af utskottsmajoriteten samt af de föregående prästerlige talarne förfäktade meningen, så hade de väl näppeligen hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes utfärda bestämmelser af det innehåll, som jag nyss omnämnde. Utskottet har för öfrigt stödt sin anmärkning på åtskilliga paragrafer dels ur grundlagen, dels ur kyrkolagen och dels ur läroverksstadgan. Tolkningen af dessa paragrafer har redan förra statsrådet Berg i sitt anförande sökt framställa, och som jag för min del gillar det slut, hvartill han i den delen har kommit, skall jag nu afstå ifrån att undersöka de åberopade lagställena.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

För öfrigt kan ju beträffande frågan, huruvida det kan anses nödigt och nyttigt att åt biskoparna inrymma större inflytande vid bestämmandet af de läroböcker, som vid kristendomsundervisningen i de allmänna läroverken skola få användas, samt befogenhet att afgifva yttrande om läroplaner för samma undervisning, meningarna vara olika, utan att någondera sidans målsmän af sådan anledning må göra anspråk på att anses äga större kristlig fromhet.

Vid bedömandet af detta spörsmål torde vi måhända ock böra erinra oss, att teologer och jurister oftast ha olika meningar i de frågor, som angå den stora allmänhetens såväl timliga som andliga och eviga välfärd. Såsom exempel på teologernas oenighet i dylika frågor torde få anföras den bekanta striden på kyrkomötet om »hvad som är svenska kyrkans lära», därvid lika många biskopar stodo mot hvarandra och svaret afgafs genom omröstning med 30 röster mot 28. Nästan samma var förhållandet, när frågan gällde att ur syndabekännelsen borttaga uttrycket »evig fördömdelse», och än betänkligare, när frågan handlade om nya födelsen i dopet, ty då bestämdes tolkningen genom den förseglade sedeln eller med 25 röster mot 24. Under sådana förhållanden, herr talman, torde det vara lämpligast, att Kungl. Maj:t såsom kyrkans och skolans högste målsman själf genom sina egna organ ombesörjer frågan om kristendomsundervisningen vid de allmänna läroverken och att Kungl. Maj:t och Riksdagen nu som förr vaka däröfver, att Sveriges rike på inga villkor må få anses som eller göras till ett prästagäll.

Jag yrkar, herr talman, bifall till det af herr af Callerholm framställda yrkandet, nämligen att memorialet måtte läggas till handlingarna med ogillande.

Herr Räf: Då det några gånger blifvit fråga om, hvad evangeliska fosterlandsstiftelsen och svenska missionsförbundet verkligen ha framställt i sina skrivelser och jag råkar ha dessa båda skrivelser här i min hand, skall jag be att få uppläsa något därur till protokollet. Det var nämligen en talare, herr Byström, som sade, att det i den förra skrifvelsen skulle icke så mycket vara fråga om hvilka *läroböcker* som skulle förekomma, utan fast mer hvilka personer det var som skötte undervisningen. Jag skall då be att få återgifva Evangeliska fosterlandsstiftelsens egna ord: »Evangeliska fosterlandsstiftelsens konferens vågar därför i underdånighet anhålla om en genom *eforalstyrelserna utöfvad skärpt kontroll* dels öfver de *läroböcker*, som vid kristendomsundervisningen i våra skolor användas eller komma att användas, dels öfver de lärare, åt hvilka denna viktiga undervisning är anförtrodd». Alltså sätter evangeliska fosterlandsstiftelsen i *främsta* rummet frågan om *läroböcker*. Vidare säger evangeliska fosterlandsstiftelsen i samma stycke hvad herr Byström behagade citera, efter att till min förvåning hafva hoppat öfver den första af mig nu anförda allvarliga delen. »Det är visserligen sant, att inga åtgärder äro tillräckliga för att i våra skolor garantera en

verklig och god kristendomsundervisning. Den förutsätter af kristendomens sanning och lif genomträngda personligheter, och sådana kan endast församlingens Herre gifva oss.» Där stannade herr Byström. Det var alltså endast midtpartiet i detta stycke, som han citerade. Sedan fortsätter dock fosterlandsstiftelsen: »Men en skärpt kontroll öfver *läroböcker* och lärare i kristendom kan dock ha betydelse som ett värn mot våra barns prisgifvande åt en för deras religiösa och andliga karaktärsutveckling ruinerande *godtycklighet* och *subjektivism* på detta heliga område.» — Det är nu att märka, att denna evangeliska fosterlandsstiftelsens framställning ingick till Kungl. Maj:t i direkt eller indirekt anledning af regeringens åtgärder. Det är icke lönt att söka förklara bort detta.

Vidare har det också varit fråga om hvad svenska missionsförbundet skrifvit eller icke skrifvit. Det är den oro, som väcktes af regeringens skrifvelse, som föranlett evangeliska fosterlandsstiftelsen och troligen äfven Svenska missionsförbundet att affatta sina skrivelser. Svenska missionsförbundet skrifver bland annat så här: »Då svenska föräldrar sända sina barn till statens skolor för att där erhålla undervisning äfven i kristendom, så torde det vara deras oomtvistliga rättighet att fordra, att den kristendomsundervisning, som meddelas dem, hvilat på den lutherska reformationens två grundprinciper: *den heliga skrifts gudomliga auktoritet* samt *rättfärdiggörelsen af tron*.» Jag hoppar nu öfver ett stycke, som sysslar med bibelkritiken. Därefter heter det i fortsättningen: »Från den s. k. lärda världen har sådan förnekelse och kritik spridit sig till flera af de allmänna läroverken, ja, mångenstädes till folkskolorna, och många äro de föräldrar, som när deras barn komma hem ur skolan få höra dem berätta, *huru vederbörande lärare vid sin kristendomsundervisning låtit sig angeläget vara att hos dem undergräfvat den tro på bibelns sanning, som föräldrarna själfva försökt att i deras hjärtan uppbygga*.» Ja, jag, som haft och fortfarande har gossar i våra läroverk, har exempel på huru gossarne, då de kommit hem, haft sådant att meddela angående lärarnes kristendomsundervisning, att jag blifvit alldeles förskräckt och önskat, att jag haft något annat ställe att skicka mina barn till. De fingo veta t. ex., att Jesus uppträdt som en bedragare, då det står i skriften, att han utfört det och det. Och vi i hemmet söka lära dem, att de skola så innerligt som möjligt tro på det, som förekommer i de heliga skrifterna. Det är, mina herrar, inga barnligheter, inga småsaker som stå på spel, och det är ej heller endast för skolan eller lärarne som detta är af intresse, utan det finnes äfven några andra, som däraf äro intresserade, och det är *föräldrarne*. Då man skickar sina barn till ett läroverk, väntar man af detta, icke att det *rifver ut* den kristendom, som till äfventyrs inplantats i hemmet, utan att det *fördjupar och förstärker* densamma.

Vidare står här: »Det säger sig själf, att detta skall på det djupaste smärta föräldrar, som älska sin bibel, och det så mycket mer som de, enligt hvad ofvan är sagdt, äro *lagligen berättigade* att fordra,

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

att reformationens grundprinciper upprätthållas vid undervisningen. Deras barn kunna för visso ändå förfalla i otro och demoraliseras» — ja, det behöfver man icke vara bekymrad för att de icke kunna göra —» utan att kristendomslärarne i våra offentliga skolor hjälpa till, att det så må gå.»

Och så kommer klämman: »Svenska missionsförbundets konferens, som nu är samlad i Stockholm och som representerar inemot etthundra tusen myndiga, på bibeln såsom Guds ord troende medborgare, från hvilkas hem många tiotal tusen barn besöka de offentliga skolorna, vågar därför inför Eders Kungl. Maj:t framlägga dessa *högst allvarliga bekymmer* samt tillika anhålla, att Eders Kungl. Maj:t såsom kyrkans högste biskop och högste styresman för Sveriges skolväsen må taga under öfvervägande, hvad göras kan, att detta sorgliga förhållande må bli ändradt, eller, därest sådant icke kan ske, medgifva föräldrar rättighet att från deltagande i kristendomsundervisningen i skolan befria sina barn, där denna undervisning bedrifves, som nu är sagdt.»

Jag skulle önska, att den person vore närvarande i kammaren, som undertecknat skrifvelsen, ty *då* torde det bli helt andra ord från lektor Waldenström, än man nu åberopar sig på. Det är nämligen icke lönt att söka förväxla en viss situation med en helt annan, och jag undrar hvad han skulle säga i den situation, hvari vi nu befinna oss. Skrifvelsen är nämligen undertecknad: »För Svenska missionsförbundets konferens, *P. Waldenström*, ordf., *N. J. Bengtson*, v. ordf., och *J. B. Gauffin*. Skrifvelsen är utfärdad den 12 juni 1906.

Man har nu här måst på snart sagdt alla håll erkänna riktigheten af konstitutionsutskottets uttalande, att ifrågavarande Kungl. Maj:ts åtgärd eller närmast dåvarande ecklesiastikministerns Bergs åtgärd väckt oro öfver hela landet. Uttrycken i dessa skrivelser bekräfta också riktigheten af detta uttalande, och jag försäkrar, mina herrar, hvarest man får en ordentlig och något så när grundlig undervisning om hvad som passerat här uppe och om hvad som i detta särskilda fall passerat, kommer det att väcka oro, *högst betydande oro*. Och om jag känner kristendomens vänner något så när rätt, så kan det icke komma i fråga, att de nu lägga sig att *hvila*, utan de komma säkerligen att *sprida ut* hvad som inträffat öfver hela landet. Ja, det vore högst märkvärdigt och en stor misräkning, om vi icke skulle finna, att svenska folket är ganska mottagligt för den räddhåga, som bör uppstå genom en dylik åtgärd.

Personligen är jag icke bekant med herr Berg på annat sätt, än att jag hört och sett honom här uppe i Andra Kammaren. Följaktligen kan det icke vara i något personligt syfte, utan endast på grund af sakliga skäl som jag nu yttrat mig. Och hvem som än vore kyrkominister, så skulle jag i ett sådant fall som detta handla på samma sätt, då jag nu ber att få instämma i hvad konstitutionsutskottet uttalat.

Herr Pehrsson i Österby: Jag kommer naturligtvis icke att här inlåta mig i något svaromål, ty i så fall kommer jag kanske att få stå här i fjorton dagar och disputerat. Hvad jag sagt eller icke sagt synes i protokollet. Jag vill endast säga, att som saken nu ligger, har den ju gestaltat sig att blifva en fråga om ett förtroendevotum för förra statsrådet Berg eller icke. Jag missunnar honom sannerligen icke ett förtroendevotum, och jag hänvisar till mitt yttrande, där jag påstod, att saken här ytterst gällde de konsekvenser, som vi äro rädda för. Men jag ber på samma gång få säga, att hvad än voteringen i detta fall må utvisa, hvad den *icke* utvisar, är att Riksdagen på ett eller annat sätt genom sitt bifall till eller ogillande af det af konstitutionsutskottet gjorda uttalandet skulle ha anvisat någon väg för hur dessa frågor för framtiden skola lösas.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Herr Centerwall: Herr talman, mina herrar! Jag skall inskränka mig till att på utskottsminoritetens vägnar helt enkelt och utan vidare fraser sammanfatta de argument, vi vilja göra gällande för vår åsikt.

Skälen för, att vi icke vilja vara med om något slags anmälan mot herr f. d. statsrådet Berg, äro i korthet följande.

§ 10 regeringsformen *har* blifvit följd. Densamma föreskrifver, att vederbörande myndigheter skola höras, och de hafva blifvit hörda, inklusive domkapitlen och de theologiska fakulteterna, öfver såväl läroverkskommitténs betänkande som den af densamma föreslagna kursplanen i kristendom. Denna plan utställdes sedermera till yttrande af domkapitlen och läroverkskollegierna. Det som finnes i den nya kursplan, som först interimistiskt utfärdades af statsrådet Carl von Friesen och sedermera med åtskilliga ändringar af hans efterföljare, det finns i själfva verket också i dessa yttranden. Jag tror icke, att jag går grannlagenheten för nära, om jag säger, att det var ett yttrande från ett sydsvenskt läroverk, som mest inverkat på kursplanerna af det skäl, att den, som var rektor vid detta läroverk, sedermera blef medlem af läroverksöfverstyrelsen, och är, såsom samtliga dess medlemmar, en insiktsfull man, som omsorgsfullt vårdar sig om allt, som kan lända till skolans bästa. Följaktligen är han icke någon kristendomsfiende, utan låter saken gälla som den kan. Detta var n:o ett.

N:o två är, att statsrådet von Friesen redan på sin tid utfärdade en eller två kursplaner, först en för klasserna 1—3 och sedan en annan för klasserna 4 och 5. Han hörde ingen annan myndighet än öfverstyrelsen, men någon anmälan från konstitutionsutskottet hördes icke det året af. Jag skall icke mycket beröra realiteter. Men jag måste dock fråga: hvad har nu sedan dess inträffat? Jo, det, att det kommit ett annat statsråd, angående hvilken man möjligtvis hoppats, att han skulle hafva en annan åsikt än företrädaren. Denna förhoppning kan gå om intet, hvarom jag dock naturligtvis icke har någon bestämd åsikt. Jag är emellertid fullt öfvertygad, att den tredje i

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

den framstående rad af statsråd vi haft å senare tider, icke vill täfla med sina föregångare på det sätt, att, medan von Friesen genomförde den stora läroverksreformen och Berg genomförde den stora regleringen för folkskolan, herr Hammarskjöld skulle vilja genomföra biskopspetitionen.

Nu kommer n:o tre. nämligen att eforerna borde hafva hörts. Dessa hafva *aldrig* förut hörts, utan de, som blifvit hörda, äro domkapitlen, i hvilka eforerna, d. v. s. biskoparna såsom skolchefer sitta såsom ordförande. Genom beslut vid 1904 års riksdag trädde emellertid öfverstyrelsen såsom skolmyndighet i stället för domkapitlen, och det var sålunda öfverstyrelsen, som därefter skulle höras. Vederbörande myndighet, så måste en man med verklig logik resonera just på grund af § 10 regeringsformen, är öfverstyrelsen, och för resten kan man väl icke höra myndigheter öfver en del af en stor kursplan, då de icke få yttra sig öfver de andra delarna. Hvar hafva vi prejudikat för att biskoparna skola yttra sig om kristendomsundervisningen, medan det andra remitteras till andra myndigheter?

För mig är det tydligt och klart, att dåvarande statsrådet Berg icke allenast handlat rätt, utan äfven på det enda sätt han kunde. Det står i en reservation angående en annan fråga, som flertalet af Första Kammarens ledamöter afgifvit, »med den nervösa brådska», hvarmed han förför, men detta uttryck är då icke tillämpligt på denna sak, ty det var alldeles nödvändigt att utfärda dessa kursplaner. Alla skolor väntade och undrade, huru det skulle komma att blifva till hösten, och det var därför ingenting annat att göra.

Medan jag har ordet — jag hoppas att vara den siste i dag i denna debatt, ty densamma har redan varit alltför lång — vill jag också beröra något, som sades af min ärade vän och kollega, lektor Elowson. Han påstod, att det icke skulle vara öfverensstämmande med grundlagen att lägga saken med gillande till handlingarna. Jag får erkänna, att jag icke är så hemma i grundlagens alla vinklar och vrår som denne gamle medlem af konstitutionsutskottet, men hvad jag med bestämdhet vet, det är, att ett sådant förfaringssätt har stöd i praxis. Första gången detta skedde var 1829, vidare 1845 och 1847 och sedan vid nästan alla de följande ståndsriksdagarna. All statsrätt i världen utvecklar sig på två linjer, nämligen på rättens och på sedens eller praxis. Det har all statsrätt, så långt man känner den, gjort. De, som sålunda neka till att man kan med gillande eller ogillande lägga en sak till handlingarna, resonera rent teoretiskt, rent i det blå, såsom min ärade vän, Sixten von Friesen, så ofta brukade säga här i kammaren, och de taga icke hänsyn till hvad som verkligen ägt rum i svenska Riksdagen ända från år 1829. För min del instämmer jag i herr af Callerholms yrkande, att konstitutionsutskottets anmärkning måtte med ogillande läggas till handlingarna.

Herr Danielsson: Jag kan icke underlåta att säga ett par ord, men vill fatta mig så kort som möjligt. Det har alltid varit en

glädje för vårt folk att vi af våra förfäder fått ärfva den stora äran af att kallas ett kristet folk och hafva ett kristet land att bo uti. Detta är ett kärt arf, som jag alltid ansett för en stor ära att vara i besittning af. Detta arf, som våra förfäder lämnat oss, har inom vårt land på senare tiden synts vara på väg att fördärfvas, ty all litteratur, som utkommit, tyckes vilja afkristna vårt folk i stället för att kristna det och låta det behålla sin gamla ära. Det synes, som om kristendomen skulle borttagas ur våra folkskolor, och det är ganska nedslående att tänka sig, att vi kanske icke få behålla den stora äran och förmånen att vara ett kristet folk och bo i ett kristet land. Vår kristna lära och vårt folk fingo ett dyrbart arf af vår store man, Gustaf II Adolf, då han offrade sitt eget blod. Nog var det hans mening, att detta skulle blifva ett arf för långliga, ja, kanske för alla tider. För den, som ger akt på situationer, ser det emellertid ut, som om detta skulle gå om intet. Hvad jag vid detta tillfälle velat säga är endast: Måtte vi få behålla vår kristna lära, så att vi icke blifva afkristnade, och måtte vi fortfarande få öfva kristendomen i våra skolor och lära våra barn densamma, så att de måtte blifva ett kristet folk. Jag har intet yrkande att göra.

*Angående
fulibordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. Herr talmannen framställde propositioner på de därunder gjorda yrkandena, nämligen dels att lägga till handlingarna konstitutionsutskottets ifrågasvarande anmälan och dels att lägga berörda anmälan med ogillande till handlingarna; och fann herr talmannen den senare propositionen hafva flertalets mening för sig. Emellertid äskades votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren lägger konstitutionsutskottets ifrågasvarande anmälan med ogillande till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt berörda anmälan till handlingarna.

Voteringen utvisade 114 ja mot 79 nej, hvadan kammaren beslutat att med ogillande lägga utskottets ifrågasvarande anmälan till handlingarna.

Ordet begärdes härupå af

Herr Ericsson i Vallsta, som anförde: Herr talman! Såsom kammaren behagade finna af det föreliggande konstitutionsutskottsbe-
tän-

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

kandet, har jag jämte fem andra ledamöter uti utskottet från denna kammare här afgifvit en reservation, och jag anhåller nu att med anledning däraf få säga några ord.

Såsom nog litet hvar af kammarens ledamöter torde erinra sig, förekom sistlidne höst en hel del skrifverier i tidningarna rörande en befordringsfråga vid kungl. flottan, hvilken fråga ådrog sig ganska mycken uppmärksamhet. När därför konstitutionsutskottet vid läsning af statsrådsprotokollen kom till den punkt, som berörde denna fråga, tillät jag mig yrka, att handlingarna i målet skulle infördras, hvilket yrkande också af utskottet bifölls. Af hvad som sålunda inkom till utskottet kan man emellertid knappast bilda sig någon bestämd uppfattning om saken, emedan dessa handlingar äro ytterst knapphändiga. De utgöras nämligen endast af en den 24 sistlidne oktober daterad skrifvelse från chefen för flottans station i Karlskrona, amiral Hjulhammar, däri denne föreslår till befordran till kommandörkapten af andra graden kaptenen, grefve C. A. Wachtmeister. Den 25 oktober aflät stationsbefälhafvaren i Stockholm, amiral Palander, en lika lydande skrifvelse, däri han äfven föreslår till befordran grefve Wachtmeister. Den 26 oktober föredrages ärendet i statsrådet och Wachtmeister utnämnes. Då utnämningen sålunda har skett i enlighet med af vederbörande stationsbefälhafvare afgifvet förslag, kan ju formellt sedt icke vara så mycket att säga om departementschefens åtgöranden, men då kapten Kraak, enligt hvad vi erfarit, varit ovanligt väl meriterad för att denna gång vinna befordran, ha vi icke velat underlåta att på det sätt, som stått oss till buds, bringa saken till Riksdagens kännedom. Vi ha icke haft att tillgå någon officiell meritförteckning, vare sig för den ena eller den andra af de nu ifrågavarande sjöofficerarna, men jag har varit i tillfälle att på privat väg få åtskilliga uppgifter om kapten Kraaks meriter. Jag skall däraf ingalunda anföra allt, utan endast det hufvudsakligaste. Kapten Kraak har tjänstgjort till sjöss 117 månader 26 dagar, däraf 7 gånger såsom fartygschef å ångfartyg, med en sjötid af 15 månader och 24 dagar; han har vidare i 2 år varit i fransk örlogstjänst, i 4 år varit marinattaché i Petersburg och Berlin. Apropos detta sista vill jag erinra om att, enligt hvad jag fått höra, han af dåvarande statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet lär ha blifvit uppkallad och tillfrågad, om han ville studera ryska språket, emedan man vore betänkt på att skicka honom som marinattaché till Petersburg. Detta tyder enligt mitt förmenande på att han ansågs vara en framstående och duglig officer. Han har också af flera högre sjöofficerare, under hvilka han tjänstgjort, fått vitsord för nit för vapnet, skicklighet, initiativkraft o. s. v. Allt detta synes oss lekmän vara saker, som tala för att han vid detta tillfälle borde ha fått befordran, och detta i synnerhet som han var något äldre officer än den, som nu i stället befordrades.

Redan dagen efter det utnämningen hade skett begärde kapten Kraak sitt afsked. Det är tydligt att hansjälf ansåg sig förbigången

och kränkt och därför icke ville tjäna kvar längre. Flottan har sålunda förlorat en skicklig, duglig och nitisk officer, och det är fara värdt att hans exempel kan komma att följas af flera, därest det blir om också endast sken af att godtycke och orättvisa kunna på detta sätt göra sig gällande inom flottan.

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Då utskottsmajoriteten icke velat vara med om att göra anmärkning, ha vi reservanter, som hade den uppfattningen, att saken borde bringas under Riksdagens pröfning, reservationsvis velat framföra vår mening. Jag har naturligtvis icke något yrkande att göra.

Vidare yttrade

Herr Centerwall: Herr talman, mina herrar! Jag har varit ganska tveksam, huruvida jag skulle vara med bland reservanterna i detta ärende, som lär ha ådragit sig en mycket stor och allmän uppmärksamhet, men som, då det afgjordes, gick mig tämligen spårlost förbi, därför att jag en gång för alla har den grundsatsen, att man icke i oträngdt mål bör lägga sig i befodringsfrågor och icke ha alltför stort förtroende till personer, som blifvit förbigångna. Emellertid kom jag på ett ganska märkvärdigt sätt att blifva intresserad af denna sak och skaffade mig de upplysningar, jag kunde få rörande densamma, visserligen på enskild väg, men dock från sådana håll, att jag icke ett ögonblick kunde tvifla på upplysningarnas riktighet och autenticitet. Men däraf, att jag nu befinner mig bland reservanterna, får man icke draga den slutledningen, att jag på något sätt, såsom det stått antydt någonstans, gjort detta af radikala intressen — radikal är man ju, efter högerns språkbruk, så snart man icke tillhör de konservativa — eller gjort det för att få sak emot den nuvarande sjöministern, hvilken jag anser vara en särdeles skicklig och duglig officer, stående långt öfver många andra, som varit sjöministrar. Nej, anledningen till att jag ställt mig bland reservanterna har varit den, att denna sak upprört mig; det är den mänskliga rättskänslan, som här blifvit sårad. Jag vill nu icke yttra mig om den, som i detta fall blef utnämnd; de, som känna honom närmare, försäkra — och det torde de ha rätt i —, att han icke allenast är en gentleman i alla livvets skiften, utan också en ganska skicklig och framstående officer. Men det kan icke hjälpas, att, om man granskar meritlistorna, kapten Kraak vid utnämningstillfället stod öfver sin medtäffare. Den föregående talaren anförde här en del ur kapten Kraaks meritlista. Jag skall be att få läsa upp den i dess helhet. Han är född år 1864 — hans ålder spelar en vis roll också — blef underlöjtnant år 1884, år 1887 kommenderad till arméns skjutskola vid Rosersberg, år 1888 löjtnant, var 1894 — 96 i fransk örlogstjänst, blef 1896 kapten, tjänstgjorde 1896—1900 såsom adjutant i sjöförvarsdepartementets kommandoexpedition och 1900—1904 i flottans stab, företog 1901 en tjänsteresa till Tyskland, Frankrike och England för att studera det militära ballongväsendet — jag skall

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

här be att få skjuta in, att han också fick i uppdrag att jämte en ingenjör konstruera det första svenska ballongfartyg som vi ha, och att han tjänstgort å detsamma med stor berömmelse — han var år 1901 flaggadjudant i Stockholmseskadern, 1902—1906 marinattaché i Petersburg och Berlin — bland annat — på grund af sina stora språkkunskaper, var 1902 ledare af signalskolans öfningar och blef 1903 förordnad att som sakkunnig deltaga i utarbetande af förslag till omorganisation af flottans sjömanskår samt tjänstgjorde 1905—1906 korta tider såsom kompanichef i Karlskrona. Jag tycker, att detta är en mycket vacker meritlista för en 42-årig officer. Nu är det visserligen sant, att hans medtållare, som blef utnämnd, lämnade sjökrigsskolan samma dag som han, men kapten Kraak kom före honom i rullan och sålunda borde han enligt vanlig praxis, äfven om meriterna endast varit lika, blifvit utnämnd före den andre.

Nu kan man ju möjligtvis tänka: ja, men han hade väl burit sig illa åt och varit straffad någon gång. Nej, han finnes icke omnämnd i straffregistret, men däremot finns det intyg af några af svenska flottans nuvarande högre officerare angående hans tjänstgöring, hvilka intyg äro mycket till hans fördel. Intygen äro gifna af en konteramiral, två kommandörer och vidare af personer, under hvilka han varit sekond.

Man kan icke neka till, att det förefaller, som om det skulle ha funnits några andra skäl härvidlag än de officiella. Man måste ju vara utomordentligt försiktig, när det gäller att tala om en enskild person, men jag tror dock, att man kan säga, att denne sympatiska och i umgängeslivet behaglige officer — jag har icke lärt känna honom förrän på allra sista tiden, men jag har fäst mig vid hans sätt och uppträdande — är sådan, att det icke finnes något, som man kan anföra mot hans uppträdande i allmänhet. Men det händer väl honom som så många andra, att han kanske har litet krut i lynnet, som flammar upp litet för hastigt. Därom kan man ju döma, hur man vill; jag åtminstone kan icke göra det. Det kan nog hända, att han någon gång yttrat sig väl skarpt och oförbehållsamt om åtgärder, som vidtagits af hans öfverordnade och som han för sin del icke ansett vara till fosterlandets bästa. Jag tror, att man kan säga, att fosterlandskärleken varit ett genomgående drag i hans handlingssätt och karaktär. Det kan väl också hända, att denna kritiklust tagit sig uttryck i meddelanden till pressen o. s. v. Jag medgifver nu mycket gärna, att, om jag vore chef för en officerskår, jag kanske icke skulle tycka om sådant, men en annan fråga är, om en dylik synpunkt får göra sig gällande i fråga om befordringar. Skall icke den, som befordrar, vara så öfverlägsen, att han sätter sig öfver sådana där småsaker och endast tänker på: huru skall denne person, denne officer göra sin tjänst, om det kommer till allvar? Jag har från tillförlitligt håll hört uppgifvas, att strax efter det kapten Kraak blifvit förbigången, hade en högre officer sagt: »Ja, Kraak skulle bli mycket

utmärkt i krig, men han är omöjlig i fred.» Jag undrar, hvarför officerarna äro till, om icke för att vara utmärkta i krig.

Nu är det så vid militära befordringar, att det icke förekommer någon motivering till tjänsteförslaget. Detta upptager endast personerna som af vederbörande, i detta fall de befälhafvande amiralerna, föreslås, och någon motivering finnes icke i detsamma. Hur skulle det gå i ett civilt verk, om man ginge tillväga på det sättet, att man t. ex. vid utnämningar inom försäkringsinspektionen, inom patentverket eller andra ämbetsverk, där det fordras verklig specialutbildning såsom vid flottan, nöjde sig med att helt enkelt föreslå vissa personer utan att förebringa någon som hälst motivering? Riskerade man icke då att allt blefve beroende af vissa öfverordnades tycke och smak?

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

Hvad beträffar de rent personliga egenskaperna hos den person, som debatten rör sig om, är det väl som sagdt icke det värsta fel man kan ha att vara kritiklysten, ty vi börja komma därhän i den allmänna utvecklingen, att den som står några pinnar högre på samhällsstegen numera lättare än förr tål vid att blifva kritiserad än den, som står några pinnar lägre. Också bör man ha kommit därhän i det militära lifvet, att, på samma gång man håller på en ovägerlig disciplin i tjänsten, man väl utom den kan tillåta en liten smula frispråkighet, och, hvad sjöofficerarne beträffar, tro herrarne, att alla de historiska amiralerna, en Cornelis Tromp, en Tordenskjöld, en Karl August Ehrensvärd, voro några västanvindar? Nej, de voro mycket häftiga i sitt tal och det äfven mot förmän, därom vittnar historien, och de hade nog ett lynne, som icke nu för tiden tåls.

Jag är öfvertygad om, att sådana saker här varit bestämmande vid befordringen — det kan icke vara annat, eftersom *denne* officer icke blifvit befordrad — som icke finnas i handlingarna. Men låter man dylika hänsyn vara bestämmande, då tror jag, att man icke bidrager till den rätta anda och den rätta utveckling inom flottan, som den väl torde behöfva. Jag anar hvad vederbörande skulle svara, i fall de voro närvarande. De skulle säga någonting om att det var si och så med disciplinen inom svenska flottan och att ett nyligen inträffadt fall visat detta. Men efter mitt ringa förmenande höjer man icke disciplinen genom att på hemliga skäl förbigå en officer, mot hvilken inga på offentliga grunder stödda anmärkningar finnas att göra.

Jag har naturligtvis intet yrkande.

Friherre Hermelin: Herr talman, mina herrar! Då jag tillåter mig att en stund taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, trots den långt framskridna tiden, är det i förhoppning att kunna med några ord ånyo belysa den gamla sanningen, att hvarje sak har två sidor. Om man lidelsefritt och objektivt betraktar den mycket omdebatterade befordringsfrågan i dess rätta sakläge, hur förhöll det sig därmed? Jo, helt enkelt så, att en kommandörkap-

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

tensbefattning af andra graden var ledig, och att enligt gällande bestämmelser landets båda stationsbefälhafvare uppfordrades att inlämna sitt utlåtande i saken, hvarvid båda dessa amiraler, f. d. sjöminister Palander och amiral Hjulhammar, tillstyrkte kapten Wachtmeisters utnämning framför kapten Kraaks. Den nuvarande chefen för sjöförsvarsdepartementet föredrog ärendet och var af samma mening som nyssnämnda stationsbefälhafvare. Och enligt hvad man ju känner af statsrådsprotokollet, var förutvarande sjöministern, numera chefen för regeringen, excellensen Lindman, af samma uppfattning som den föredragande. Härtill tror jag mig också kunna, utan fruktan att från auktoritativt håll desavoueras, våga det påståendet, att äfven chefen för sjöförsvarsdepartementet i den förra liberala ministären, amiral Sidner, skulle, därest det älegat honom att officiellt uttala sig i frågan, ha afgifvit fullkomligt samma utlåtande, det vill säga ställt sig på fullkomligt samma ståndpunkt som de, hvilka nu hörts i saken. Till den kraft och verkan det hafva kan ber jag att också få anföra, att ytterligare en högt stående officer inom flottan, nämligen amiral Olsen, på förekommen anledning ansett sig böra telegrafiskt meddela en här i staden utkommande morgontidning, Stockholms Dagblad, att, om han blifvit tillfrågad, huruvida kapten Kraak borde blifva befördrad eller ej, hans svar blifvit nekande. Jag ber att få lämna detta sistnämnda privata utlåtande åt dess värde, men det återstår dock, mina herrar, att konstatera det sakförhållandet att, som nyss förut är relateradt, icke mindre än tre förutvarande chefer för sjöförsvarsdepartementet och en nuvarande, att samtliga dessa fyra uttalat samma uppfattning i denna befodringsangelägenhet. Man bör då också märka, att dessa herrar representera olika politiska uppfattningar, och för dem, hvilka gärna tala om olika intressegrupperingar och kotterier inom flottans ledande kretsar, torde det sålunda vara odisputabelt att icke dessa nyssnämnda förutvarande och nuvarande chefer för sjöförsvarsdepartementet representera samma intressen och samma åskådningar, utan olika och vidt skilda uppfattningar. Skulle man nu vilja underskatta detta samstämmiga omdöme hos dessa fyra chefer för sjöförsvarsdepartementet, då har man, såvidt jag förstår, icke annat att välja på, än att antingen förklara, att vårt land är beläget under den olycksstjärnan, att de personer, åt hvilka värden om vårt sjöförsvär under en följd af år varit anförtrödt, kousekvent låta sin tungt vägende ämbetsplikt väga fjäderlätt, eller också att dessa chefer för sjöförsvarsdepartementet visat sig oförmögna att det bittersta bedöma befodringsfrågor inom det egna departementet. Men jag tror icke, att någon af herrarne skulle vilja göra sig till tolk för något af dessa antaganden.

En tidningsartikel från vår berömda landsman, upptäcktsresanden doktor Sven Hedin, har under de senare timmarna väckt ganska mycket uppmärksamhet och, ehuru ett fullkomligt privat inlägg, torde det därför nästan kunna betecknas som ett aktstycke i denna

fråga. I förbigående sagdt kan man icke annat än beundra och förvåna sig öfver, att denne vår berömde landsman midt under sina intensiva lärda forskningar och med dessa tusen fasor och dödar för ögonen, hvilka, som bekant, möta en på de trakter, han vistas, i form af ursinniga jakoxar och i andra skepnader, han dock visat tillräcklig kallblodighet och tillräcklig divinationsförmåga för att där bortifrån Tibet insända en tidningsartikel i detta aktuella ämne, hvilken just råkat komma fram för offentliggörande af tonen före denna frågas diskuterande i kammaren. Det är en högst underbar slump, såvida man icke vill söka förmildra det underbara därigenom att gissa, att möjligen någon spiritus rector varit framme och något fingrat på slumpens ögonbindel. Denna artikel, hvilken här och hvar uttalar sig i så våldsamma ordalag, att man tycker sig vådra ett nästan oroväckande grannskap med tryckfrihetsförordningen, såvida man icke såsom en förmildrande omständighet vill supponera ett hastigt påkommet anfall af klimatfeber, börjar mycket patetiskt med ett citat af allas vår älskade skald Fröding. Detta motto lyder så:

»Att sälja sin frihet för slantar
och gula galoners prakt,
och tacka sig mjuka som vantar
för guldet, som rockarna kantar,
och oket, på nackarna lagdt.
Det kalla lakejer för takt.»

Ja, dessa ord äro ju mycket vackra, det »låter», som man säger, men det påstående de innehålla torde vara ganska svårt att bevisa. Men på tal om takt skall jag däremot be att få framlägga en liten, nästan symptomatisk illustration till hvad som på andra håll kallas takt, och hvilket kanske kan ge någon inblick bakom ridån och bakom kulisserna.

Det insändes till en af Sveriges tidningar för ett par år sedan, år 1905 under de kritiska sommarmånaderna, en liten insändare om »oöfvadt manskap». Det var med anledning af frågan om att hämta Sveriges blifvande konung och hans engelska brud med svenska krigsfartyg i en engelsk hamn. Denna insändare är undertecknad af tvenne signaturer »G. K.» och »S. H.», under hvilka torde dölja sig konstellationen eller stjärnbilden G. Kraak och Sven Hedin. Man erinre sig då, att detta inlägg härrör från en officer vid vår flotta och är adresserad till hans förmän. Man får där läsa om att de arrangemang, som denne officers förmän voro betänkta på att genomföra, skulle utgöra en skam för vårt land, man ser två gånger framställd en fordran, att sådana dispositioner måtte vidtagas, som kunde af insändarne godkännas, och man hör slutligen försäkras, att det i afseende å frågans behandling icke vore någon brist på möjligheter, utan att det vore den goda viljan hos den ene insändarens förmän, som lämnade åtskilligt öfrigt att önska.

Man har velat påstå, att personliga hänsyn gjort sig gällande

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

i denna befordringsfråga. Men jag tillåter mig, mina herrar, att fråga, huru det skulle vara möjligt att underlåta att beakta personliga hänsyn, när det gäller att allsidigt bedöma en personlighet såsom fackman, såsom förman, såsom människa.

Doktor Hedin klagar i denna sin uppsats uti ytterst häftiga och ytterst kraftiga ordalag öfver att man skadar landet genom att utestänga en så framstående kraft och förmåga, som meranämnde sjöofficer skulle vara, en förmåga, en begåfning, en kraft, som jag icke hört på något håll förnekas. Jag skulle då, om min svaga röst kunde nå vår berömde landsman, vilja erinra honom om att det säkraste sättet att nå fram till allt högre ställningar och därmed i allt högre grad kunna gagna sitt land i alla tider varit och i alla tider kommer att vara att praktisera och lära sig lydnad och subordination, ända till dess subordinationen blifvit en integrerande del af en själf, af ens eget kött och blod. Sedan detta skett, är man också ägnad att befordras till allt mera framskjutna platser.

Med dessa erinringar har jag, herr talman, icke något yrkande att göra.

Herr Palme: Herr talman! Jag vill icke ingå på ett detaljeradt bemötande af den siste ärade talaren, hvilken jag önskar måtte i subordinationens tecken nå de mest höga ställningar i lifvet. Jag vill i stället direkt inlåta mig på själfva denna fråga, hvilken är väl värd, att vi taga den litet i öfvervägande.

Att göra en enstaka befordringsfråga till en riksdagsfråga synes mig endast i vissa undantagsfall vara tillrådligt. Dels föreligga befordringsfrågor i regel icke i sådant skick, att utomstående kunna med opartiskhet bedöma dem, dels besitter en lagstiftande församling icke tillräckliga fackkunskaper för att kunna tränga in i de spörsmål af fackmässig art, som gemenligen äro förknippade med befordringsfrågor. Det nu föreliggande fallet Kraak synes mig emellertid intaga en undantagsställning i detta afseende. Det har först och främst en allmängiltig betydelse, och vidare föreligger ett sällsynt rikt och fullständigt material till frågans bedömande. Det gäller icke att tränga in i några för icke-fackmannen mer eller mindre dolda yrkeshemligheter. Tvärtom ligger det hela, åtminstone efter mitt sätt att se saken, ganska öppet och tydligt för en hvar, som känner lydelsen af regeringsformens § 28 och som med denna paragraf som ledstjärna har vilja och förmåga att tränga in i ett mycket litet kompliceradt rättsfall.

Hvad innebär då fallet Kraak? Jo, det gäller en man, som under en 22-årig officersbana i sällsynt grad hugnats med hedrande och ansvarsfulla kommenderingar och tjänster, hvilka han med ofta och från olika håll upprepadt beröm på ett förträffligt sätt fullgjort, en officer, som under hela denna långa tjänstetid oförvitligt, utan ett enda straff, tjänat ett af honom högt älskadt fosterland, en officer, som, allt detta oaktadt, just när han ändtligen kommer till

det ögonblick, då förtjänst och skicklighet allena skola vara bestämmande för hans framtid, varder på ett för utomstående fullkomligt obegripligt sätt bortkastad med ett krossadt lif.

Man har sagt, och det har äfven upprepats i dag, att statsrådet och chefen för kungl. sjöförsvarsdepartementet vid förbigående af kapten Kraak intagit en fullkomligt konstitutionell ställning. Han har ju, påpekar man, blott följt de regler, som jämlikt nådig generalorder af den 11 oktober 1901 blifvit stadgade, nämligen att de båda stationsbefälhafvarne skola höras. Ja, det är sant, att han hört dem, och för min del har jag ingen anledning att här upptaga lösa rykten om påtryckningar på dessa båda förslagsgifvare. Alltnog, han har följt deras förslag, och därmed kan ju allt synas godt och väl. Men då framställa sig två frågor: Hvilka grunder hafva dessa förslagsställare att rätta sig efter vid sina förslag, och är departementschefen ovillkorligen bunden vid de afgifna förslagen? På den sista af dessa båda frågor tror jag, att vi alla samfälligt svara nej. Statsrådet gifver Konungen sitt råd på eget ansvar och fullt oberoende af hvad de underordnade myndigheterna yttra. Statsrådet har i hvarje fall att, såsom det heter i ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter, »råda Konungen till det, som rikets grundlagar likmätigt är». Och hvad säga då Sveriges grundlagar i ty fall? Jo, i regeringsformens § 28, till hvilken jag nyss hänvisade, heter det, att »Konungen skall, vid alla befordringar, fästa afseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd». Det är af icke ringa intresse att efterse, hvilka uttryck detta enkla och klara grundlagsbud har tagit sig i arméns och i flottans tjänstgöringsreglementen. I det för armén gällande tjänstgöringsreglementet heter det, att »skicklighet och förtjänst, ådagalagda i redan innehafd beställning på sådant sätt, att enahanda egenskaper kunna förutsättas göra sig gällande i en med högre tjänstegrad förbunden ansvarsfullare beställning, skola, därest inga särskilda kompetensvillkor äro stadgade eller andra föreskrifter lämnade, vara de enda grunderna för såväl befordran som förslags afgifvande». Skicklighet och förtjänst skola således vara de *enda* grunderna. Huru annorlunda låter det ej i flottans reglemente! Medan man inom armén allt mera börjat komma till insikt därom, att det godtycke, som tillförene har härskat, måste så småningom arbetas bort, har man i det för flottan gällande reglementet öfversatt grundlagens bud i § 28 regeringsformen på följande sätt: »Vid befordran till högre grad än kapstens skall afseende hufvudsakligen fästas å förtjänst och skicklighet.» Grundlagens bud: endast förtjänst och skicklighet öfversattes i flottans reglemente med: *hufvudsakligen* förtjänst och skicklighet. »Hufvudsakligen» — där finnas alltså andra hänsyn, andra synpunkter än förtjänst och skicklighet. Hvilka? Menar man månne en titel, menar man månne släktskap eller vänskap till vissa inflytelserika kretsar, menar man gammalt groll i kamratkretsen, eller hvad menar man? Jag vet det icke, och jag vill icke söka

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.*

(Forts.)

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

tolka betydelsen af ordet hufvudsakligen, men tydligt är dock, att bakom detta ord kan dölja sig snart sagdt hvilket godtycke som helst. Det märkliga kungabref, hvarur jag hemtat denna godtyckliga tolkning af regeringsformens § 28, är kontrasigneradt med namnet Gerhard Dyrssen. Godtycket har anor.

Jag ber att vördsamt få påkalla kammarens synnerliga uppmärksamhet på den förvanskning — jag kan icke säga annat — af grundlagens bud, hvartill man vid utfärdandet af flottans reglemente gjort sig skyldig, och jag hoppas, att, sedan denna sak väl inom representationen blifvit påpekad, man skall låta sig angeläget vara att så fort ske kan se till, att denna lydelse efterträdes af en mera grundlagsmässig.

I hvad mån nu denna godtyckliga formulering kan hafva utöfvat inflytande på den utnämningsfråga, hvarom vi i dag tala, därom vågar jag icke döma, men det synes ingalunda uteslutet, att när Kungl. Maj:t en gång förklarat, att andra synpunkter än förtjänst och skicklighet skola kunna gälla vid befordran, de amiraler, ja, hvarför icke den sjöminister, på hvars förslag detta förbigående skett, tagit intryck af ordalydelsen i flottans reglemente.

Vi hafva nyss hört för oss uppläsas åtskilliga detaljer af den ifrågavarande kaptenens merit- och tjänsteförteckning, och jag behöfver därför icke närmare ingå härpå. Jag behöfver så mycket mindre göra det, som jag icke står här för att vara någon advokat för den förbigångne kaptenen, utan uteslutande för att fästa kammarens uppmärksamhet på förhållanden, som jag anser vara grundlagsstridiga. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på en omständighet rörande den omnämnde kaptenen, nämligen att man i alla de olika kommanderingar och tjänster, som kommit honom till del, kan spåra en viss stegring i den heder och det förtroende, som de bestämmande under hans tjänstemannabana visat honom, och hans kommanderingar gå i detta afseende i en så vacker följd, att det är alldeles tydligt, att han aldrig skulle erhållit en efterföljande kommandering eller befattning, det må vara i stabstjänst eller såsom militärattaché, för så vidt han icke på ett verkligt tillfredsställande sätt hade fullgjort de uppdrag, som förut meddelats honom. Nej, från alla olika perioder af hans tjänstetid förekomma smickrande omdömen, och här i min hand har jag äfven för de två senaste åren intyg, som till fullo ådagalägga just detsamma.

Då nu efter alla dessa år kapten Kraaks straffregister är alldeles rent, måste man alltså, synes det mig, vara berättigad att sammanfatta sitt slutliga omdöme på det sätt, att han kan blicka tillbaka på en sällsynt vacker, oförvitlig officerstid, och dock förbigås han. Hvarför? Jo, vi skåda nu, enligt mitt förmenande, resultatet af det personliga system vid flottan, som bland annat fuunit lämpligt att öfversätta grundlagens bud så, som jag nyss tog mig friheten nämna. Att döma af hvad som offentligen yttrats och här af den nyss föregående talaren uttalades, riktar man mot kapten

Kraak egentligen några vissa anmärkningar, nämligen först och främst, att han skulle skrifva i tidningarna på ett olämpligt sätt. Jag har emellertid läst snart sagdt allt, tror jag, hvad han har skrivit, alltifrån några mycket uppmärksammade artiklar, hvilka förekommo i början af den period, som slutade med förra statsrådet Dyrssens fall, och jag kan för min del icke anse annat, än att dessa artiklar endast voro ett mycket hofsamt framförande af en saklig kritik utaf förhållanden, som ovillkorligen borde kritiseras. Icke kan det väl endast vara den omständigheten, att han skrivit några artiklar i tidningarna, som i och för sig kan läggas honom till last? Måne man skulle behöfva söka utom den nuvarande regeringen för att finna ganska intresserade författare af tidningsartiklar i militära ämnen, utan att detta synes hafva skadat vederbörande? Vi veta dessutom allesammans, huru det heter i § 1 tryckfrihetsförordningen, att »ej må någon i annan ordning eller i annat fall, än i denna lag stadgas, kunna för tryckt skrifts innehåll tilltalas eller straffas». När skola en gång våra höga vederbörande lära sig betydelsen af detta grundlagsbud?

*Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.
(Forts.)*

Den föregående talaren insinuerade, att det bref från en framstående upptäcktsresande, som i går inflöt i en aftontidning, skulle med afsikt sparats, så att det kommit in just dagen före denna debatt. Jag är emellertid i tillfälle att för herrarna omtala en sak, som ställer *mannen* Kraak i en dager, hvilken jag är viss om att herrarne skola uppfatta. Jag fick af redaktören för ifrågavarande tidning till genomläsning låna detta bref, hvars stil och entusiasm jag beundrade. När jag lämnade tillbaka det, sade jag till honom: Du tager väl in detta bref genast? Nej, sade han, detta bref kommer icke in ännu, och en artikel, som är färdiguppsatt, kommer icke håller in nu, ty kapten Kraak har hos mig anhållit, att ingenting måtte skrivas, förrän femte hufvudtiteln är afgjord i kammaren. »Flottans och fosterlandets sak först, min i andra rummet», yttrade han vid detta tillfälle.

Vidare förebrår man kapten Kraak, att han på ett olämpligt sätt kritiserat öfverordnade och att han behandlat folket olämpligt. Med anledning däraf må sägas, att, om det verkligen förhåller sig så, att han, för att begagna den militära strafflagens ord, använt smädliga, föraktliga eller vanvördiga uttalanden om öfverordnade eller om han verkligen uppträdt brutalt eller hänsynslöst mot folket, ja, då hade han bort straffas och straffas strängt. Och än mer: det hade varit ett brott hos hans öfverordnade, om de icke ålagt honom bestraffning. Detta hade visat en slapphet, som blottat än betänkligare brister vid flottan än dem vi redan känna till. Nu har han icke straffats, och jag kan för min del därpå icke draga annan slutsats än den, att han ej *kunnat* straffas. Ärliga och hofsamma, om än klandrande ord hafva aldrig räknats såsom brott i vårt gamla fria land, och hvad kapten Kraaks förhållande till sitt folk beträffar, är jag i tillfälle att uppläsa ett intyg angående förliden sommars

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

tjänstgöring, dagtecknad i år, däri säges: »Hvad beträffar kapten Kraaks förhållande till manskapet, iakttog jag särskildt, att detta, trots kapten Kraaks stora fordringar och en någon gång framträdande hårdhet i tal, städse var det bästa, då manskapet syntes uppskatta och värdera kapten Kraaks rättrådiga karaktär.» Nej, det är nog icke något af allt detta. Hvad orsaken till detta förbigående innerst är, vet jag icke, eller jag vill, rättare sagdt, icke uttala mina tankar därom! Men jag vill tillåta mig att påpeka ännu en detalj från fallet Kraaks historia, som i viss mån är betydande.

Jag nämnde nyss, att enligt en generalorder förslag vid befordran skall afgifvas utaf de båda stationsbefälhafvarna. Dessa äro emellertid, enligt hvad sjömilitär höll yttrats, i de flesta fall icke i tillfälle att bedöma officerens duglighet ombord och kunna alltså i en af de viktigaste punkterna icke motivera sitt förslag. Med anledning häraf gjorde inspektören öfver flottans öfningar till sjöss i början af år 1906 en framställning till sjöministern i afsikt att undanröja detta missförhållande. Med framhållande att duglighet ombord måste vara den afgörande faktorn vid pröfningen af en officers lämplighet för befordran, erinrade han om önskvärdheten att inspektören öfver flottans öfningar till sjöss bereddes tillfälle att lägga sitt ord i vågskålen vid förslag till befordran. Den 29 maj 1906 blef den hittillsvarande inspektören öfver flottans öfningar till sjöss kallad att såsom sjöminister inträda i konungens råd, och han hade nu ett godt tillfälle att själf tillämpa det, som han i sin skrifvelse tidigare samma år framhållit vara så önskvärdt och lämpligt. Första gången han kunde i praktiken tillämpa det var i höstas, då det gällde att utnämna en kommandörkapten af andra graden. Tror någon, att statsrådet Dyrssen då vände sig till inspektören öfver flottans öfningar till sjöss med anmodan att han måtte lägga sitt ord i vågskålen vid förslaget uppgörande? Svaret på denna fråga har i dessa dagar gifvits af ingen mer och ingen mindre än den nuvarande inspektören öfver flottans öfningar till sjöss. Amiral Olsen har nämligen med ett kategoriskt »nej» besvarat följande till honom af kapten Kraak framställda fråga: Har amiralen varit anbefalld att officiellt yttra sig om min lämplighet till befordran eller ej? Då han emellertid samtidigt äfvenledes med »nej» besvarat en annan fråga, framstår sjöministerns tillvägagående i en högst egenomlig dager. Kapten Kraak, som förlidet år förde befälet på torpedjagaren Jacob Bagge, vände sig till amiral Olsen med den förfrågan: hade amiralen sistlidne sommar någon anmärkning mot skötseln af Jacob Bagge, mot hållningen af dess besättning eller mot mig? Svaret blef ett lika kategoriskt »nej».

Alltså öfningsinspektören Dyrssen påfordrade, att inspektören för flottans öfningar till sjöss skall höras vid befordringar, men statsrådet Dyrssen anser detta onödigt, när det gäller kapten Kraak, och så blef en förtjänt officers hela lefnadshana krossad, utan att

man vårdade sig om att fråga, huru han skött sig just under sin sista kommendering. Anade man månne, att amiral Olsens svar skulle blifva berömmande, eftersom man icke gjort sig mödan att spörja därom?

Herr talman! Jag har naturligtvis intet yrkande att göra. Jag endast spörjer mig själf: när och af hvem skall en gång den stora, länge efterlängtade reformeringen af vår flotta genomföras, icke blott den yttre reformeringen, utan ännu mera den inre? Den mannen, som skall göra det, måste komma snart; ty på åtskilliga förhållanden inom vår flotta kan man utan öfverdrift tillämpa Hamlets ord om det dåtida Danmark.

Herr Centerwall: Jag vill endast säga, att hvad friherre Hermelin yttrade här om en annan frånvarande vän, hvars namn är större till och med än det hermelinska, är sådant, att jag anser mig böra i korthet bemöta det. Det är nämligen icke någon klimatfeber, — däruppe bland Tibets fjällar! — som åstadkommit detta bref från den berömde upptäcktsresanden, utan det är den ädla harm, som griper en människa, när hon ser en orättvisa oskymd af små konsiderationer och fri från den vanliga omgifningen, allra helst i den mest storartade trakt, som finnes i hela världen.

I jämförelse med den orätt, som skett denna min högt ärade vän, är det en bagatell, om friherre Hermelin ined ett försåtligt uttryck skulle vilja insinuera, att någon i kammaren, t. ex. den, som står här, haft något med offentliggörandet af detta bref att skaffa. I detta fall kan jag helt enkelt kategoriskt säga, att så icke är förhållandet, utan den, som talar här, har tvärtom afrådt från att införa det, åtminstone tills vidare.

Jag vill också säga en annan sak, innan jag slutar. Jag vill icke underkänna friherre Hermelins resonemang och argument, men de påminna bra mycket om de resonemang och argument, som man förut lär hafva hört från vissa regeringsmedlemmar.

§ 11.

Herr statsrådet m. m. *G. W. Roos* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående pension å allmänna indragningsstaten åt musiksergeanten *C. O. Nylén*;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter hustru *Sofia Rosalie Andersson*, född *Backman*;

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter timmermannen *Karl Karlsten* från *Skönsmon*;

angående statsanslag till bestridande af hyresafgiften för åren 1907 och 1908 för lokal till den af föreningen för arbetarskydd i

Angående
fullbordad
granskning af
statsråds-
protokollen.

(Forts.)

Stockholm anordnade permanenta utställningen af skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet;

med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge;

med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 40 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863;

med förslag till lag angående dels ändrad lydelse af § 45 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, dels ock upphäfvande af § 47 i samma förordning;

angående försäljning af kronan tillkommande andel af hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Mjölby n:o 2 Kanikegården i Östergötlands län;

angående försäljning af två områden från förra hospitalshemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Dufvedal n:o 1 i Östergötlands län;

angående försäljning af förra militiebostället $\frac{1}{4}$ mantal Spiksborg n:o 1 i Östergötlands län;

angående försäljning af vissa lägenheter från förra regementspastorsbostället $\frac{3}{4}$ mantal Bondeby n:o 2 i Södermanlands län;

angående försäljning af vissa till kungsgården Schenäs i Östergötlands län hörande lägenheter; och

angående upplåtelse af mark från förra kronofogdebostället 1 mantal Sör Gerdso n:o 5 i Västmanlands län.

Samtliga dessa propositioner bordlades på begäran.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,6 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då detta plenum enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

In fidem

Herman Palmgren.